

Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek

regionális kutatási periodikus kiadvány, az észak-magyarországi regionális fejlesztés szakmai folyóirata

Megjelenik félévenként az MTA Regionális Kutatások Központja, a Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszék, az Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kereskedelmi- és Iparkamara támogatásával

IV. évfolyam 1.szám

Felelős kiadó:

Horváth Gyula főigazgató,
MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs

Főszerkesztő:

Dr. G.Fekete Éva

A szerkesztő bizottság tagjai:

Bihall Tamás

Francics László

Dr. Kocziszky György

Szerkesztőség:

MTA Regionális Kutatások Központja

Észak-magyarországi Osztály, Miskolc

3525. Miskolc, Déryné u. 9.

Telefon/fax: (46) 509-033

E-mail: gfekete@rkk.hu

Rovatfelelősök:

Tanulmány: Zsúgyel János

Műhely: Pfliegler Péter

Ténykép: Solymári Gábor

Határ menti együttműködések: Mezei István

Szakirodalmi figyelő: Baksa Sára

Technikai szerkesztő:

Baksa Sára

Nyomdai munkák és borítóterv:

Bíbor Kiadó

REDON Nyomda és Kiadó

ISSN 1786-1594

Ajánlás

Az Észak-magyarországi régióban a turizmus stratégiai ágazat. Nem csupán azért, mert a gazdasági szerkezetváltás közben jelentkező új betöltéséhez kézenfekvő valamilyen divatos, a jelenkori helyzetben húzóágazatnak számító ágazatot megerősíteni, és a turizmus ez utóbbi 20-30 évben tényleg ilyen ágazattá vált a fejlett országokban. Azért is bír ebben a régióban kiemelt jelentőséggel ez a tevékenység, mert a régió az ország turisztikai vonzerőkben egyik leggazdagabb régiója. Úgy az Északi-középhegységhez, annak hegyvidéki, dombvidéki és völgyi tájaihoz, a Tiszához és az azt követő alföldi részekhez kapcsolódó természeti értékek, mint a gazdag történelmi múlt emlékei szép számmal megtalálhatók ebben a régióban. Ez a gazdagság nem csupán lehetőség, de felelősség is. Az értékek feltárásában, megőrzésében, a következő generációknak való átadásában, végsősoron a nemzeti kultúra építésében a turizmusnak meghatározó szerepe lehet.

Az ágazat jelentősége, a régió gazdasági fejlődésén túl a fenntartható fejlődésben, a társadalmi kohézió megteremtésében, a regionális identitás formálásában játszott szerepe miatt állítottuk a Stratégiai Füzetek jelen számának középpontjába a turizmust. Egy-egy résztémát megvilágítva, foglalkozunk a turizmusnak a regionális versenyképesség alakulásában és egy speciális településkategória, az aprófalvak funkcióváltásában játszott szerepével, a helyi idegenforgalmi adóbevételek alakulásával. „Műhely” rovatunkban közreadjuk az Észak-magyarországi régió 2007-13 időszakra vonatkozó Turizmusfejlesztési Stratégiájának összefoglalóját.

Új rovatot is indítunk „Határ menti együttműködés” címen. Ebben most kassai kutatók 2006. decemberében Miskolcon rendezett tudományos konferencián elhangzott előadásait közöljük. Reményeink szerint a régió tudományos és felsőoktatási műhelyein túl folyamatosan bepillantást tudunk majd nyújtani az Észak-magyarországi régióval határos országhatárokon túli tudományos műhelyek munkájába is.

Fogadják jó szívvel és forgassák érdeklődéssel az Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek új számát!

Miskolc, 2007. május

Dr. G. Fekete Éva
Főszerkesztő

Tartalomjegyzék

<i>Tanulmányok</i>	3
<i>Bujdosó Zoltán - Dávid Lóránt – Hernecky Andrea - Tóth Géza:</i> A turizmus és a regionális versenyképesség kapcsolatának mutatói a Mátravidék példáján keresztül	3
<i>G.Fekete Éva:</i> A turizmus megjelenése és szerepe az aprófalvak funkcióváltá- sában	21
<i>Bujdosó Zoltán – Dávid Lóránt – Játékos Edit:</i> A helyi idegenforgalmi adóbevételek szerepe az Észak-ma- gyarországi régióban	55
<i>Műhely</i>	70
Az Észak-magyarországi régió turisztikai fejlesztési straté- giájának összefoglalója	70
<i>Pozder Péter:</i> Az Eszterházy Károly Főiskola Természettudományi Főis- kolai Kar Földrajz Tanszékének bemutatása és a Karon ké- szült, a régiót érintő szakdolgozatok 2000-től	81
<i>Határ menti együttműködések</i>	85
<i>Mezei István:</i> Konferencia a hármas határ közelében	85
<i>Anton Fogaš- Eva Timárová:</i> Határon átnyúló együttműködés Szlovákiában	86
<i>Peter Spišiak:</i> Az integrált vidékfejlesztés Szlovákia kistérségeiben	91
<i>Dušan Barabas:</i> A regionális fejlődés és a táj teljesítő képessége a kassai kerületben	98
<i>Szakirodalmi figyelő</i>	103
<i>Baksa Sára:</i>	103
Dr. Kókai Sándor (szerk.): Földrajz és turizmus. Tanulmánykötet Dr. Hanusz Árpád 60. születésnapjának tiszteletére	
Dr. Frisnyák Sándor – Dr. Gál András (szerk.): Szerencs, Dél-Zemplén központja	103
Lukács Gergely Sándor – Nagy Zsuzsa: A Tisza kincse	104
<i>Angol nyelvű összefoglalók / Summaries</i>	105

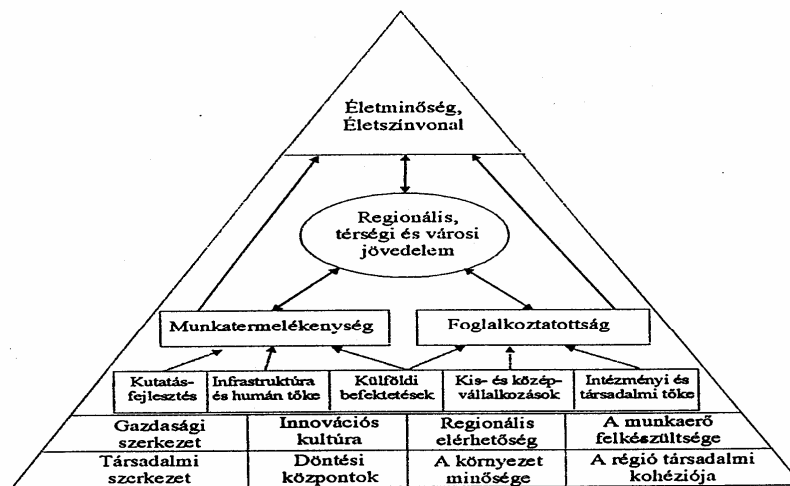
Tanulmányok

Bujdosó Zoltán - Dávid Lóránt – Hernecky Andrea - Tóth Géza

A turizmus és a regionális versenyképesség kapcsolatának mutatói a Mátravidék példáján keresztül

Problémafelvetés

A nemzetközi tapasztalatok alapján elmondható, hogy az idegenforgalmi szektor fejlesztésére fordított összegek – a tovagyrűző hatások figyelembe vételével – a GDP-termelés tekintetében a nemzetgazdasági átlagnál jóval nagyobb hatékonysággal hasznosulnak. A turizmus és az egyéb nemzetgazdasági ágak teljes multiplikátorait összevetve megállapítható, hogy a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás multiplikátoránál mindössze egyetlen ágazat mutat magasabb teljes multiplikátort, ez pedig a pénzügyi tevékenység. A turizmus felé irányuló kereslet tehát – a technológiai és az indukált jövedelmi kapcsolatokon keresztül – erős tovagyrűző hatásokat generál, vagyis a különböző ágazatok felé megvalósuló költsékek közül a turizmus-szektor kiemelkedő a gazdaságélénkítő hatást tekintve. Ez pedig a regionális versenyképesség egyik igen fontos összetevője. Lengyel (2000) modellje nyomán azt mondhatjuk, hogy mivel a turizmus a térségben a foglalkoztatottság, a munkatermelékenység és az életminőség/életszínvonal kapcsán is jelentős hozzáadott értékkel és jövedelemtermelő képességgel rendelkezik, így egy térség versenyképességét nagy mértékben javíthatja. Elemzésünkben a Mátravidék településeiből kiindulva tágítjuk a kört a megyei és regionális szintek felé, keresve azokat a legfontosabb, statisztikailag is megfogható indikátorokat, amelyek mutathatják a turisztikai ágazat teljesítményét egy térségben.

1. ábra: A térségek versenyképességének piramis modellje

Forrás: Lengyel 2000

A lehatárolás menete

Elemzésünk első lépéseként a Mátravidék településeinek a lehatárolását végeztük el. Ebben a vonatkozásban a természetföldrajzi határokat igyekeztünk megfeleltetni a közigazgatási határokkal. Térinformatikai program (ArcView 3.2) segítségével a Mátravidék középtáj által érintett településeket tekintettük a vizsgálati körbe tartozó településnek. Valamennyi olyan település lehatárolásra került, melynek közigazgatási területéből akár 1 négyzetméter is a jelzett természetföldrajzi egység része. Így a lehető legpontosabb lehatárolást nyertük a Mátra településeit illetően. A statisztikai körzetbeosztás, illetve kistérségi szerveződések alapján több település is figyelembe vehető a Mátrához kapcsolódóan, így több mint 80 önkormányzatot kapcsolhatunk be a vizsgálatba. Forrásként a KSH és az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium legfrissebb meglévő és hozzáférhető, feldolgozott adatait használtuk. A lehatároláshoz szükséges alaptérképként a Földmérési és Távérzékelési Intézet által elkészített hivatalos, OTAB térinformatikai adatbázist használtuk.

Vizsgálatunk eredményeként 62 települést határoltunk le¹, melyek össznépessége 2006. január 1-jén 184 591 fő volt. E népesség 21%-a 2 000 fő alatti, 33%-a 2 000–5 000 fős, 16%-a 5 000–20 000 fős, míg 30%-a az ennél nagyobb városokban, Hatvanban és Gyöngyösön lakott.

2. ábra: A vizsgált települések köre
Forrás: A szerzők szerkesztése

A vizsgált települések legfontosabb jellemzői

A Mátra településeinek mind általános, mind idegenforgalmi bemutatását a továbbiakban a települések adatainak az országos, valamint a – Budapest nélkül számított – vidéki átlaggal² való összehasonlításával végezzük.

¹ A 2006-os önkormányzati választások napján Abasárból Pálosvörösmart, Hatvanból Kerekharaszt kivált, ami miatt a települések száma 64 lesz. E településekről természetesen még nem rendelkezünk adatokkal.

² A vidéki átlag alkalmazását az indokolta, hogy Budapest – mint más gazdasági vonatkozásban is – jelentősen kiemelkedik hazánkban idegenforgalmi szempontból, így a vizsgált terület vonatkozásában kedvezőbb megoldás a Budapest nélküli, vidéki átlaggal való összehasonlítás.

A térség népsűrűsége jelentősen meghaladja a vidéki átlagot, de ezen belül jelentős különbségek fedezhetők fel. A népesség 11%-a 50 fő/km² alatti, 31%-a 50 és 100 fő/km² közötti, míg a fennmaradó 58%-a ennél sűrűbben lakott településeken él.

1. táblázat: A térség néhány jellemző adatának bemutatása

Mutatók	Mátra	Vidéki átlag	Országos átlag
Népsűrűség, 2006.01.01., (fő/km ²)	101,9	90,6	108,3
Vándorlási egyenleg 1 000 lakosra, 2005	-2,1	0,5	–
Munkanélküliségi arány, 2005, (%)	7,6	7,1	6,2
Hosszú távú munkanélküliek aránya, 2005, (%)	49,0	48,7	48,4
Kereskedelmi szálláshelyek férőhelyei 1 000 lakosra, 2005	25,3	34,4	32,6
Működő vállalkozások 100 lakosra, 2004	5,4	6,2	7,0
Egy főre jutó jövedelem, 2005 (Ft)	546 536	565 714	620 179

Forrás: KSH

A térség társadalmi-gazdasági folyamatainak lényeges fokmérői a nagyarányú elvándorlás, a vidéki átlagnál is magasabb munkanélküliség. Mindössze 15 olyan település van, ahol a munkanélküliségi arány³ 5%-nál kisebb, 26 ahol 5-10% közötti, 15 ahol 10-15% közötti valamint 6, ahol ennél nagyobb. A legnagyobb munkanélküliségű település 2005-ben a vizsgálati területen Terpes - 34%-kal. A munkanélküliség alapvető strukturális problémáit jelzi az a tény is, hogy a hosszú távú, 180 napon túl munkanélküliek aránya a munkanélkülieken belül igen magas, némileg még a vidéki átlagnál is magasabb.

A térség fejlettségi viszonyait mutatja, hogy a 100 lakosra jutó vállalkozások száma jelentősen elmarad a vidéki átlagtól, s hasonlóan lemarad az egy főre jutó jövedelem is. Az egy főre jutó jövedelem vonatkozásában megállapítható, hogy a 62 település közül 50 fejletlenebb, mint a vidéki átlag. A fennmaradó 12 település közül - a 2005-ös adatokat figyelembe véve - Gyöngyös a legfejlettebb, mintegy 25%-kal jobb értéket mutat, mint a vidéki átlag.

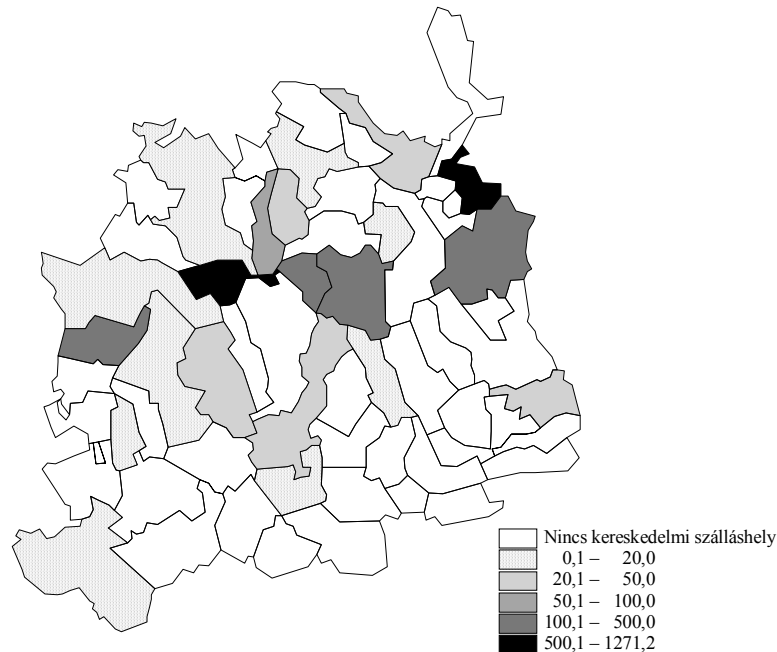
A turizmus szerepe a versenyképesség növelésében a szálláshely adatok alapján

Annak ellenére, hogy a térség fejlődésének egyik alapja lehetne az idegenforgalom, ki kell jelenteni, hogy a Mátra kereskedelmi szálláshely ellátottság tekintetében lakosság arányosan jelentősen elmarad a vidéki átlagtól. A vizsgált 62 település közül csak 21-ben működött kereskedelmi szálláshely 2005-ben. E 21 település közül Mátrászentimrén van a legtöbb kereskedelmi szállásférőhely 1 000 lakosra vetítve. A férőhely-ellátottságról az is hű képet ad, hogy a 21 település közül csak 10-ben haladja meg a lakosságarányos férőhelyek száma a vidéki átlagot. Éppen ezért a következőkben az elmúlt 10 év legfontosabb idegenforgalmi mutatóit vizsgáltuk meg.

³ Regisztrált munkanélküliek száma a munkavállalási korú népesség százalékában.

A Mátra legfontosabb idegenforgalmi mutatóinak alakulása 1996-2005 között

A térség idegenforgalmi folyamatainak vizsgálata tekintetében bázisviszonszámokat számoltunk, s ezek tükrében elemeztük a legfontosabb folyamatokat. Az elmúlt 10 év folyamán az 1996-os év adatát bázisnak tekintve, a Mátrában a vendégek száma mintegy 9%-kal növekedett a kereskedelmi szálláshelyeken. Ez a növekedés viszonylag alacsony, ha az országos átlag 33%-os, valamint a vidéki átlag 28%-os bővüléséhez hasonlítjuk. Ha a bővülés összetevőit elemezzük, akkor megállapítható, hogy az leginkább a belföldi turizmushoz kötődik. Az 1996-os adathoz képest 2005-ben a belföldi vendégek száma 11%-kal magasabb, míg a külföldieké mintegy 25%-kal csökkent. Ez évben a külföldi vendégek aránya a Mátrában csupán 5% körül volt szemben az országos átlag 49, illetve a vidéki átlag 28%-ával.

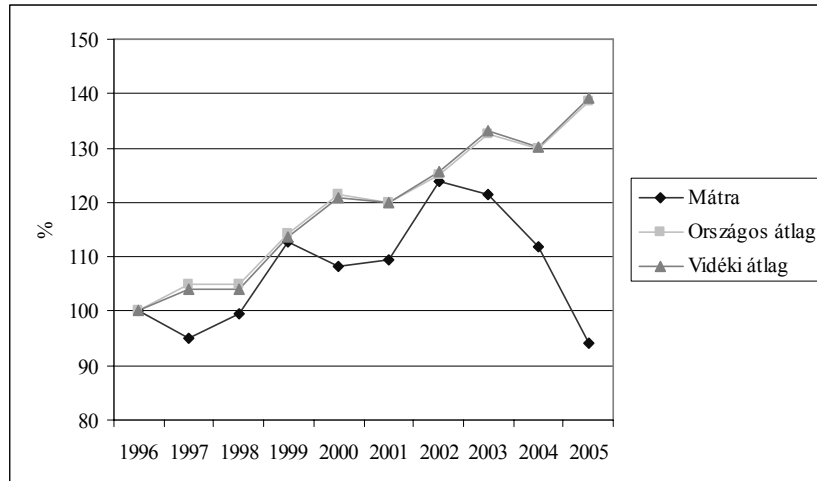

3. ábra: Kereskedelmi szálláshelyek szállásférőhelyei 1 000 lakosra, 2005

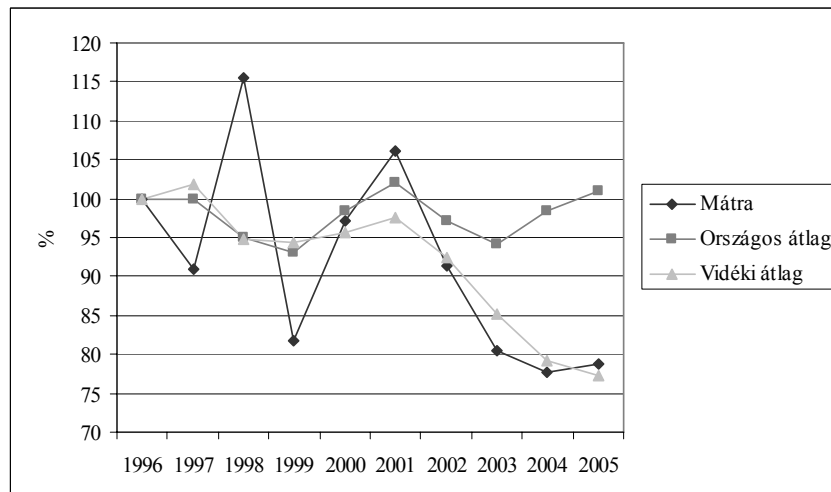
Forrás: KSH

A vizsgálati időszak során a vendégéjszakák tekintetében már némileg más a helyzet a Mátra kereskedelmi szálláshelyein. 2005-re ugyanis már mintegy 7%-os csökkenés történt az 1996-os értékhez képest, szemben az országos 15 és a vidéki 6%-os növekedéssel. A Mátrában sajnos az elmúlt időszakban mind a belföldiek, mind a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma csökkent (előbbi 6, utóbbi 21%-kal).

Szemben az országos tendenciákkal, különösen 2001-2002 óta, mind a belföldiek, mind a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma lényegében folyamatosan csökken. Ehhez a folyamathoz járul hozzá az a tény is, hogy az átlagos tartózkodási idő a Mátrában jóval – több mint fél éjszakával – kisebb, mint a vidéki átlag. Ez azt bizonyítja, hogy a Mátra nem képes hosszabb időre programot nyújtani az ide érkezőknek. Sajnálatos az a tény is, hogy bár az átlagos tartózkodási idő az utazási szokások átalakulása miatt országosan csökken, de ez a csökkenés a Mátrában 2002-óta valamivel gyorsabb az országos tendenciánál is.

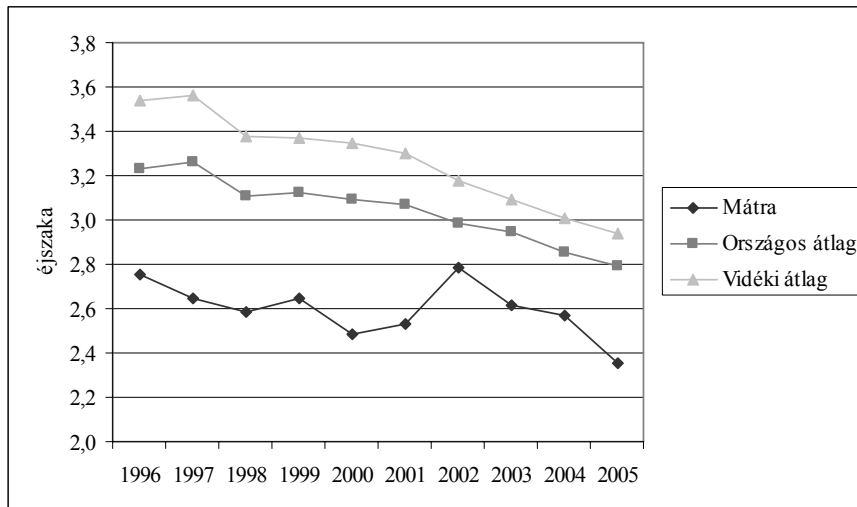
4. ábra: A belföldiek által eltöltött vendégéjszakák számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken (1996=100)
Forrás: KSH

5. ábra: A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken (1996=100)
Forrás: KSH

Figyelmünket a szállodai folyamatokra koncentrálván, lényegében a kereskedelmi szálláshelyekhez hasonló tendenciákat tudunk bemutatni. 1996-hoz képest a Mátrában a szállodák vendégeinek száma mintegy 4%-kal csökkent, szemben a vidéki 39 és az országos 48%-os növekedéssel. A mátrai szállodáknál a vizsgált időszakban a belföldi vendégek száma csupán 3%-kal csökkent, igaz ugyanekkor országosan és vidéken is több mint 70%-os növekedés történt. Ezzel szemben a külföldi vendégek száma az elmúlt 10 év során 25%-kal

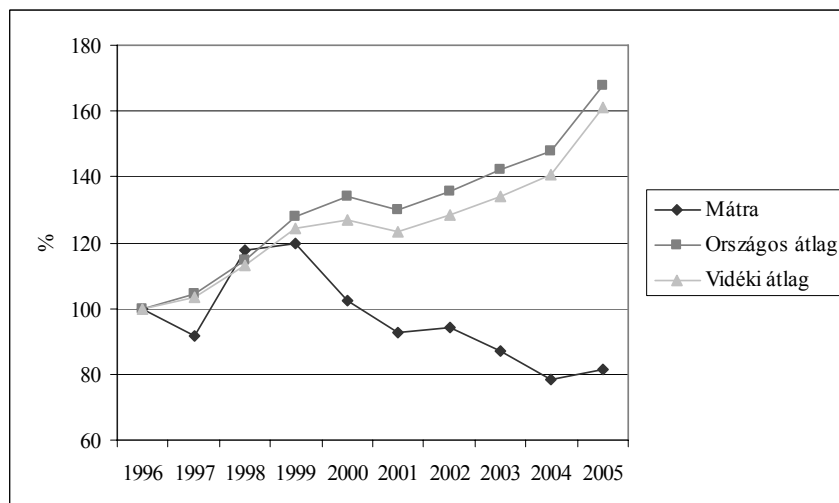
csökkent a szállodákban, míg vidéken 4%-os csökkenés, országos átlagban 32%-os növekedés zajlott.

6. ábra: Az átlagos tartózkodási idő alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken

Forrás: KSH

A belföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma lényegében az országos és a vidéki trenddel szemben, nagyjából 1999-óta folyamatos csökkenést mutat. 2005-re a Mátrában így csupán 81%-a volt a vendégek száma az 1996-osnak, míg ez a szám vidéken 161, országosan 167%.

7. ábra: A belföldiek által eltöltött vendégéjszakák számának alakulása a szállodákban

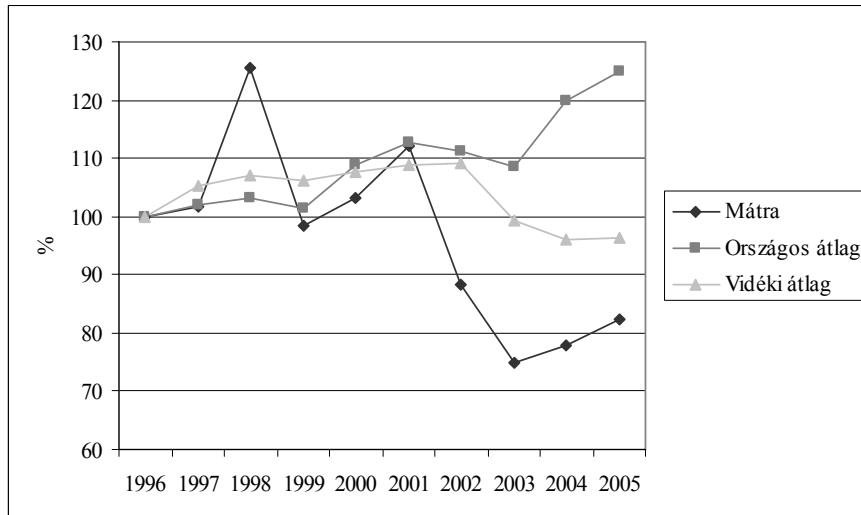
(1996=100)

Forrás: KSH

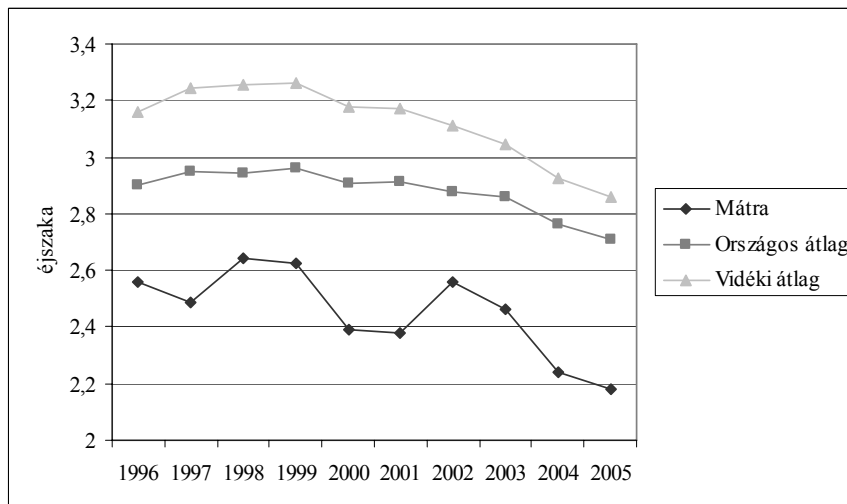
A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák vonatkozásában már nem tér el ennyire a vidéki átlag és a Mátra folyamata. Sajnos az elmúlt 4-5 évben mindkettő összefüggésében csökkenést láthatunk, míg a Budapest által feljavított országos átlag kisebb hullámvölgyek ellenére folyamatosan bővül. 1996-hoz viszonyítva a Mátrában, 2005-ben, a szállodákban külföldiek

által eltöltött vendégéjszakák száma mintegy 18%-os csökkenést mutatott, ez az érték vidéken 4%-os csökkenés, míg országos átlagban 25%-os bővülés.

A szállodai átlagos tartózkodási időről - nagyjából hasonlóan a kereskedelmi szálláshelyekhez - megállapítható, hogy folyamatosan, s a vidéki átlagnál is gyorsabb ütemben csökken. A Mátra szállodáiban sajnos még a kereskedelmi szállodák átlagszintjénél is alacsonyabb az átlagos tartózkodási idő.

8. ábra: A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák számának alakulása a szállodákban (1996=100)
Forrás: KSH

9. ábra: Az átlagos tartózkodási idő alakulása a szállodákban
Forrás: KSH

A kereskedelmi szálláshelyek vizsgálata szállástípusonként

A továbbiakban a Mátra kereskedelmi szálláshelyeinek adatait elemeztük, szállástípusonként bontva az adatokat. A Mátra szállásférőhelyei összetételéről megállapítható, hogy bár a vidéki

átlagnál sok tekintetben kedvezőbb a szerkezete, hiszen a szálloda típusú és bizonyos konkrét szállodatípus vonatkozásában a megoszlás némileg magasabb, az országos átlagtól már sok tekintetben elmarad. Az országos átlaghoz képest a 4*-os szállodák férőhelyei némileg alacsonyabbak a Mátrában, míg a legmagasabb, 5*-os férőhelyek aránya az országos átlag körüli.

2. táblázat: A kiadható férőhelyek megoszlása szállástípusonként, 2005 (%)

Szállástípusok	Országos átlag	Vidéki átlag	Mátra
Mindösszesen szállástípus	100,0	100,0	100,0
<i>Szálloda típ. egységek össz.</i>	49,3	43,8	47,6
Szálloda összesen	35,2	28,5	31,5
1* szálloda	2,0	2,0	1,6
2* szálloda	5,4	5,7	4,5
3* szálloda	16,2	14,6	16,6
4* szálloda	9,2	5,9	6,2
5* szálloda	2,4	0,3	2,7
Panzió	14,1	15,3	16,1
<i>Egyéb szállástípus össz.</i>	50,7	56,2	52,4
Turistaszálló	8,8	9,3	14,7
Ifjúsági szálló	6,2	6,5	8,5
Üdülőház	7,1	8,1	13,5
Kemping	28,6	32,3	15,6

Forrás: KSH

Kedvező tény, hogy a panziók férőhelyeinek aránya valamivel magasabb, mint a vidéki átlag. Viszonylag magas a térségben a turistaszállók és az üdülőházak és az ifjúsági szállók szállásférőhelyeinek aránya, míg a kempingeké vidéki viszonylatban meglehetősen kicsi.

Lényegében hasonló összefüggések állapíthatók meg a vendégéjszakák és a bevételek megoszlása viszonylatában is. A Mátrában töltött vendégéjszakák megoszlása sok tekintetben hasonló a vidéki átlaghoz, míg a minőségi szállástípusok vonatkozásában már elmarad az országos átlagtól.

3. táblázat: Vendégéjszakák megoszlása szállástípusonként, 2005 (%)

Szállástípusok	Országos átlag	Vidéki átlag	Mátra
Mindösszesen szállástípus	100,0	100,0	100,0
<i>Szálloda típ. egységek össz.</i>	79,8	71,2	71,9
Szálloda összesen	68,9	56,9	56,0
1* szálloda	2,1	2,2	0,5
2* szálloda	5,2	6,3	4,6
3* szálloda	29,5	30,4	26,8
4* szálloda	25,1	17,4	18,4
5* szálloda	7,0	0,6	5,8
Panzió	10,9	14,3	15,9
<i>Egyéb szállástípus össz.</i>	20,2	28,8	28,1
Turistaszálló	4,1	5,7	7,8
Ifjúsági szálló	3,5	4,4	6,2
Üdülőház	4,5	6,8	12,7
Kemping	8,1	11,9	1,4

Forrás: KSH

Mint már korábban is jeleztük, a Mátrában a külföldi vendégektől származó bevételek aránya meglehetősen alacsony. Még az is feltűnő, hogy sajnálatos módon nem a minőségi szolgáltatást biztosító szálloda típusú szálláshelyeken magas a külföldi bevételek aránya, hanem az egyéb típusok tekintetében. Ezen belül is a kempingek bevételén belül a legmagasabb a külföldi bevételek részesedése.

Sajnálatos tény továbbá az is, hogy az egy vendégejzákára jutó szállásdíj esetén, néhány kategória tekintetében kedvezőtlenebb a Mátra helyzete, mint a vidéki átlag, míg az országos átlagnál lényegében valamennyi szállástípus esetében kisebb szállásdíj-bevételeket láthatunk. Még kedvezőtlenebb az a tény, hogy a rendelkezésre álló kapacitások kihasználtsága sem megfelelő, szinte valamennyi kategóriában rosszabb, mint a vidéki átlag.

4. táblázat: Bevételek megoszlása szállástípusonként, 2005 (%)

Szállástípusok	Országos átlag	Vidéki átlag	Mátra
Mindösszesen szállástípus	100,0	100,0	100,0
<i>Szálloda típ. egységek össz.</i>	<i>93,8</i>	<i>87,2</i>	<i>88,6</i>
Szálloda összesen	86,4	73,3	75,6
1* szálloda	0,8	1,2	0,2
2* szálloda	3,1	5,7	2,6
3* szálloda	23,0	34,1	32,5
4* szálloda	34,6	30,5	24,8
5* szálloda	24,9	1,7	15,6
Panzió	7,4	13,9	13,0
<i>Egyéb szállástípus össz.</i>	<i>6,2</i>	<i>12,8</i>	<i>11,4</i>
Turistaszálló	1,1	2,2	3,4
Ifjúsági szálló	1,1	1,6	2,0
Üdülőház	1,9	4,4	5,6
Kemping	2,1	4,6	0,4

Forrás: KSH

5. táblázat: Külföldi bevételek aránya szállástípusonként, 2005 (%)

Szállástípusok	Országos átlag	Vidéki átlag	Mátra
Mindösszesen szállástípus	66,4	41,7	9,4
<i>Szálloda típ. egységek össz.</i>	<i>67,9</i>	<i>41,7</i>	<i>10,3</i>
Szálloda összesen	70,5	43,8	9,7
1* szálloda	26,1	27,8	0,0
2* szálloda	36,7	32,8	2,6
3* szálloda	56,3	42,7	14,1
4* szálloda	74,1	47,5	4,0
5* szálloda	84,2	45,7	10,9
Panzió	37,4	30,7	14,2
<i>Egyéb szállástípus össz.</i>	<i>44,7</i>	<i>41,9</i>	<i>2,4</i>
Turistaszálló	10,0	8,0	3,0
Ifjúsági szálló	39,3	13,5	2,7
Üdülőház	28,7	28,6	0,6
Kemping	81,2	81,2	22,9

Forrás: KSH

6. táblázat: Egy vendégéjszakára jutó bevételek megoszlása szállástípusonként, 2005 (Ft)

Szállástípusok	Országos átlag	Vidéki átlag	Mátra
Mindösszesen szállástípus	5 777	3 821	4 317
<i>Szálloda típusú egységek össz.</i>	<i>6 790</i>	<i>4 675</i>	<i>5 322</i>
Szálloda összesen	7 241	4 920	5 825
1* szálloda	2 167	2 148	1 626
2* szálloda	3 407	3 452	2 444
3* szálloda	4 504	4 286	5 223
4* szálloda	7 945	6 692	5 821
5* szálloda	20 627	11 121	11 664
Panzió	3 940	3 702	3 546
<i>Egyéb szállástípus összesen</i>	<i>1 775</i>	<i>1 705</i>	<i>1 748</i>
Turistaszálló	1 531	1 501	1 864
Ifjúsági szálló	1 849	1 428	1 404
Üdülőház	2 465	2 465	1 904
Kemping	1 479	1 473	1 214

Forrás: KSH

7. táblázat: A szobakihasználtság megoszlása szállástípusonként, 2005 (%)

Szállástípusok	Országos átlag	Vidéki átlag	Mátra
Mindösszesen szállástípus	39,3	31,9	23,6
<i>Szálloda típusú egységek össz.</i>	<i>42,1</i>	<i>34,2</i>	<i>27,2</i>
Szálloda összesen	48,1	39,8	31,6
1* szálloda	31,2	27,3	15,4
2* szálloda	28,6	26,3	15,3
3* szálloda	43,8	40,2	29,1
4* szálloda	59,0	49,5	46,7
5* szálloda	65,4	37,3	38,5
Panzió	22,6	21,6	17,9
<i>Egyéb szállástípus összesen</i>	<i>22,5</i>	<i>21,8</i>	<i>14,6</i>
Turistaszálló	17,4	16,7	14,6
Ifjúsági szálló	26,0	23,9	12,7
Üdülőház	26,3	26,3	15,5
Kemping	–	–	–

Forrás: KSH

Magánszálláshelyek a Mátrában

A 2005-ös adatokat vizsgálva 1 000 főre vetítve 11,5 férőhely jutott a Mátrában átlagosan. Ez az érték jelentősen elmarad az országos 23,8 és a vidéki 28,3-tól. A kereskedelmi szálláshelyekhez viszonyítva a térség településein a magánszállásadás már valamivel elterjedtebb, a 62 településből 37-et érintett 2005-ben.

A legmagasabb értéket e tekintetben is Mátraszentimrén láthatjuk. Sajnos itt is megállapítható a kereskedelmi szálláshelyeknél már bemutatott megállapítás, miszerint a 37 településből, ahol egyáltalán van magánszálláshely, csupán 12-ben volt magasabb a férőhelyek száma lakosságárányosan a vidéki átlagnál, míg a többinél attól elmaradt. Mivel a magánszállásadásról a KSH csak 2000 óta közöl adatokat, így a korábbiakhoz képest e témában valamivel rövidebb időszorbant mutatjuk be a legfontosabb folyamatokat.

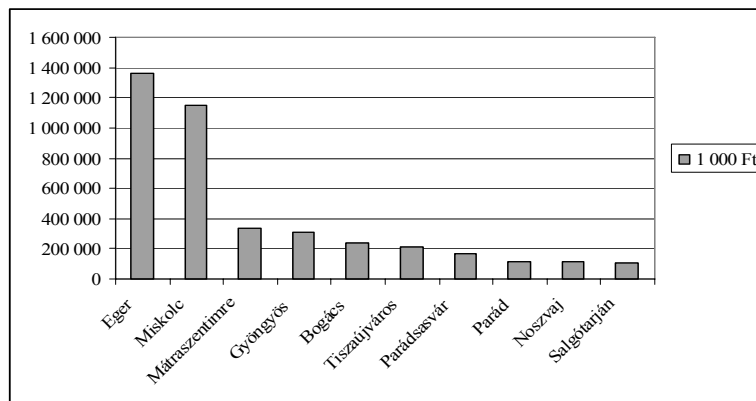
A 2000-es évet bázisnak tekintve megállapítható, hogy 2005-ben a Mátra magánszálláshelyeire érkező vendégek száma 30%-kal növekedett, mely jóval jelentősebb az

országos/vidéki 6%-os bővüléshez képest. A bővülés a belföldiek vonatkozásában mintegy 38%-os volt a jelzett időszakban, igaz eközben vidéki átlagban mintegy 58%-os növekedést tapasztalhatunk. A Mátra magánszálláshelyeire érkező vendégek csupán 3%-a volt külföldi, mely jelentősen elmarad a 40%-os vidéki átlagtól.

2000-hez képest a vendégéjszakák száma országosan csökkent a magánszálláshelyeken. A Mátrában ez a csökkenés (14%) valamivel alacsonyabb volt, mint a vidéki átlag (24%). A csökkenés nagyjából hasonló mértékben érintette a Mátrát a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák esetében, mint az országos, illetve vidéki átlag (-40%), míg a belföldiek vonatkozásában a Mátra csökkenésével (10%) szemben vidéki átlagban mintegy 10%-os bővülés zajlott. Sajnos a problémák közé sorolható, hogy 2002-óta folyamatosan csökken az átlagos tartózkodási idő, mely már alacsonyabb a vidéki átlagnál.

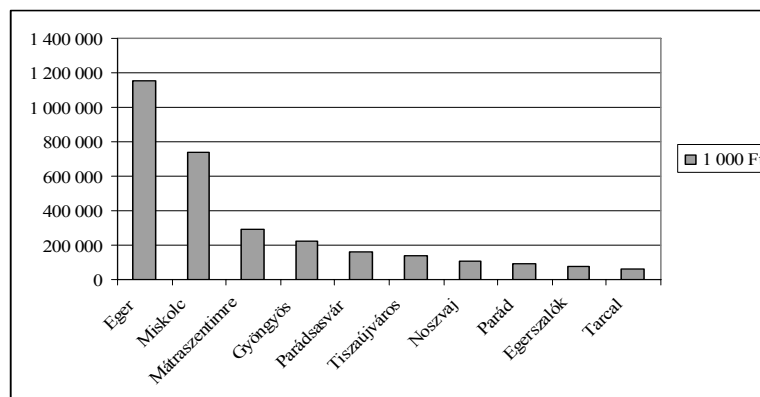
A Mátravidék településeinek turisztikai szerepe az Észak-magyarországi régióban

A Mátravidék 4 települése (Mátraszentimre, Gyöngyös, Parádsasvár, Parád) van a kereskedelmi szálláshelyek (azon belül szállodák) vendégéjszakái és bevételei alapján számolt 10 legfontosabb települést mutató régiós listában. A Mátravidék kiemelkedő turisztikai szerepe ezen adatok alapján a régió belül megkérdőjelezhetetlen. Szakmailag – még a jelzett problémák ellenére is – mindenképpen indokolt a régió területi fejlesztési prioritásai között szerepeltetni.

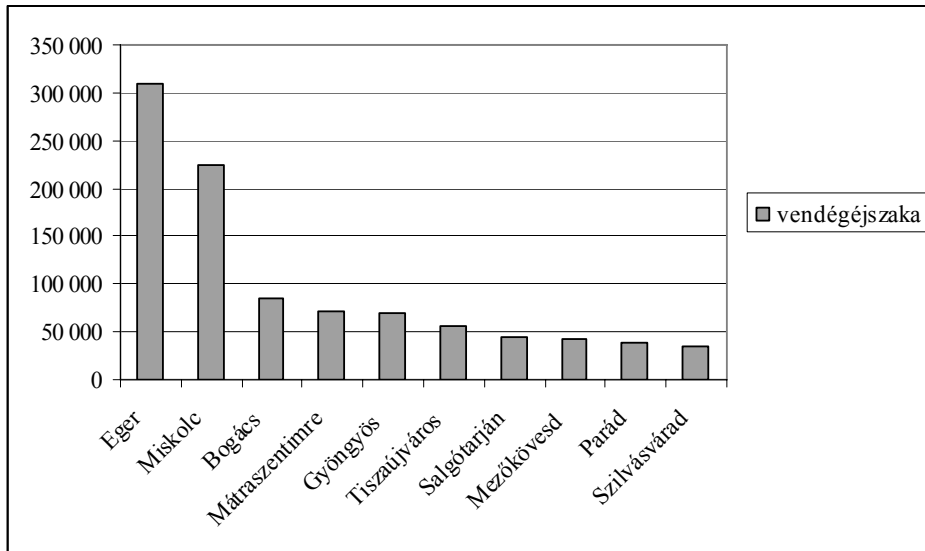
10. ábra: Kereskedelmi szálláshelyek bevételei az Észak-magyarországi régióban 2005.

Forrás: KSH

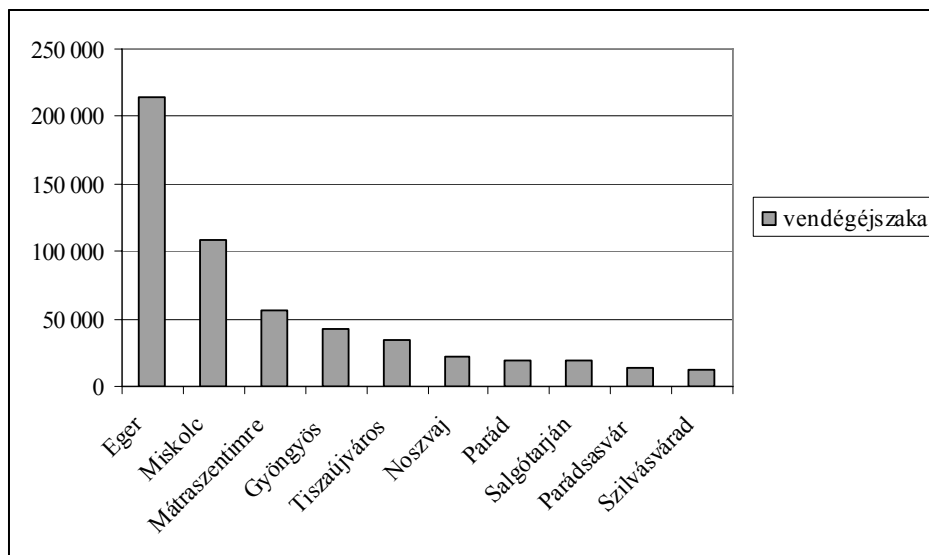
11. ábra: Szállodák bevételei az Észak-magyarországi régióban 2005.

Forrás: KSH

12. ábra: Kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakai az Észak-magyarországi régióban 2005.

Forrás: KSH

13. ábra: Szállodák vendégéjszakai az Észak-magyarországi régióban 2005.

Forrás: KSH

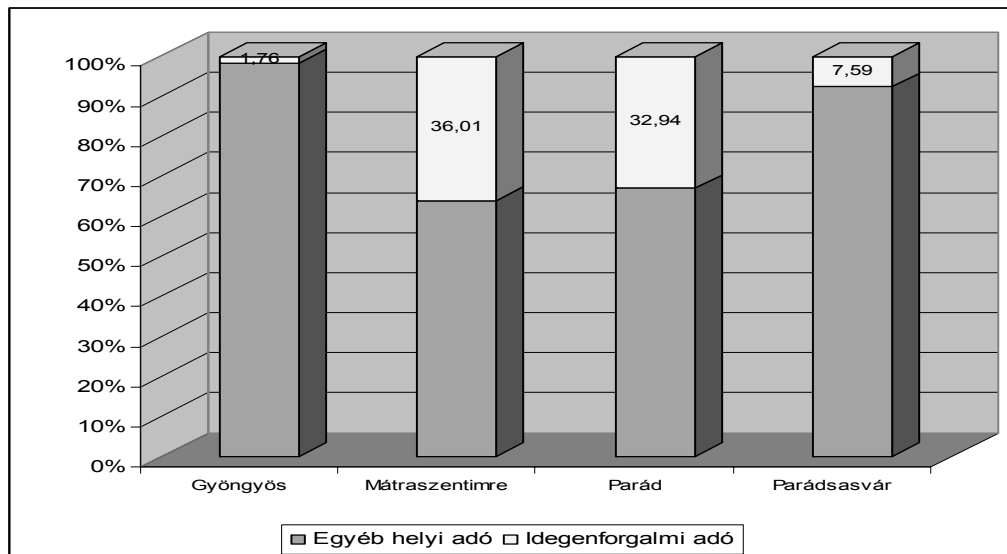
Az Észak-magyarországi régió belül Mátra-Gyöngyös térség a szállodák számát és kategória szerinti megoszlását tekintve jónak mondható ugyan, de a minőségi fejlesztés irányait az alábbi adatok is jól mutatják.

8. táblázat: Szállodák száma a kiemelt idegenforgalmi területi prioritású térségekben az Észak-magyarországi régióban (2006)

Térség	Szálloda kategóriája				Összesen
	*****	****	***	**	
Eger - Mezőkövesd	-	3	16	5	24
Miskolc térsége	-	2	7	3	12
Aggtelek és környéke	-	-	3	2	5
Hollókő-Ipolytarnóc-Somoskő	-	-	-	4	4
Tokaj-Hegyalja	-	1	4	4	9
Mátra-Gyöngyös	1	1	7	3	12
Tisza-tó	-	-	2	-	2

Forrás: KSH

A mátrai települések összessége, illetve közülük jó néhány a megyei és régiós összehasonlításokat tekintve is jó helyzetben van a helyi idegenforgalmi adóbevételek tekintetében. Mivel ezek saját fejlesztésekre fordíthatók, mindenképpen javíthatják az egyes települések versenyképességét.

14. ábra: A négy vezető mátrai település idegenforgalmi adóbevételeinek részesedése az összes helyi adóbevételből (2004)

Forrás: ÖTM, www.kozinfo.hu

Turizmus-vendéglátás és foglalkoztatás Heves és Nógrád megyében

A foglalkoztatási mutatók vizsgálatánál a KSH adatbázisára támaszkodva a szálláshely szolgáltatás és vendéglátás ágazat foglalkoztatási adatait vettük figyelembe. A vizsgálatot nehezítette, hogy településenkénti adat a foglalkoztatás tekintetében nem állt rendelkezésünkre, így a két megye adatait használtuk. Megítélésünk szerint ezen adatok alapján is bizonyítható, hogy a térség versenyképessége jelentősen elmarad attól a szinttől, amelyet az adottságok alapján elvárnánk. A rendszerváltás foglalkoztatásra gyakorolt negatív hatásai a mai napig érzékelhetők a térségben. A 2005-ös adatok alapján megállapítható, hogy a két megye foglalkoztatási helyzete rosszabb, mint az országos átlag. A kedvezőtlen mutatók okai között meg kell említenünk, hogy a szakképzett munkaerő nem a térségben helyezkedik el, jelentős az elvándorlás.

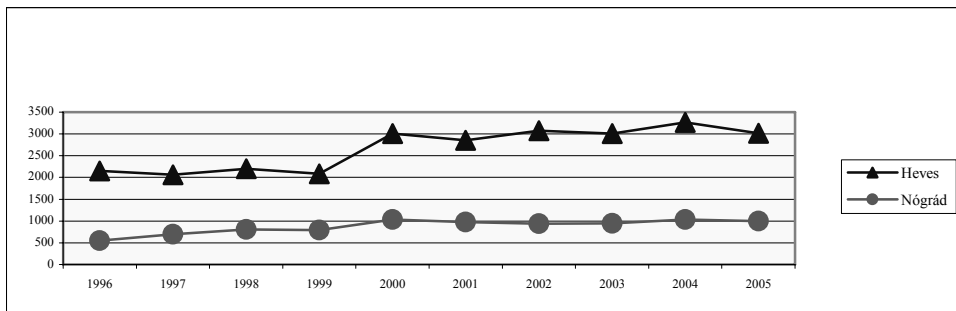
9. táblázat: Munkaerő-piaci helyzetkép Heves és Nógrád megyében, 2005.

	Munkavállalási korú népesség 1000fő	Foglalkoztatási ráta %	Munkanélküliségi ráta %
Heves	246,9	46,1	8,3
Nógrád	165,3	44,4	9,5
Országos	7722,5	56,4	7,2

Forrás: KSH Munkaerő-piaci helyzetkép 2005

Az elvándorlás meghatározó oka, hogy a térségben a mezőgazdaság szerkezetváltása nem történt meg, a gazdálkodók többsége még mindig a hagyományos földművelésből és állattenyésztésből próbál megélni. Az ipari vállalatok nagy része tönkrement, a betelepült külföldi vállalatok fejlettebb technológiát alkalmaznak, így kevesebb fővel működnek. A szakképzett munkaerő a megfelelő elhelyezkedési lehetőség hiányában a fejlettebb területekre, sok esetben a főváros környékére költözik. A Mátra földrajzi helyzetéből adódóan a szolgáltatások, elsősorban a turizmus fejlesztése enyhíthet a foglalkoztatási gondokon.

A 15. ábrán jól látható, hogy Heves megyében a foglalkoztatás az általunk vizsgált ágazatban lényegesen magasabb mint Nógrádban. A Heves megyei foglalkoztatási mutatók kedvezőbb alakulása annak is köszönhető, hogy a megye területén található Eger és környéke kiemelt turisztikai körzet. Ugyanakkor Eger mellett a Mátrához tartozó hevesi településeken az utóbbi évek turisztikai fejlesztései (szálláshely-bővítések, sport és szórakoztató létesítmények) új munkahelyeket is teremtettek. A nógrádi településeken még nem indultak meg az olyan jellegű turisztikai fejlesztések, melyek jelentős foglalkoztatás bővítést is eredményezhetnének. A KSH adatai 1996 és 2000 között csak a 20 főnél több főt foglalkoztató munkaadók adatait tartalmazza. Ez magyarázza az ábrán látható viszonylag hirtelen ugrást 2000 és 2001 között.

15. ábra: Alkalmazásban állók száma a szálláshely-vendéglátás ágazatban (fő)

Forrás: KSH

Meg kell azt is jegyeznünk, hogy a Mátravidék turisztikai kínálata még mindig erőteljesen szezonális jellegű, ezért az ágazatban foglalkoztatottak között jelentős a nem teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma, illetve sok esetben alkalmaznak a munkaadók szezonális munkavállalókat, akiket illegálisan foglalkoztatnak. Az általunk vizsgált időszakban a szálláshely-szolgáltatásban és vendéglátásban folyamatosan nőtt a nem teljes munkaidőben foglalkoztatottak aránya.

10. táblázat: A szálláshely-szolgáltatásban és vendéglátásban foglalkoztatottak száma

	Teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma /fő/	Nem teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma /fő/	Összesen
Heves			
2000	1814	156	1970
2005	1756	261	2017
Nógrád			
2000	953	72	1035
2005	872	128	1000

Forrás: KSH

Megítélésünk szerint a nem teljes munkaidőben történő foglalkoztatás, az atipikus foglalkoztatási formák elterjedése nagymértékben hozzájárulhat a régióban élők életminőségének javításához. Nem gondoljuk, hogy a turizmus önmagában képes a térség foglalkoztatási problémáit megoldani. Úgy véljük, hogy a kereskedelmi- és magán-szálláshelyek számának növelése, a Mátravidék kedvező és sokszínű adottságaira (sport, vadászat, bor, gasztronómia) építő fejlesztések jelentős életminőség javulást eredményezhetnek. Fontos azonban, hogy a fejlesztéseknek át kell lépniük a közigazgatási határokat, alulról jövő kezdeményezésként kell megvalósulniuk, hiszen a lakosság bevonása nélkül a fejlesztések nem hoznak hosszú távon megfelelő eredményt. Mivel a Mátravidék településeinek jelentős része vidéki település, ezért a munkahelyteremtés és a turisztikai fejlesztések tekintetében nagy szerepet kell kapniuk az Európai Unió által támogatott integrált vidékfejlesztési programoknak is, különös tekintettel a Leader+ programra. A régió versenyhátránya ugyanis csak komplex, a vidéki élet valamennyi területére kiterjedő fejlesztési programok segítségével küzdhető le.

A Mátravidék településeinek versenyképessége

A regionális versenyképesség fogalmának értelmezési kérdéseiről és mérési lehetőségeiről napjainkban megjelent figyelemreméltó tanulmányok készültek, melyek eredményeit igyekeztünk felhasználni. E munkák bemutatják, miként lehet számszerűleg is jól megfogható és világos tartalmú társadalmi-gazdasági tényezők szorzatára bontani a relatív lakossági jövedelmeket (Lengyel 2000, Nemes Nagy 2004). Némi matematikai átalakítás után (az értékek logaritmusát kell venni) a szorzat átalakul egy sokkal könnyebben kezelhető összeggé, a következő formula szerint:

$$\log\left(\frac{\text{Jövedelem}}{\text{Népség}}\right) = \log\left(\frac{\text{Jövedelem}}{\text{Foglalkoztatottak}}\right) + \log\left(\frac{\text{Foglalkoztatottak}}{\text{Aktívkorúak}}\right) + \log\left(\frac{\text{Aktívkorúak}}{\text{Népség}}\right)$$

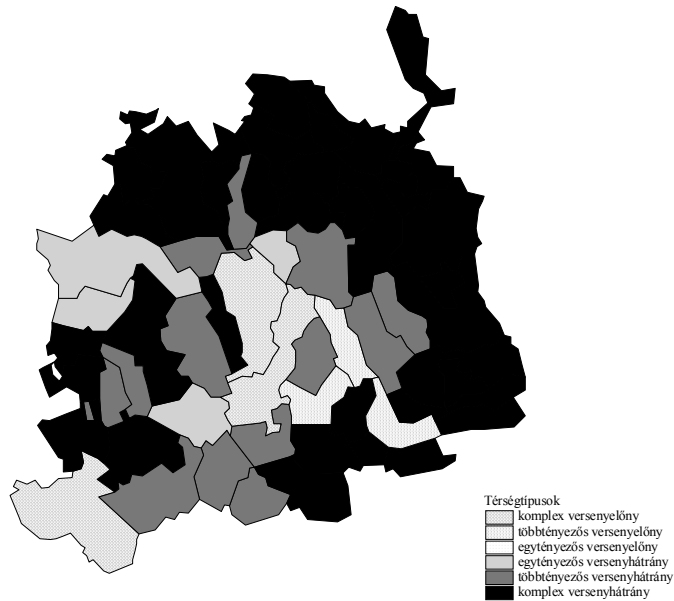
Mivel méréseinket a települések szintjéről kiindulva végezzük el, a jövedelem ez esetben sem lehet más, mint az adott évi személyi jövedelemadó-köteles jövedelem. A foglalkoztatottak száma az adott évi adózók számával közelíthető, aktív korúaknak a 15–59 éves nőket és a 15–61 éves férfiakat tekintjük, míg népség alatt az állandó lakosok számát értjük. Az adózókra jutó jövedelmek lényegében az egyes települések gazdaságának termelékenységét közelítik, az adózók aktív korú populáción belüli aránya a foglalkoztatottságra ad elfogadható becslést, míg

az aktív korúak népességén belüli aránya egyfajta korszerkezeti mérőszámként pozitív regionális erőforrásnak tekinti a minél fiatalosabb demográfiai arculatot.

E vázolt tényezőkre bontást térségtipizálásra alkalmazzuk, elfogadva Nemes Nagy József eredményeit, miszerint a jövedelmi különbségeket elsősorban a termelékenység alakítja, miközben a korszerkezeti tényező hatása igen csekély (Nemes Nagy, 2004). Tipizálásunk alapja az egyes elérhetőségi csoportok értékeinek országos átlaghoz való viszonya a lakossági jövedelmek, valamint az ezt felbontó három tényező esetén. Átvéve Nemes Nagy József technikai megoldásait (Nemes Nagy, 2004), a 4. táblázatban mi is 1-essel jelöltük az országos átlag feletti, 0-ával pedig az átlag alatti tényezőket. (Az első számérték mindig a lakossági jövedelmeket szimbolizálja, míg a második a termelékenységet, a harmadik a foglalkoztatottságot, a negyedik pedig a korszerkezeti tényezőt.) A versenyképesség fogalmánál maradva, versenyelőnyösnek tekintjük az átlag feletti lakossági jövedelmű térségeket, míg versenyhátrányosnak az átlag alattiakat. Ezen belül komplex versenyelőnyt állapítunk meg, ha az adott térség a lakossági jövedelmek mindhárom összetevőjében átlag feletti értékekkel rendelkezik, míg több-, illetve egytényezős a versenyelőny, ha kettő vagy mindössze egy tényező esetében teljesül ez a feltétel. A versenyhátrány mibenlétét ennek analógiájára értelmezzük.

A térség településeinek döntő többsége (a 62-ből 56 település) versenyhátrányosnak minősül, s még e települések legnagyobb része (38 település) komplex versenyhátrányos.

A térségben csupán hat verseny előnyös település van, melyek közül Gyöngyös, Gyöngyössolymos és Hatvan komplex versenyelőnyös, míg Detk, Markaz és Visonta vonatkozásában csupán a korszerkezeti tényező tekintetében versenyképtelen. Megjegyzendő továbbá, hogy ez utóbbi tényező tekintetében a települések 87%-ában versenyhátrányt tapasztalhatunk, mely a térség hosszú távú fejlődési lehetőségeit befolyásolja! A turisztikai fejlesztések e területen is komoly előrehaladást generálhatnak.

16. ábra: A Mátraidék településeinek versenyképessége

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés

Összefoglaló megállapítások, következtetések, javaslatok

A Mátra településeinek jó része társadalmi-gazdasági problémákkal küzd, melyeket jól jellemez az elvándorlás, a magas munkanélküliség, alacsony vállalkozássűrűség, illetve jövedelem.

A térség fejlődésének egyik alapja lehetne az idegenforgalom, ezzel szemben megállapítható, hogy kereskedelmi szálláshelyellátottság tekintetében lakosságárányosan jelentősen elmarad a vidéki átlagtól, tehát fejlesztésekre van szükség.

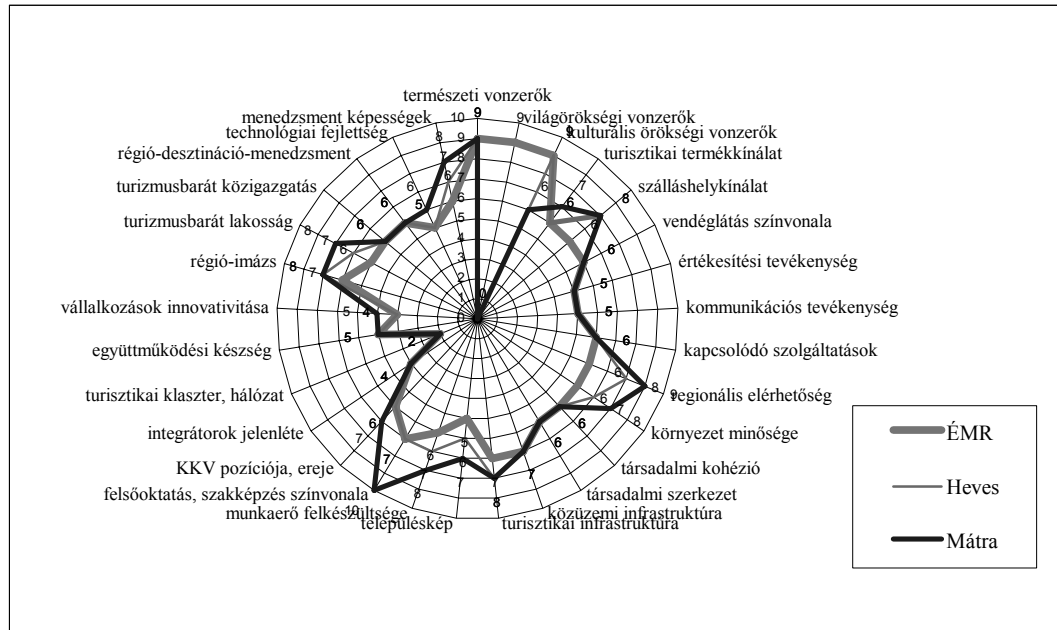
Különösen figyelemreméltó, hogy a vizsgált 62 település közül csak 21-ben működött kereskedelmi szálláshely 2005-ben. Az elmúlt 10 év folyamán - az 1996-os év adatát bázisnak tekintve - a Mátrában a vendégek száma mintegy 9%-kal növekedett a kereskedelmi szálláshelyeken. Ez a növekedés viszonylag alacsony, ha az országos átlag 33%-os bővüléséhez hasonlítjuk. A vendégéjszakák tekintetében már némileg más a helyzet a Mátra kereskedelmi szálláshelyein. Ekkor ugyanis már mintegy 7%-os csökkenés történt 2005-re az 1996-os értékhez képest, szemben az országos 15%-os növekedéssel. A Mátrában elsősorban a belföldi vendégforgalom a meghatározó, mind arányában, mind a tendenciákat tekintve. Így nagy szükség lenne a térség nemzetközi marketingjének erősítésére.

Az országos átlaghoz képest a kereskedelmi szálláshelyek szállásférőhelyein belül a szállástípus szerkezete a szálloda típusú szállások vonatkozásában valamivel kedvezőtlenebb, mint az országos átlag. A minőségi, 4*-os szállodák férőhelyeinek arányai némileg alacsonyabbak a Mátrában, míg a legmagasabb, 5*-os férőhelyek aránya az országos átlag körüli. Viszonylag magas a térségben a turistaszállók, az üdülőházak és az ifjúsági szállók szállásférőhelyeinek aránya, míg a kempingeké vidéki viszonylatban meglehetősen kicsi. A kereskedelmi szálláshelyekhez viszonyítva a térség településein a magánszállásadás már valamivel elterjedtebb, a 62 településből 37-et érintett 2005-ben. 2000-hez képest a vendégéjszakák száma országosan csökkent a magánszálláshelyeken. A Mátrában ez a csökkenés (14%) valamivel alacsonyabb volt, mint a vidéki átlag (24%). A magánszálláshelyek vendégforgalma vonatkozásában is leginkább a belföldi vendégek a meghatározók.

Sajnálatos tény, hogy az egy vendégéjszakára jutó szállásdíj tekintetében valamennyi szállástípus esetében kedvezőtlenebb a Mátra helyzete az országos átlagnál. Még előnytelenebb az a tény, hogy a rendelkezésre álló kapacitások kihasználtsága sem megfelelő, szinte valamennyi kategóriában rosszabb, mint a vidéki átlag.

Véleményünk szerint elsősorban a meglévő 3*-os és 4*-os szállodák minőségi fejlesztését kell végrehajtani. Ha a Mátravidék turizmusa dinamikus fejlődésnek indul, a minőségi szálláshelyek férőhelykapacitásának növelése is indokolt lesz (bővítések, új szállodák építése). Gyöngyös város esetében mindenképpen szükséges a férőhelybővítés is, hiszen jelenleg a városban nincs 4*-os szálloda (a belvárosi Hotel Opál fejlesztése szerepel az elképzelésekben).

A minőségi problémák mellett további gond, hogy a meglévő vonzerők mellett bizonyosan kevés az igazi turisztikai attrakció a térségben, azoknak a turisztikai termékeknek a száma, amelyek ide vonzzák, és itt tartják a turistákat. Ennek illusztrálására készítettük el az Észak-magyarországi régió, Heves megye és a Mátra térség összehasonlító versenyképességi potenciál csillagát amelyen 1-10 közötti pontszámok jelzik az egyes mutatók jelentőségét a területi egységekben.

17. ábra: Az Észak-magyarországi régió és Heves megye turisztikai versenyképességi potenciál csillaga (Az Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési stratégiája 2007-13 alapján, módosítva)

Forrás: Saját szerkesztés

Felhasznált irodalom

- Lengyel I. (2000): A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle*, 12. sz. 962–987. o.
 Az Észak-magyarország Régió Turizmusfejlesztési stratégiája 2007-13.
 Nemes Nagy J. (2004): Új kistérségek, új városok. Új versenyzők? *Regionális Tudományi Tanulmányok*, 9. sz. 5–42. o.
 Tóth G. (2005): A magyarországi idegenforgalmi régiók. In: *Területi Statisztika* 8. (45.) évf. 2. szám. 147–162. o.

G.Fekete Éva

A turizmus megjelenése és szerepe az aprófalvak funkcióváltásában

Bevezetés

Ha aprófalvokról és turizmusról van szó, rendszerint két feltételezéssel találkozunk. Az első szerint az aprófalvakban szinte kizárólag a falusi turizmussal számolhatunk, a másik szerint a turizmus, mint az aprófalvak életben maradását elérő csodaszer jelenik meg.

Ami az első feltételezést illeti, arra már többen rácsáfoltak. Így pl. Szabó Géza is rámutatott, hogy az aprófalvak szempontjából a falusi turizmussal tágabb értelmezésű vidéki turizmus jelenthet változást. Az is csak akkor, ha kapcsolódók a turizmus keresleti trendjeihez, valódi vonzerőkön alapul, átfogó, egymással is kapcsolatokat építő komplex termékeket testesít meg és mindezek mellett magában hordozza a kiterjedt turisztikai hálózatok létrejöttének esélyét. (Szabó 2006) Éppen ezért a második, a csodaszerre vonatkozó feltételezést illetően is ideje leszámolni az illúziókkal és a lehetőségeket reálisan kell mérlegelni. Ehhez kíván hozzájárulni a jelen, az „Aprófalvak és aprófalusiak esélyeiért” c. NKFP által támogatott országos kutatás keretében az aprófalvak, ezen belül az észak-magyarországi aprófalvak turizmusáról készített tanulmány.

A turisztika keresleti trendjeit itt és most részletesen nem elemzem, csupán emlékeztetek rá, hogy azokat többféle szükséglet és motiváció alakítja. Így az apró (500 főnél kisebb) falvak turisztikai kínálatának fogyasztói - tapasztalataim szerint - jellemzően öt csoportba sorolhatók:

- *Ökonómikusak* - elsősorban olcsó üdülési lehetőséget keresnek. Jellemzően családosak, akik nehezen engedhetik meg maguknak a szállodai elhelyezést. Kevesebb szolgáltatást igényelnek, de többen. Inkább a kisebb komfortot választják, ha az a kiadásokban lényeges megtakarítást jelent.
- *Ökológikusak* - természetes változatosságra vágyó, a természet közelségét értékelő, egyben el is váró, a környezeti kérdésekre fogékony, főként szellemi foglalkozásúak és fiatalok. Szívesen vesznek részt természetjárásban, felfedező túrákon. Értékelik a környezetbarát megoldásokat. Maguk is szívesen csatlakoznak a környezetet, az élővilágot védő akciókhoz. Elismerik a nagyobb munkabefektetésből adódó többletköltségeket, értékelik az egyedi ötleteket.
- *Örökösök* – nosztalgiára fogékony, nagymamáik életét visszaidéző mindennapi használati tárgyaikban is a régi, a nagyszülők idejét idéző tárgyakat szívesen használó, vagy másoknak ajándékként vásároló, vegyes korosztályhoz tartozók. A falusi idillt, a hagyományos formákat, motívumokat keresik. Vágynak a tömegtermékektől elütő változatosságra, a személyhez szóló üzenetekre. Értékelik a hagyományok megőrzését, a művészi kidolgozást – művességet.
- *Örökmozgók* – testmozgásra vágyók, akiknek a mozgáshoz (kerékpározás, evezés, lovaglás, hegymászás, síelés) térre, tiszta levegőre, természetes közegre – és gyakorta technikai eszközökre, infrastruktúrára - van szükségük. Keresik a kalandot, a kihívásokat és igénylik a háttérszolgáltatásokat.
- *Önmegvalósítók* – alkotásra, a konvencióktól való elszakadásra vágnak. A falu csendes, háborítatlan környezetet tud biztosítani számtalan ötletük megvalósításához. Mindeközben komfortos körülményekre, elzártságot és társaságot saját igényük szerint biztosító elhelyezésre van igényük.

Egy-egy csoporton, vagy akár személyen belül több is megjelenhet a fenti tulajdonságokból és egy-egy személy beállítottsága is az életkor változásával átalakulhat. Mindent összevetve, a kutatások az utóbbi 20-30 évben a nyugati társadalmakban és a magyar társadalomban is a fenti csoportoknak az össznépeségen belüli növekedését jelzik. (Boers 1994, Kovács 1993, Kenéz 1995b) Ez a növekvő érdeklődés a fizetőképességgel párosulva az aprófalvak számára is új lehetőségeket nyit.

A vidéki turizmus termékkörei jellemzően az alábbiak:

- a. a tárgyi, szellemi örökségre alapozott kulturális turizmus
- b. a kerékpározási, lovaglási, hegymászási, vízitúrázási, horgászási, vadászati lehetőségekre épülő aktív turizmus,
- c. a természetközeli kényeztető, regeneráló wellness,
- d. a természet felfedezését, természetjárást kínáló öko-turizmus,
- e. az agráriumhoz, agrártermeléshez, gasztronómiához, falusi életmódhoz kapcsolódó agrár és falusi turizmus. (Szabó 2005)

Ehhez kapcsolódóan az aprófalvakra jellemző turisztikai szolgáltatások a vállalkozási-szervezeti forma és a befogadó faluhoz való viszony alapján három, egymástól markánsan eltérő terméktípusba szerveződnek. Így beszélhetünk:

- a. a részint kereskedelmi – üzleti, részint második otthon indíttatású üdülőfalvakról,
- b. a klasszikus, erős ökológiai és gasztronómiai tartalommal telített falusi vendégfogadásról
- c. a wellness és aktív turizmus kereskedelmi turisztikai szolgáltatásainak aprófalvakban való megjelenéséről és sajátosságairól.

Ezek a típusok az aprófalvak funkcióváltását mind a turizmus irányába terelik, de alapvetően más-más hatással vannak a helyi fejlődésre. A turizmus aprófalvakban való megjelenését és hatásait a turisztikai kereslet és kínálat statisztikai adatainak településnagyság szerinti változásának áttekintésén túl öt aprófalvas megye (Baranya, Somogy, Zala, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg) turisztikai szakembereivel, megyei vezetőivel készített interjúkkal, valamint a legnagyobb országos, megyei és regionális turisztikai honlapok és nyomtatott ismertető elemzésével kíséreltük meg megvilágítani.

Az üdülőfalvak jellemzői

Üdülőfalvak azok a települések, amelyeknek infrastrukturális helyzete alkalmas a városi életmódhoz szokott vendégek fogadására, a turista szempontjából komfortosak, jók a közlekedési, kirándulási, sportolási, esetleg fürdőzési lehetőségeik, továbbá a turisták ellátásáról is tudnak gondoskodni. Az üdülőfalvakat a legtöbb esetben külső szereplők hozzák létre. Ingatlanokat vásárolnak meg és alakítanak ki vagy saját és csak kisebb mértékben üzleti üdültetési célú használatra vagy teljes egészében üzleti hasznosításra.

A statisztikában leginkább az „üdülésre használt üdülők” és az „üdülésre használt lakások” adatai alapján rajzolhatók ki az üdülőfalvává alakuló települések.

Kialakulásuk, típusaik

Az aprófalvakban aszerint, hogy milyen célzattal és milyen épületben alakítottak ki üdülőházakat, jellemzően két modell fejlődött ki:

1. Az első esetben az elnéptelenedett település régi házait örökölték, vagy vásárolták meg városi lakosok és újították fel családi üdülőházaknak, második otthonnak (üdülésre használt lakások).

2. A második esetben az aprófalvak természeti környezetének értékeit kihasználva, gyakorta vízpart mellett mértek ki telkeket és új épületeket építettek családi üdülési célokra (üdülésre használt üdülők).

Látszólag a mozgatórugó mindkét esetben ugyanaz, azaz a pihenéshez, a szabadidő eltöltéséhez komfortos, falusias jellegű környezetet biztosítani, mégis gyökeresen eltér egymástól a két modell megvalósulása és hatása a befogadó településre.

1. *A régi házak családi üdülőknek, második otthonnak való felújításával* kialakult üdülőfalvakban a kezdeményezők rendszerint a helyi lakosok leszármazottai, vagy a falu nyugalmára, a természet közelségére, a múlt megélésére vágyó városi családok. *Baranya megyében* az üdülőfalvak számára a megyében az úttól távol fekvő, korábbi sváb falvak bizonyultak a legalkalmasabbnak. Részint, mert az onnan elszármazottak még őrizték identitásukat és közben elég pénzzel is rendelkeztek ahhoz, hogy a házakat visszavásárolják, felújítsák. Így Goricán (Hetvehely-Gorica 479) pl. az ott gyökerekkel rendelkező, pénzesebb városiak, művészek (fazekas, festő) reforméletmódot hirdetők vettek házakat. Kánban (Hetvehely-Kán 479) egy budapesti bútorigipari vállalkozó kezdett több lakóházat szállássá, étteremmé, közösségi terekké felújító vállalkozásba. Időközben ez a kezdeményezés befuccsolt. A „csomagban lévő” felújított vagy még fel nem újított házak új, egyéni tulajdonosokhoz kerülnek. (Lászlóné Bauer Nóra)

A régi házak, mint potenciális üdülő, vagy második otthon iránti érdeklődést *Borsod-Abaúj-Zemplén megyében* például fokozta a növekvő városi környezetterhelés előli menekülés is. Sok kazincbarcikai család keresett asztmás gyermekük számára legalább hétvégeken enyhülést jelentő helyszínt a környező aprófalvakban. (Nagy Katalin)

Az olcsó ingatlanvásárlási lehetőségek a külföldiek mint ingatlantulajdonosok aprófalvakban történő megjelenésében játszottak szerepet pl. *Zala, Vas, vagy Somogy megyében*.

Az üdülőfalva kialakulása ebben az esetben hosszabb idő alatt, fokozatosan történik. A felújított épületek magukon viselik gazdájuk ízlésének jegyeit. Általában törekszenek a hagyományos építészeti megoldások alkalmazására, a régi külső forma megőrzésével a komfortos belső kialakítására. Számos példaértékű megoldással, a régit az újjal stílusosan ötvöző innovatív ötlettel, a faluképet, annak egységét javító próbálkozással találkozhatunk, de elrettentő példák is akadnak. Ezek közé sorolható a lilára festett parasztház vagy a régi ház tetőszerkezetébe beépített kilátó-napozó torony. A régi házak felújításával kialakított üdülőfalvakra a mögöttük álló külső tulajdonosok ízlése, elképzelése rányomja bélyegét. A falu lakói legtöbbször tehetetlenek velük szemben. A részben, vagy már teljesen elnéptelenedett, elöregedett aprófalvakban könnyű a külső akaratot keresztül vinni. Ez az ízlés lehet mintaadó is, de romboló hatású is. Nyugat-Magyarországon jellemző az osztrák vagy bajor minta majmolása, ami a magyar falusi hagyományoktól idegen túldíszítettségben, a rengetek apró műtűrben ölt testet. A vállalkozói törekvések mentén a régi házak bázisán, de a falutól teljesen idegen arculat és hozzá kapcsolódó életforma válhat uralkodóvá.

A modell minden változatára igaz, hogy az üdülő népesség régi házakhoz való kötődésével a túlzásfoltosság elkerülhető, hiszen a valamikori népességmaximumnál több ember egyszerre nem lakhat a falu házaiban. Az üdülők falun belüli jelenléte óhatatlanul szorosabb viszonyt alakít ki az üdülők és a faluban élők között, ami a kedvező hatások mellett konfliktusveszélyt is hordoz magában. A faluhoz való szorosabb kötődés előbb-utóbb az identitástudatot is alakítja. Az üdülőtulajdonosok azonosulnak a falu problémáival, magukénak érzik annak kulturális hagyományait. Számtalan esetben a második otthonok tulajdonosai érzékenyebbek a helyi értékek feltárására és védelmére, mint az „öslakosok”. A „hétvégi betelepülők” képesek jelentős energiát fordítani a falu, azon belül különösen az általuk megvásárolt ház, annak korábbi tulajdonosai történelmének előásására, a régi tárgyak, kordokumentumok összegyűjtésére, a birtokukba került épületek és tárgyak restaurálására.

Ugyanakkor az üdülőtulajdonosok is óhatatlanul hatnak a helyi lakosokra. Innovációkat, egy más életstílust közvetítenek. Szerencsés esetben a helyi gazdaság számára fogyasztóként is megjelennek.

2. *Új üdülőházak építésekor* a falutól fizikailag, gazdaságilag és társadalmilag is elkülönülő településrész jön létre. Üdülőházak leggyakrabban víz mellé épülnek, de pusztán a szép táj, az elérhető és közművesíthető ingatlanokkal párosulva is rábírhat egy befektetőt üdülőfalvú létrehozására. Igaz, ez utóbbi esetben is a legtöbbször utólag kialakítanak kisebb vagy nagyobb vízfelületet.

A családi üdülési célú, második otthonokból felépülő üdülőfalvú kezdeményezőjének feladata a telkek kialakítása, azoknak közművesített telekként vagy már a felépített házzal együtt történő értékesítése. *Az új házakból felépülő üzleti célú üdülőfalvak* esetén a kezdeményező vállalkozás nem csupán kiépíti az üdülőfalvú, de komplex turisztikai szolgáltatások nyújtásával működteti is azt. *Mindkét esetben* üzletről van szó, ahol a méretnek és az ingatlanokhoz kapcsolódó szolgáltatásoknak döntő szerepe van. Aprófalvak esetében csak elvétve történik a megvalósítás belső szereplőkkel. Általában külső befektető végzi a szervezést, a beruházást, majd az értékesítést vagy a működtetést.

A minél magasabb profit elérése a befektetőket a méret növelésére ösztönzi, ami azonban a környezet számára jelent veszélyt a környezeti terhelés határértékeket túllépő növekedése miatt. A profit hajszolása a költségek mértéktelen csökkentésén és a vásárlók vélt vagy valós ízlésének való megfelelési kényszeren keresztül építészeti vadhajtásokhoz, tájidegen elemek létrehozásához, a tradicionális kultúra megcsúfolásához is vezethet.

A falu társadalmával és gazdaságával a kapcsolat minimális. A faluban élők szempontjából az üzleti jellegű üdülőfalvú mint foglalkoztató jelenhet meg. Ezen és esetleg a helyi termékek, kiegészítő szolgáltatások nyújtásán keresztül a falusiak többletjövedelemhez juthatnak.

A családok tulajdonában lévő üdülőházak a falu számára ilyen többlet lehetőségeket alig eredményeznek, ám jelentős infrastrukturális kihívást és időszakos terhelést, sőt társadalmi konfliktusokat eredményeznek.

Elterjedtségük

A statisztikai adatok alapján országos szinten az üdülőfalvak mindkét típusának elterjedésében határozott összefüggés mutatható ki a települési méretekkel. Minél kisebb egy település, annál nagyobb arányt képviselnek az összes lakóegységből az *üdülők* és annál nagyobb arányban fordulnak elő *üdülőként használt lakások*.

A képlet, miszerint az aprófalvakban gyakoribb a lakóegységek üdülési célra való használata, azonban nem minden megyében érvényesül. A jellemzően aprófalvas megyék közül is pl. a Balaton parti települések miatt Somogyban a nagyobb településeken is magas az üdülésre használt ingatlanok aránya.

A két üdülőfalvú alaptípusból az aprófalvakban a régi házak felújítása és üdülési célra való hasznosítása hangsúlyosabb (3-3,5-szer gyakoribb), mint más településeken. Igaz, az üdülésre használt lakások csak mintegy felét teszik ki az üdülőnek épített üdülőházaknak és egy-egy településen belüli dominanciájuk sem olyan erős. Olyan önálló státuszú aprófalvú sincs még, ahol a lakások több mint felét üdülőként használnák.

1.táblázat: Az üdülőként használt házak településnagyság szerinti megoszlása 2001-ben (%)

Népességszám	Üdülésre használt lakóegységek	Üdülésre használt üdülők	Üdülésre használt lakások	Üdülésre használt lakások aránya az összes üdülésre használt lakóegységből
	aránya az összes lakóegységből			
0-99	15,5	10,4	5,7	32,8
100-249	11,9	8,6	3,5	26,8
250-499	11,5	9,6	2,0	16,1
aprófalvak	11,7	9,5	2,5	19,4
500-999	9,2	8,0	1,2	11,5
1000-2999	9,7	9,2	0,6	5,4
3000-4999	11,8	11,3	0,6	4,3
5000-9999	9,6	9,3	0,4	3,5
10-250 ezer	3,2	3,1	0,1	4,0
összesen	6,0	5,7	0,4	5,8

Forrás: KSH Népszámlálás, 2001 alapján saját szerkesztés

A legelőrehaladottabb, 40% körüli a teljes üdülőfaluvá válás a nógrádi Garáb és a zempléni Nagyhuta esetében. Mindkettő 100 főnél kevesebb lakossal és 70-80 lakással rendelkezik. További, jellemzően a régi házak üdülővé válásával átalakuló aprófalvakat mutat a következő táblázat.

2.táblázat: Az üdülésre használt lakások legmagasabb arányával jellemezhető aprófalvak 2001-ben

Megye	Az üdülésre használt lakások aránya a teljes lakásállományból	
	20-29%	30-43%
Győr-Moson-Sopron:	Rábasebes, Csér	
Vas:	Nemesládony, Iklanberény, Meszlen, Szőce, Hegyhátszentjakab	Lócs, Szalafő, Szaknyér
Zala:	Vindornyafok, Baglad, Zalamerénye, Iborfia, Bezeréd	
Baranya:	Óbánya	
Somogy:	Visz, Gyugy, Vörs, Somogyacsa	
Borsod-Abaúj-Zemplén:	Gömörzölös	Nagyhuta
Nógrád:	Kutasó	Garáb, Cserhátszentiván
Veszprém:	Hegymagas, Balatonszepezd, Fenyőfő	Németbánya

Forrás: KSH Népszámlálás, 2001 alapján saját szerkesztés

Üdülésre használt üdülővel az összes lakóegység 50%-ánál nagyobb mértékben 28 aprófalva rendelkezik.

3. táblázat: Az 30%-nál magasabb üdülőarányral rendelkező aprófalvak 2001-ben

Megye	Az üdülők aránya az összes lakóegységből	
	50%-nál magasabb	30-49%
Győr-Moson-Sopron:	Fertőhomok	Vének
Vas:	Borgáta, Döröske, Mesteri, Velem, Felsőcsatár	Bozsok
Zala:		Almásháza, Zalaszentmárton, Zalaköveskút, Dötk
Baranya:	Váznok, Nyugotszenterzsébet, Hegyszentmárton,	Kovácsszénája, Varga, Felsőegerszeg, Botykapeterd, Kacsóta
Somogy:	Szántód,	Teleki
Tolna		Kisszékely
Borsod-Abaúj-Zemplén:	Sima	Vágáshuta, Tornabarakony, Mogyoróska, Háromhuta, Hejce
Komárom-Esztergom		Várgesztes
Fejér:		Bakonykúti, Újbarok
Veszprém:	Tagyon, Kékkút, Balatoncsicsó, Vászoly, Örvényes, Balatonrendes, Balatonhenye, Mencshely, Lovas, Balatonszepezd, Balatonudvari, Dörgicse, Paloznak, Ábrahámhegy, Hegymagas, Lesencefalu,	Salföld, Monoszló, Szentbékállá, Szentantalfá, Somlójenő, Szóc, Döbrönte, Nemesvita, Aszófő, Köveskál
Pest		Tésa, Perőcsény
Szabolcs-Szatmár-Bereg:	Tivadar	

Forrás: KSH Népszámlálás, 2001 alapján saját szerkesztés

Az aprófalvakban üdülésre használt ingatlanok erős területi koncentrációt mutatnak. Mintegy 58%-ban 29 olyan aprófaluban koncentrálódnak, melyek mindegyikében 100-nál több üdülésre használt lakóegység található.

Az üdülésre használt lakóegységek száma egyenlő, vagy több mint a lakás célú lakóegységek száma 29 aprófaluban. További 84 aprófaluban az üdülésre használt lakóegységek aránya eléri, vagy meghaladja a 20%-ot. Ezek alapján összesen 113 aprófaluban (az aprófalvak 11%-ában) mondhatjuk, hogy elindult az üdülőfaluvá válás. Ezekben a településeken az üdülésre használt házak magas aránya kétségtelenül erősen kihat a falu gazdaságára és társadalmára.

Az üdülésre használt lakóegységek aránya alapján az aprófalvak üdülőfaluvá válása leginkább Veszprém és Vas megyékben figyelhető meg, ahol az aprófalvak üdülőfaluvá válásának elindulásában jelentős szerep jutott a külföldiek ingatlanvásárlásainak is.

A jellemzően balatonvidéki és őrsgéi üdülőfalvak mellett Baranya és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében bontakozott ki leginkább ez a folyamat.

Más oldalról, összesen 439 olyan aprófalva van (az aprófalvak 43%-a), ahol egyáltalán nincs a statisztika szerint üdülésre használt ingatlan.

A külföldiek szerepe az üdülőfaluvá válásban

Vannak falvak, ahol az üdülő faluvá válás tervezetlenül, a helyiektől függetlenül indult el, máshol a helyiek kívánták, tervezték ezt a folyamatot és tettek is az üres ingatlanok, a kialakítható üdülőtelkek külső érdeklődők, gyakorta külföldiek számára történő értékesítéséért.

A külföldiek ingatlanszerzését a térségi szereplők változó módon értékelik.

- *Somogyban* a külföldiek elsősorban a Balaton háttértelepüléseiben jelentek meg. Szinte nincs olyan település, ahol ne lenne külföldi háztulajdonos. Németek, hollandok, osztrákok, de pl. írek is vásároltak ingatlanokat. Inkább befektetési szándékkal internetes közvetítőktől. A házak fele már külföldi kézben van pl. Újvárfalván. (Megjegyzendő, hogy a 2001-es statisztika szerint ebben a faluban egyetlen üdülési célra használt lakóegység sincs, azaz a külföldiek hivatalosan lakásként használják tovább a megvásárolt házakat!)

A helyiek külföldi betelepülökhöz való viszonyulását alapvetően két dolog szabja meg. Egyrészt gondot jelent, hogy a külföldiek – csakúgy mint a belföldi üdülőtulajdonosok – után nem jár kvóta, azaz nem járulnak hozzá a település működése finanszírozásához. Másrészt azt sem tartják kívánatosnak, ha a házak üresen maradnak és esetleg szegényebb családok vásárolják meg azokat a városinál olcsóbb élet reményében. „Újvárfalva polgármestere szerint inkább a külföldiek jöjjenek, mint a cigányok, még ha a külföldi után nem is jár fejkvóta. A kvóta hiányát kompenzálja pl. a fűnyíró, amire a külföldiek összeadták a pénzt, a település szépítéséhez adott hozzájárulások, az óvodának adott ajándékok és az adófizetési hajlandóság alapján remélt adóbevétel.” (Frank Dezső)

Csupán az ingatlan külföldiek által történt megvásárlása sem jelent feltétlen előnyt. A házak őrizetlensége, gondozatlansága további problémákat szül. „Ha a külföldi tulajdonos nincs ott, a cigányok ellopják a tetőt, vagy áramot lopnak.” „Nem gondozzák a portát, felnő a parlagfű, nincs eltakarítva a hó.” (Frank Dezső) Nagyszakácsiban a külföldiek tulajdonában lévő 50 házból kb. 20-nál van ilyen gond. Vannak olyanok is, akik áldoznak a magyarországi ingatlanjuk fenntartására, gondnokot fogadnak.” Nagyszakácsiban a külső háztulajdonosoknak a közös költségekhez adófizetéssel kell hozzájárulniuk. 900 Ft/m² építményadót kell fizetni a nem helyi lakos ingatlantulajdonosoknak. Ezelől úgy menekülnek, hogy bejelentkeznek helyi lakosnak.” (Kövér István) A helyi gazdaság élénkítéséhez az üdülőházak tulajdonosai nem járulnak hozzá. „Hozzák a barátait, de helyi fogyasztás nem jelenik meg.” (Frank Dezső)

Nagyszakácsi polgármestere összességében nem tartja jónak a külföldiek jelenlétét a faluban, mert „mindent hoznak magukkal, így a helyi piacot nem növelik, normatíva sem jár utánuk, miközben a közösségi szolgáltatások egy részét mégiscsak használják, ráadásul felverték az ingatlanárakat. Most 4-5 millióba kerül egy régi, komfort nélküli ház.” (Kövér István)

- *Zalában* az üdülőfalvak külföldi ingatlanvásárlással való kialakulása megtorpant. „Úgy látszik, már nem divat a hétvégi ház.” (Szőkéné 2006) Ugyanakkor az üdülőtulajdonosok mellett a szolgáltatók is megjelentek. „Tisztán üdülő falvak sincsenek, ha még a falunak van munkaképes lakója. Ahol a külföldiek, az üdülők megjelentek, a helyiek is kezdenek vendégfogadással foglalkozni. Az üdülők megjelenését tehát a szolgáltatók megjelenése követi, csak az a kérdés, mennyi idő múlva.” (Szőkéné 2006)
- *Borsodban* inkább a kivárási jellemző. Az aprófalvakban már megjelent néhány külföldi tulajdonos, ami a régi házakat birtokló örökösök számára azt az üzenetet hordozza, hogy még több érdeklődő is várható. Ezért most kívárnak. A külföldi kereslet, ezáltal a falusi

ingatlanárak növekedésében bízva sem eladni nem akarják a falusi házakat, sem felújítani nem akarják, nem tudják azokat.

- *Baranyában* viszonylag korán elindult a külföldiek aprófalvakban való ingatlanszerzése. „A sváb kapcsolatok révén elsősorban a németek érdeklődtek és vásároltak régi házakat. Többségük felújította azt, de maradtak olyanok is, melyeket új gazdáik is elfelejtettek, nem is jártak ott évek óta. A felújított házak régi stílusát megőrizték, a kisfalvak ékei lettek és példát adtak a hazai tulajdonosok számára is a felújításhoz.” (Lászlóné Bauer Nóra) Ezzel együtt is a külföldi tulajdonosok és a falu között a kapcsolat laza, a helyi gazdaság élénkülését nem, vagy csak kevéssé segítették elő. (Szabó Géza dr.)

Az üdülőfaluvá válás előnyei, problémái és sajátos fejlesztési feladatai (részösszegzés)

Az aprófalvak turisztikai funkcióváltásának hatásai a falukép, az infrastruktúra, a környezetterhelés, fenntarthatóság, a kulturális hagyományok, a helyi piac: fogyasztás + munka, az innovációk terjedése, a társadalmi konfliktusok és az esélyegyenlőség területén jelentkezhetnek. Az eddigi tapasztalatok szerint az üdülő faluvá alakulás a faluképen valóban sokat változtat. Részint a házak telken belüli felújításával, részint a környezeti értékrend közterületekre való kiterjesztésével.

Az aprófalvakban a külső üdültulajdonosok megjelenése öt területen gerjeszt konfliktusokat. Ezek:

- Településüzemeltetéshez való hozzájárulás - normatíva vagy adó.
- Életformák összecsapása - alkalmazkodás és kölcsönhatás.
- Kötődés, felelősség - környezethez való viszony, fenntarthatóság.
- Értékkörzés, helyi hagyományokhoz való viszony - identitáskeresés és üzlet.
- Kapcsolódó kereslet kielégítése - helyben vagy kívül.

A hatások és a jelenlegi elterjedtség alapján az aprófalvakban az üdülőfaluvá válás sem mindenható csodaszernek, sem kerülendő veszélynek nem tekinthető.

Nem mindenható csodaszernek, mert:

- csak az aprófalvak mintegy 10%-át érinti,
- munkahelyet alig hoz létre,
- állandó kitelepüléssel, az elnéptelenedés megfordításával nem jár,
- jelen formájában a helyi árbevételt nem növeli,
- meg kell küzdeni a konfliktusokkal.

Nem kerülendő veszély, mert:

- ahol működik, sikerül megmenteni a nemzeti vagyont és a kultúra egy részét,
- javul a falukép, vonzóbbá válik a település,
- magával hozza az értékek feltárását, megőrzését,
- hozzájárul az innovációk terjedéséhez,
- az idegenekkel való találkozás növeli a toleranciát, edződik a közösség,
- erősödik a térségi identitás, új lokálpatrióták termelődnek,
- magában hordja a helyi piac potenciális bővülését.

Az üdülőfaluvá váló aprófalvak sajátos fejlesztési célja az üdülőfunkció népességeltartó erejének növelése, az üdülés körülményeinek a helyi szolgáltatások kiszélesítésével történő javítása lehetnek.

Fejlesztési feladatként megfogalmazható:

1. Az üdültulajdonosok összefogása, párbeszéd kezdeményezése annak érdekében, hogy a helyi értékek feltárásához, a tervezéshez és a fejlesztési projektek megvalósításához

szükséges szürkeállomány és kapcsolati tőke biztosítható legyen. Másrészt be lehessen vonni a falukép, az alternatív infrastruktúra fejlesztésébe az üdültulajdonosok tőkét, anyagi erejét is.

2. Az üdülők számára folyamatos szolgáltatások kialakítása, ezzel a helyi gazdaság élénkítése. Ilyen szolgáltatás lehet pl. üdülőgondnokság a porta gondozásához, főzés az üdülők számára, karbantartási munkák elvégzése, házi készítésű élelmiszerek előállítása és eladása, mosási és takarítási szolgáltatás nem csak az üdülőben, de a városi lakásban is, gyermekfelügyelet ellátása hétvégén, vakáció idején.
3. A városi piacok megszerzése a helyi termékek és szolgáltatások számára az üdültulajdonosokon keresztül.
4. A fenntarthatósági kontroll érvényesítése, építési szabályozás kialakítása a városi életmód és ízlés nem kívánatos megnyilvánulásainak kiszűrése, a környezeti terhelhetőség szempontjainak figyelembe vétele érdekében.

Falusi vendégfogadás

A falusi turizmus lényege, hogy a falvakban élő emberek fő elfoglaltságuk mellett részt vállalnak az üdültetésben oly módon, hogy házukat vagy házrészüket a vendégfogadás szolgálatába állítják. (Kenézné 1995b) Vonzerői jellegzetesen három fő csoportba sorolhatók (Szabó 2005):

1. A természet közelsége, a természet iránti vágy.
2. A hagyományok, örökség.
3. A falusi vendégszeretet, a családiasság.

A vendég ily módon betekintést nyerhet a falusi hétköznapi életbe, az adott vendégfogadó családi életébe. Jó esetben megismerheti és kipróbálhatja a hagyományos paraszti gazdálkodást, besegíthet az állatok ellátásába, a ház körüli munkákba.

A falusi turizmus felfutása

Nyugat Európa egyes országaiban, főként Ausztriában Németországban és Franciaországban a falusi vendéglátás az utóbbi két évtizedben látványosan előretört. A turizmusnak ez a formája a kisebb jövedelmű rétegek számára is elérhető és különösen népszerűvé vált a családostok és nyugdíjasok körében. Emellett környezetbarát jellege is felértékeli a turizmus eme formáját.

Magyarországon az első világháború után terjedt el a városon lakók körében a falusi üdülés. Elsősorban a szállodák és más kereskedelmi szálláshelyek hiánya miatt, még a kimondottan üdülésre szakosodott vidékeken (a Balaton és a főváros környékén, a Mecsekben, a Mátra és a Bükk területén, az Alpokalján és az Alföld folyó menti településein) is jórészt a falusi vendégfogadónál juthatott szálláshoz a vendég. (Bodnár 2000) Ezekben a helyeken kiterjedt fogadó- és panzióhálózat, illetve családi nyaralók álltak a vendégek rendelkezésére, amiről részletes információkat nyújtó kiadványok tájékoztatták az érdeklődőket. Az ország akkori üdülési igényeinek mintegy harmadát a falvak elégítették ki.

A második világháború követő időszak gazdasági visszaesése, majd üdülési politikája visszaszorította a falusi turizmus iránti igényt. A 70-es években egyes megyei idegenforgalmi hivatalok szervezték újra saját területükön a falusi vendégfogadást, azonban viszonylag gazdaságos és a keresethez gyorsan alkalmazkodni tudó képessége ellenére a 80-as évek végéig mégsem terjedt el széleskörűen.

Az 1990-es évek változásai gyökeresen átalakították az ország gazdasági szerkezetét, ennek következtében jelentősen csökkent az iparban és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma és a munkanélküliségi ráta megnőtt. A munkanélküliséggel leginkább sújtott régiókban - a természeti környezet, a modernizációból kimaradt falvak épített és kulturális környezetét

figyelembe véve - sokak által nagy reményekkel övezett lehetőségként jelent meg a turizmus fejlesztése.

A hazai falusi turizmus újraindítása 1989-ben, az Országos Idegenforgalmi Hivatal, majd annak utódszervezetei által segített civil szerveződéssel indult. Az egyéni vállalkozók kezdeti túlsúlya után számos önkormányzat és a kormányzat is felismerte a falusi turizmus válságkezelő funkcióját. Ez a felismerés a szektor anyagi támogatásában folytatódott. A pályázati rendszerek nyomán több száz falusi szálláshely jött létre.

A szakmai és érdekvédelmi országos szervezet mellett a professzionizálódást a „falusi vendéglátó” szakképesítés Országos Képzési Jegyzékben való megjelenésével és a szálláshelyek minősítési rendszerének bevezetésével, majd 1996-ban a falusi vendégfogadás jogszabályi hátterének megalkotásával teljesedett ki.

Baranya megyében a falusi turizmus indulása a középosztálybeli, főként hivatali réteghez kapcsolódik. A falusi turizmus belső kezdeményezéséből csak a nagyobb falvakban tudott elindulni. Kárászton (391) pl. már a 30-as években is volt vendégfogadás és most is 30-40 fős kapacitással működik. Magyaregregy (862), Hosszúhetény-Püspökszentlászló (3360) aktív lakossággal, komoly gazdálkodással rendelkeznek, abból nőtt ki a falusi vendégfogadás. Gyakorlatilag egymástól tanulták, lesték el a fortélyokat.

Az Ormánságban megint más módon indult a falusi turizmus. A harkányi vendégház megfogó egynapos programok szervezése volt a kezdet. Egy 60-as éveiben járó, nem helyi származású, de 20 éve ott élő, korábban OTP fiókban dolgozó nő most már a negyedik vendégházat alakította ki. A házak több faluban helyezkednek el, de egy kézben vannak. (Szabó Géza dr.)

A helyből induló turisztikai kezdeményezések között megtalálhatók a kevésbé üzleti, inkább kulturális indíttatású törekvések is. Főként a programok biztosítása működik ily módon. (Lászlóné Bauer Nóra)

A legkisebb, szinte már lakatlan településeken külső vállalkozások üzleti lehetőséget is láttak a vidéki turizmus feltételeinek megteremtésében. Várakozásuk azonban csak többé-kevésbé teljesült. Kán példája is mutatja, hogy gyors meggazdagodás ebből az ágazatból nem várható és teljesen más üzletvezetési módszereket kíván, mint pl. a gyógy- és fürdőturizmus központjaiban egy panzió vezetése.

Zalában a helyi önkormányzatoknak volt szerepe a falusi turizmus indulásában. A szomszédos Vas és Somogy megyékhez képest kissé megkésve és kisebb léptékben jelentkeztek az első vendégfogadók. A kisebb elterjedtség, a helyi példák hiánya következtében a pályázati támogatások és a leromlott állapotú, hasznosítatlan ingatlanok a falusi turizmusban való aktív szerepvállalásra ösztönözték a helyi önkormányzatokat. (Szökéné 2006)

Szabolcs-Szatmár-Beregben a falusi turizmust a megyében 1992-ben a Tisza menti özvegyasszonyok kezdték el. Kezdetben a tiszai vízi túrázóknak adtak szállást. A megyében akkor figyeltek fel rá, mikor már 30 vendégfogadó volt a megyében. Ezt követően indult el a megyei egyesület szervezése és a pályázatok ösztönzésére is újabb tagok megjelenése. (Hanusz Árpád dr.)

Somogyban a nagyobb turisztikai attrakciók közelében alakultak ki az első falusi vendégfogadók. Részint a Balaton melletti hagyományok, részint Kaposvár közelsége hatott ösztönzőleg.

Borsod-Abaúj-Zemplénben a hegyvidéki és a fürdők melletti települések jártak az élen. Példaértékű lehet pl. Bogácson és a Zemplén aprófalvaiban a falusi vendégfogadás elterjedése. Más, turisztikai kereslettel nem jellemezhető területeken a városba elszármazott örökösöknek a falusi ingatlanjaik értékörzésére, felújítására irányuló kezdeményezései hatására alakultak ki – pályázati támogatásokkal - a falusi szálláshelyek. (Nagy Katalin)

Összességében elmondható, hogy csak részben a kereslet jelentkezése indukálta a falusi vendégfogadás kialakulását. Az ingatlanok hasznosítási igénye, a jövedelemszerzési kényszer és

a pályázatok által kínált lehetőségek együttes hatására olyan településekben is megjelentek a falusi vendéglátók, ahol turisztikai forgalom korábban nem mutatkozott, jelentősebb turisztikai attrakcióval nem rendelkeztek. A más térségekben már jelentkező kereslet várható helyi megjelenésére való alapozás és a pályázati források igénybe vételére való képesség a középosztálybeli hivatalnokok számára tették leginkább lehetővé a falusi vendégfogadó helyek kialakításának korai indítását. A nyugat-európai modellnek megfelelő út, amikor a gazdák a mezőgazdálkodás mellett bővítik tevékenységüket a falusi vendégfogadással, csak nagyon kis arányban bizonyult jellemzőnek.

A falusi vendégfogadás feltételei

a. Szálláshelyek

A falusi turisztikai szálláshelyek a magán szállásadás körébe tartoznak. Tulajdonosaik és üzemeltetőik között magánszemélyek és vállalkozások egyaránt megtalálhatók.

A méretgazdaságossági küszöb a falusi turizmusban (is) 40-50 szállásférőhelynél húzható meg. Ennyi kell ahhoz, hogy egy busznyi embert el lehessen helyezni. A méretgazdaságossági szempontokat figyelembe véve falusi vendéglátóhelyekből, ahol a férőhelyek számát 10 főben maximálták, legalább 5-6-nak kellene egy faluban működnie, méghozzá egymással szoros együttműködésben. Ekkora nagyságrendben azon túl, hogy már képesek nagyobb létszámot fogadni, a marketing tevékenység is gazdaságosan végezhető és ki tudják egymást segíteni, ha valahol probléma adódik. A vendégfogadó hálózatok kialakulására az aprófalvas térségekben mégis alig van példa. A kevesek között említhető a somogyi Faluhotel hálózat, vagy a csereháti CSER-KÉK turisztikai hálózat.

A szálláshelyek minőségét a falusi vendégfogadók esetében a FATOSZ minősítői által elvégzett minősítési folyamatban megítélt napraforgók száma jelzi. Az utóbbi években az egy napraforgós szálláshelyek már eltűntek, legjellemzőbb a három napraforgós és egyre több a négy napraforgós besorolás. A minősítés az udvar, a ház, a szobák felszereltségének és a szolgáltatások körének mérése alapján történik. A 2000-es és 2006-os falusi turizmus katalógus kínálatának összevetése alapján tendenciaként értékelhetjük a hagyományos falusi szálláshelyek arányának csökkenését. A magasabb, a panziók szolgáltatásaival vetekedő komfortfokozat ára a modernebb, falusi jellegét elvesztő, a tulajdonostól elkülönült elhelyezést biztosító szállások előtérbe kerülése, a falusi vendégfogadás tartalmának a fizető vendéglátás irányába való eltolódása.

A szálláshelyek működtetésében megjelenő jellemző gond a falusi vendégfogadás és a kereskedelmi szállásadás elkülönítésének hiánya a szabályozás egyes területein. Így az étkeztetéshez szükséges konyhai infrastruktúra kialakításában, a szobákban elhelyezett TV kapcsán követelt szerzői jogdíjak megfizetésében semmiképp sem lehet azonos mércével mérni a két szolgáltatást. A két típus között a forgalomban nagyságrendi különbség mutatkozik. A szállásadók részéről az összefogás hiánya emelhető ki a legnagyobb problémaként. Ez akadályozza a hatékonyabb marketing bevezetését és a turisták vonzását, tartózkodási idejének meghosszabbodását eredményező sokszínű programkínálat kialakulását.

A szálláshelyek mennyiségéről és területi megoszlásáról a KSH statisztikákból kaphatunk képet. Mivel 1990-ben falusi szálláshelyek még nem szerepeltek a nyilvántartásban, célszerű a teljes magán-szállásadás helyzetét vizsgálni.

Miközben országos szinten a magán-szállásadás 1990 és 2000 között közel megkétszereződött és az aprófalvakban a növekedés tízszeres volt, Észak-Magyarország aprófalvaiban a magán szálláshelyek férőhelyeinek bővülése dinamikusabb volt az országos átlagnál. Erre a rendkívül alacsony kezdőérték adott lehetőséget. Kétségtől az időszak fejlesztési akcióinak is köszönhető, hogy pl. BAZ megye aprófalvaiban az 1990-es gyakorlatilag nulla pontról 2000-re 760 férőhely jött létre. Ezzel az aprófalvak magánszálláshelyeinek az összes magánszálláshelyen belüli aránya is a régióban a korábbi 0,2%-ról 4,1%-ra emelkedett.

4.táblázat: A magán szállások férőhelyei számának időbeni és térbeni alakulása (1990-2000)

	Magán szálláshelyek férőhelyei								
	Összesen			Kisfalvakban			Aprófalvakban		
	1990	2000	1990-2000	1990	2000	1990-2000	1990	2000	1990-2000
	db	db	%	db	db	%	db	db	%
Borsod-Abaúj-Zemplén	4950	5175	104,6	13	953	7330,8	12	580	4833,3
Heves	1940	4578	235,9	238	611	256,7	0	5	XX
Nógrád	712	588	82,6	18	330	1833,3	0	175	XX
Észak-Magyarország	7602	10341	136,0	269	1894	704,1	12	760	6333,3
Magyarország	11890	219229	184,4	2995	28024	935,7	801	8737	1090,8

Forrás: KSH T-STAR alapján saját szerkesztés

A falusi szálláshelyek száma 2000 és 2005 között már kevésbé dinamikus, országos szinten 1,3-szorosára, az aprófalvakban 1,4-szeresére növekedett. A több mint 10 ezer új falusi szállásférőhely 1/4-e azonban aprófalvakban jött létre, mint ahogyan a legdinamikusabb növekedés is a tipikusan aprófalvas megyékben, azok aprófalvaiban mutatkozott.

Az időközben az ország falusi szálláshelyeinek ¼-ét kínáló Észak-magyarországi régióban a falusi szálláshelyek száma több mint megduplázódott és az aprófalvak összes falusi szálláshelyeken belüli aránya meghaladta a 15%-ot. A főként Heves megyéhez tartozó nagyobb települések falusi szálláshelyeinek bővülése azonban dinamikusabbnak mondható, így a régióban – más aprófalvas területekhez képest - a falusi vendégfogadás kevésbé kötődik jellemzően az aprófalvakhoz.

5.táblázat: A falusi szálláshelyek számának időbeni alakulása (2000-2005)

	Falusi szálláshelyek								
	Összesen			Kisfalvakban			Aprófalvakban		
	2000	2005	2000-2005	2000	2005	2000-2005	2000	2005	2000-2005
	db	db	%	db	db	%	db	db	%
Borsod-Abaúj-Zemplén	2944	5735	194,8	953	2443	256,3	580	1409	242,9
Heves	2603	4376	168,1	611	1160	189,9	5	80	1600,0
Nógrád	477	1201	251,8	297	738	248,5	175	245	140,0
Észak-Magyarország	6024	11312	187,8	1861	4341	233,3	760	1734	228,2
Magyarország	33502	44453	132,7	11225	17628	157,0	6107	8727	142,9

Forrás: KSH T-STAR alapján saját szerkesztés

A falusi szállásférőhelyek népességszámhoz viszonyított aránya alapján országosan 58 aprófalva emelhető ki. Ezekben a falusi szállásférőhelyek 100 lakosra vetített száma legalább 20, azaz időszakonként a turisták száma átlépheti a helyi közösség és a gazdaság számára kritikus tömeget. Közülük 24 település (41%) Az Észak-magyarországi régióban található.

Miként az 58 aprófalva az ország falusi szállásférőhelyeinek 12%-át, az aprófalvak falusi férőhelyeinek közel 2/3-át koncentrálja, úgy a régióban is a 24 aprófaluban összpontosul a régió aprófalusi szálláshelyeinek 83%-a. Az aprófalvakon belül tehát a falusi turizmus meglehetősen

koncentráltan van jelen, amit az is mutat, hogy országosan az aprófalvak 68%-ában, a régióban az aprófalvak 54%-ában egyáltalán nem található falusi szálláshely.

A saját lakosságszámát megközelítő, vagy annál több falusi turisztikai férőhellyel 7, ebből két észak-magyarországi aprófalva rendelkezik: Szántód (322), *Teresztenye* (26), Balatonrendes (117), Salföld (64), Óbudavár (58), *Mogyoróska* (75), Borgáta (165).

6.táblázat: A lakónépesség legalább 20%-át elérő falusi szállásférőhellyel rendelkező aprófalvak megyénként

Megye	100 lakosra jutó falusi szállásférőhelyek száma	
	50-nél magasabb	20-49 db
Vas:	Borgáta, Velem	Szatta, Szalafő, Kétvölgy, Bozsok, Hegyhátszentjakab, Nagyrákos
Zala:	Felsőszenterzsébet	Gomboszeg, Sénye, Lendvadedes, Iborfia, Márokföld
Baranya:		Kovácsszénája, Óbánya, Kárász
Somogy:	Szántód	
Borsod-Abaúj-Zemplén:	<i>Teresztenye, Tornakápolna, Mogyoróska,</i>	<i>Varbóc, Regéc, Arka, Jósvafő, Hejce, Fony, Aggtelek, Szőlősdaró, Vágáshuta, Nagyhuta, Becskeháza, Háromhuta, Irota, Abaújalpár, Gömörszőlős, Pányok, Uppony</i>
Heves:		<i>Parádsasvár</i>
Nógrád:		<i>Kozárd, Hollókő, Garáb</i>
Veszprém:	Hegymagas, Lovas, Óbudavár, Paloznak, Salföld, Balatonrendes, Kapolcs	Balatoncsicsó, Vászoly, Szentbékállá, Vigántpetend, Dörgicse, Öcs, Pula
Szabolcs-Szatmár-Bereg:	Tivadar	

Forrás: KSH T-STAR alapján saját szerkesztés

b. Vendéglátás

Az aprófalvak falusi szálláshelyei alig foglalkoznak hirdetett vendéglátással. A kistalvak körében is csak kevés falusi szálláshely kínál étkezést is a vendégeknek. Így pl. Baranyából a nagynyarádi Muskátlis Ház, Somogyból Szenna falusi vendégfogadói (Handó Ház, Raab Vendégház, Ágnes Vendégház), Zalából a dobronhegyi Kandikó Vendégház, BAZ megyéből a tomori Aranyfácán Fogadó és a füzéri Koronaőr Vendégház, Szabolcsból a jánkajtisi Szellemkastély falusi vendégfogadói teljes ellátással, sőt gasztronómiai specialitásokkal hirdetik szolgáltatásukat, az étrend összeállításánál ügyelnek a helyi ízek megjelenítésére.

A vizsgálatba bevont megyékből a FATOSZ honlapon megjelenő falusi vendégfogadóknak Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében közel fele, Baranya és Somogy megyében az 1/3-a, Zala és BAZ megyében azonban csak 1/10-e jelölt meg hirdetésében étkeztetést. A hirdetések az egyedi sajátosságok bemutatására nem adnak lehetőséget. Minden esetben ugyanazokat az ételajánlatokat találhatjuk: pogácsa, magyar ételek, vegetáriánus ételek, szendvicsek, helyi specialitások, házas ételek, házi készítésű ételek, szárnyas ételek, saláták, saját kenyér, saját

sonka, palacsinták, lángos, kemencében sült ételek, halászlé frissensültek, faszépen sült ételek, egytálételek, csirke- és pulykasültek.

A vendéglátás kiépületlensége az aprófalvakban két szempontból is gond. Más étkezési lehetőség az aprófalvakban alig van, másrészt a kulináris élmény a turisztikai termékek súlyponti elemévé lépett elő az utóbbi évtizedben. A vendégek keresik a falusi ízeket, a speciális/különleges étkeket és italokat. Ahogyan visszavonult a falvakból is a mezőgazdasági termelés, úgy az esély is csökkent a helyben megtermelt élelmiszerek feltalálására.

Átütő, a falusi turizmus lényegét erősítő változásra csak a falvakban folyó mezőgazdálkodás, a helyi termékek előállításának újraindulása, valamint a vendégek étkeztetésére a helyi kifőzdék szállásadástól függetlenül, de csak korlátozott számban (max. 15-20 fő erejéig) jogosult, könnyített HCCP szabályokkal való engedélyezése esetén lehet számítani. A „Falusi vendégasztal” koncepcióról évekig nem született döntés, végre a 136/2007. (VI. 13.) Kormányrendelet értelmében már lehetőség nyílt - „alkalmi falusi és agroturisztikai szolgáltatói” tevékenységként - egyszerű hatósági nyilvántartásba vétellel a szolgáltató saját konyhájában naponta maximum 15 adag étel elkészítésére és értékesítésére.

c. Programok

Az aprófalvak szálláshelyeihez kapcsolatosan megjelenő programkínálat leggyakoribb eleme a *természetjárás, a passzív pihenés és gazdálkodásba való bekapcsolódás*. Az utóbbi két, tradicionálisnak tekinthető ajánlat egyre kevésbé, legalábbis a vártnál kisebb mértékben találkozik a vendégek igényeivel.

Egyre több helyen szerepel azonban az *aktív pihenést* biztosító lovaglás, a horgászat, a vadászat és kézművesség lehetősége is. A borutak a kínálat sajátos, a gasztronómiai keresletre épülő elemét képviselik.

A piackutatások szerint a mai turisták által leginkább keresett programok a gyógyfürdőkhöz, wellness szolgáltatásokhoz, aktív pihenéshez, valamint gasztronómiai élményekhez kötődnek. Rátz Tamara megfogalmazása szerint: „a *wellness turizmus* olyan, az állandó lakóhelyen kívüli, ideiglenes tartózkodást jelent, amely során a turista célja az optimális egészségi állapot elérése, a testi, lelki és szellemi egyensúly megteremtése. A wellness szolgáltatások tehát komplex egészség-megőrzési, prevenciós programot kínálnak, lehetőséget nyújtanak az egészséggel kapcsolatos tudás megszerzésére, s mindezt vonzó környezetben, szórakoztató módon biztosítják a vendégek számára.” (Rátz 2001)

Azok az igazán sikeres falusi vendéglátók, akik kínálatukat képesek a meghatározó igényekhez igazítani. A tipikusan falusi turisztikai kínálatban a *wellness szolgáltatások* még nem jellemzők, pedig a természetközeli életmódhoz való szoros kapcsolódás ezt szinte tálcán kínálja. Kivételt képez a dabronyi Lila Akác Vendégház, mely éppen a wellness szolgáltatásaival (medence, szauna, szolárium, méregtelenítő teázás, masszázs, kirándulás Pápára, ott további fitness szolgáltatások) próbál piacot szerezni.

Közeli gyógyfürdő vagy természetes víz, szauna, medence és lovasbázis hiányában, valamint a falusi természetközeli életmódhoz kapcsolódó sajátos termékek kitalálásának késlekedésével a kistelepüléseknek marad a népi kultúra és a gasztronómia.

A falusi kulturális programkínálatban fontos szerepet betöltő *tájházát* 14 aprófalú hirdeti az interneten. Ez az összes interneten megjelenő tájházak kb. 1/8-a.

A helyi kultúra *kézműves termékekben* való gazdasági hasznosítása és ennek a szélesebb közvélemény előtt internetes honlapokon való megjelenítése 118 településünket jellemzi, de ebből csupán 6 aprófalú. A megvizsgált kiadványokban, a „kézműves portál” és a „mesterporta” internetes honlapokon összesen 256 kézműves jelent meg, ám közülük csak 10 kötődik aprófalvakhoz. Az aprófalvas kistérségek közül csupán az Óriszentpéteri kistérségben jelenik meg hangsúlyosan a kézművesség.

A vidéki fesztiválok vizsgálatát azoknak a helyi identitással való kölcsönhatása is indokolja.

7.táblázat: A fesztiválok témájaként megjelenő termékek

Fesztivál- ternék	Előfor- dulási gyako- riság	Fesztivál- ternék	Előfor- dulási gyako- riság	Fesztivál- ternék	Előfor- dulási gyako- riság	Fesztivál- ternék	Előfor- dulási gyako- riság
<i>italok</i>		<i>zöldség, gyümölcs</i>		<i>gyógynövény, virág</i>		<i>ételfélék</i>	
bor	47	burgonya	4	gyógynöv.	3	tájételek	16
pálinka	13	zöldborsó	1	levendula	1	gulyás ételek	4
sör	1	dió	4	virág	2		
<i>állatok, állati termékek</i>						töltöttká- poszta	1
		káposzta	3	hajdina	1	kemencés ételek	1
hal, halételek	29	kukorica	3	medve- hagyma	1	nemzetiségi ételek	1
vad	5	paprika	2	<i>kenyér, tésztaféle</i>		nyárson sültek	1
birka	4	rizs	2	kenyér	8	romaételek	1
kakas	2	spárga	2	rétes	5	szabadtüzi	1
csirke	2	vöröshagyma	2	palacsinta	2	szakácsi "királyi" ételek	1
liba	1	szilva	3	lecsó	5		
vadlúd	1	szilvalekvár	2	sütemény	1	tárcsán sütött ételek	1
pulyka	1	uborka	1	csusza	1	szárnyas ételek	1
strucc	1	tök	3	dödölle	1		
tojás	1	zöldpaprika	3	fánk	1	<i>ipari termék</i>	
méz	1	paradicsom	1	gombóc	1	fazekas	3
kolbász	4	gyümölcs	3	görhöny	1	hordó	2
disznótoros	3	bab	2	tarhonya	1	kovácsolt termékek	2
sonka	1	barack	2	haluska	1	íjak	2
csülök	1	cseresznye	2	héjas tészta	1	csipke	1
kocsonya	1	körte	1	kalács	1	fakanál	1
pacal	1	bodza	1	langalló	1	játék	1
<i>tejtermékek</i>		málna	1	lebbencs	1	kézimunka	1
túró	1	dinnye	1	morzsóka	1	kristályüveg	1
sajt	1	eper	1	pogácsa	1	madzag	1
<i>ló, vadvilág</i>		gomba	1	prézli	1		
ló	12			prósza	1		
sólyom	3			slambuc	1		
vadlúd	1						

Forrás: Saját szerkesztés 2007

Az áttekintett 5 internetes portál alapján 241 település, ebből 23 aprófalva rendezett 2006-2007-ben valamilyen helyi, vagy helyinek kikiáltott kulturális sajátosságához kapcsolódó rendezvényt. Ezen rendezvények kb. 20%-a közvetlenül valamilyen konkrét termékhez,

élelmiszerhez kapcsolódik. Összesen 118 különböző termék jelenik meg. Szinte már nehéz olyan gyümölcsöt, zöldséget, állati terméket találni, amihez ne kapcsolódna valamilyen helyi fesztivál. A favorit azonban a bor, a hal és a különböző pálinkák. Ezek ismétlődnek a legtöbbször, gyakorta olyan településeken is, melyek nem tartoznak borvidékhez, vagy vízparthoz.

A fesztiválok témáiban a helyi hagyományok mellett gyakorta a kreativitás által kreált „új hagyomány” tükröződik. Így az érdeklődés felkeltésére számítanak pl. az alábbi elnevezésű rendezvények: Bolyhos Ágyaspálinka Fesztivál (Újszilvás), Buncekfesztivál és Káposztás Étkek Versenye (Tarany), Cserepes babfőző fesztivál (Mohács), Dőrejárás (Mosonmagyaróvár), Hagyományos Szabadtűzön Készült Romaételek Fesztiválja (Tiszafüred), Karácsonyi Szentölt Halászlé Vásár (Szeged), Kezes-lábos gasztronómiai fesztivál (Etyek), Lecsőt a keceléből (Zsámbok), Présziparadé (Zamárdi), Töltikés és Kisbíró Találkozó (Pér), Zselici tüzeslecső főző kavalkád (Bőszenfa), Sárkányi Őrület Országúti Futóverseny (Bakonysárkány).

Ugyancsak új jelenség a településnévből adódó előnyöket kiaknázó imázsteremtő rendezvények szervezése. Itt említhetjük a „szentandrások”, „szentkirályok” találkozóit, a Nagyszakácsban meghonosított Királyi Szakácsversenyt, a Nagykárcsonyhoz kapcsolódó Mikulás Házat és adventi rendezvényeket, a Beregdaróci Kenderes Napokat stb.

Az észak-magyarországi falusi turisztikai programkínálat súlyánál sokkal kisebb mértékben van jelen a világhálón. Csupán 68 észak-magyarországi település, ebből 15 aprófalú rendezvényeiről találtunk információt a legjellemzőbb turisztikai portálokon. Ezek felében valamilyen fesztivál jellegű eseményt rendeztek 2005-2006-ban.

8. táblázat: Az észak-magyarországi aprófalvak fesztivál-termékei

Kistérség	Kis- és aprófalú	Fesztivál termék
Abaúj-hegyközi	Boldogkőújfalú	bor, pálinka
Edelényi	Jósvafő	kulturális
Kazincbarcikai	Aggtelek	barlang
Mezőkövesdi	Cserépváralja	kulturális
	Kács	gyógynövények, vad
Pétervásárai	Mátraballa	burgonya
Szécsényi	Hollókő	folklor
Füzesabonyi	Aldebrő	bor

Forrás: Saját szerkesztés 2007

Míg Somogyban már 8 éve működik az Asztali Örömök rendezvénysorozat és a Zselica kistérség falusi programkínálatának jellegzetes elemét képezik a falusi élményporták, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 30 település rendez immár hagyományossá váló helyi fesztiválokat, Baranya megye néhány kistérsége a kulturális rendezvényekkel tűnik ki (a 2006-os megyei rendezvénynaptárban megjelenő kulturális, sport és szabadidős események 40%-a a megye aprófalvaiban valósult meg), valamint a borutak a megye büszkeségei, addig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a falusi turisztikai programok néhány nagyobb kistáji rendezvényhez kötődnek. Így a Zempléni, a Gömöri, az Abaúji, a Bodrogi és a Borsodi Művészeti Fesztiválok a központi kisvárosok mellett a környező falvakat is igyekeznek bevonni. A Csereháti Négy Évszak rendezvénysorozat elemei közül is legalább kettőt minden évben aprófaluban rendeznek meg. Egyedi, csak egyetlen településhez köthető turisztikai rendezvénnyel csak nagyon kevés aprófalú büszkélkedhet. Ilyenek a Jósvafői Napok, a kirozvágyi Hagyományőrző Napok, a sajtógalgóczi Zenei napok, a tiszadorogmai Vesszős Napok, a kissikatori Gombafesztivál. A kistérségekre kötődő rendezvények kis száma mögött a szervező erő hiánya és a marketing tevékenység gyengesége húzódik.

Az előzőekben megjelent kistelepülési rendezvények turisztikai értéke kétségkívül vitatható, jobbára csak a környező falvak, vagy egy célzott szűkebb falucsoport lakosságát vonzza. Mint ilyennek gazdasági hatása szerény, de jelentős közösségi hatással bírnak és az így összekovácsolt közösség, a szerzett tapasztalatok alkotják a szervesen kialakuló falusi vendégfogadás alapját.

Az aprófalvas falusi turizmus marketingje

Az aprófalvak turisztikai termékei iránti keresletet a vendégfogadók, mivel ebben a településkörben a vonzerők jellegében alapvető különbségek nincsenek, csak a kapcsolódó szolgáltatások alakításával és a kínálat tálalásával, egyedi sajátosságainak tudatosításával, azaz a marketinggel tudják befolyásolni.

A falusi turizmusban egyéni és közösségi marketinggel egyaránt találkozhatunk. Az internetes felületeknek egyre nagyobb szerep jut a szolgáltatók kínálatának megjelenítésében.

Az aprófalusi turisztikai szolgáltatók egyéni marketing eszközei közé a saját kiadványok megjelenítése, a saját honlap működtetése, a hirdetési katalógusokba és internetes portálokra való bejelentkezés sorolhatók.

A saját kiadványok között az egyszerű fénymásolatoktól a több lapos színes prospektusig minden megtalálható. Átfogó vizsgálatuk és elemzésük nem lehetséges. Az általunk begyűjtött közel 60 kiadvány alapján megállapítható, hogy a tények egyszerű közlése mellett a szerkesztők a vidéki, természetközeli élmény, a falusi nosztalgia felidézésére fektetnek különös súlyt. Minden kiadványban megjelenik a név és az alapszolgáltatás, ám az elérhetőség, megközelíthetőség leírása már helyenként elmaradt. A szolgáltatások bemutatása az egyszavas meghatározástól a regényszerű leírásig terjed. Az utóbbi természetes következménye az olvashatatlanul apró betű. A falusi vendégfogadók egyéni kiadványai a költségtakarékosság jegyében általában szerény kivitelűek. Esetleg pályázati támogatással készíttetnek igényesebb kiadványokat.

A saját honlap működtetése az aprófalvak falusi vendégfogadóira kevésbé jellemző. Ha van is, részint csak egy ismerős, a gyerek által összebarkácsolt formában működik, részint egy nagyobb internetes portál üzemeltetője készítette el ugyanazon formára minden, nála hirdető, a honlap-készítést extra szolgáltatásként megrendelő vendégfogadó számára.

Az első 12 internetes portálon megjelenőket vizsgáltuk meg részletesebben. A 2007 év eleji állapot szerint az ország 7341 falusi vendégfogadjójából 2340-en jelennek meg ezeken a honlapokon, azaz a reprezentációs arány kb. 1/3-os.

A legkisebb települések relatív reprezentációja a legnagyobb, 35%-ot meghaladó mértékű. Ezt követően az aprófalvak szálláshelyeinek hirdetettsége csökken, majd az 500 fősnél nagyobb települések esetében a szálláshelyek hirdetettsége a népesség számával párhuzamosan nő. Az 5000 feletti települések szálláshelyei ismét súlyuknál kisebb mértékben hirdetik magukat. Megjegyzendő, hogy a 10 ezer lakos feletti települések esetében a hirdetettségi arány 240%, ami arra utal, hogy a jog szerint nem falusi szálláshelyek is így hirdetik magukat, illetve az egyes internetes honlapok eleve nem ugyanazon elvek alapján határozták meg szálláskategóriáikat.

Gyakori a több honlapon való megjelenés. A pálmát a gannai Gáboros Vendégház viszi el, mely 9 honlapon is jelen van. További 11 szálláshely, ebből 5 aprófalusi ajánlja magát 5, vagy annál több turisztikai honlapon. Ugyanakkor a különböző honlapokon ugyanarról a szálláshelyről más-más adatok jelennek meg. Nem egyezik a férőhelyek száma, az ár. Az egyes kistájak reprezentációjában is erős eltérés mutatkozik. Észrevehető, hogy hol történik szervezeten a falusi vendégfogadók hirdetése. Így az Észak-alföldi régióban az aprófalvak falusi vendégfogadóinak fele, az Észak-magyarországiiban a 30%-a megjelenik az interneten, míg más régiókban ez az arány csak 20% körüli.

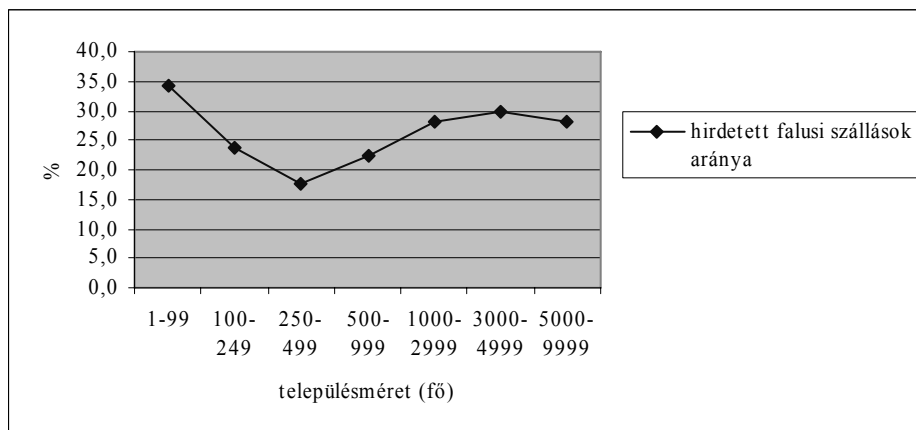
Az egyéni hirdetéseket fogadó legnagyobb portálokról a következő táblázat ad áttekintést.

9. táblázat: A falusi szálláshelyeket ajánló internetes portálok

Honlap neve (www. ...)	Vizsgált kategória	Hirdetett falusi szálláshely		Hirdetés évi díja (Ft)	Látogatottság saját közlés alapján
		összes	apró- faluban		
utikonyv.hu	Falusi vendéglá- tóhelyek	528	110		
szallas.net	Nincs megosztás	522	32	6.000, ha van saját honlapja	60 ezer/hó
szallasinfo.hu	Üdülőházak/ vendégházak	368	25	10.000	800 ezer/hó
iranymagyaror- szag.hu	Falusi turizmus	359	75		
travelport.hu	Falusi	350	64		85 ezer/hó
fatosz.hu	Falusi vendég- látóhelyek	332	73	10.000	
belfoldiutazas.hu	Falusi szálláshely	191	24		
falutur.hu	Falusi turizmus	165	26	alap ingyen, 3600 Ft a honlappal rendelkezőknek, 15-30 ezer Ft	
kulcsoshaz.hu	Kulcsosház	161	26	2500Ft/fő/éj alatt ingyenes	
vendegvaro.hu	Falusi vendéglátás	145	26	15.000	170 ezer/hó
szallasjegyzek.hu	Vendég-házak	136	6		
simply-hungary.com	Falusi szállások	98	27	ingyenes, keretszer-ződést kell kötni	
belfoldiszallasok.hu	Falusi szálláshelyek	41			
hazaiszallasok.hu	Falusi szálláshely	34		6.800+500/fotó	
holnyaraljunk.hu	Nincs bontás	33		6.000 Ft	
magyarvendeglatas.h u	Falusi turizmus	26			
utazom.hu	Falusi turizmus	11		7500 Ft, alap ingyen	
szallastippek.hu	Falusi szálláshely	5		12.000	
szallasajanlo.hu	Nincs bontás	348		alap ingyen, 24.000	40-50 ezer/hó
pihenes.com	Falusi vendégház	46		alap 5000, bővített 9000	
kiadoszallasok.hu	Magán-szálláshely (vendég-ház)	243		alap ingyen, 12.000	120 ezer/év

Forrás: Saját gyűjtés

A még mérsékeltnek mondható megjelenéshez a hirdetési költségek is hozzájárulnak. Egy-egy hirdetés éves díja 6-18 ezer Ft. Ezt a nagyon kis településeken a szállásokat működtető külső tulajdonosok igen, de az aprófalvak helyi lakosai nem tudják megfizetni. Véltetően tehát az aprófalvak szállásajánlatainak az Interneten való kisebb arányú megjelenése a tulajdonosok egzisztenciális helyzetével és kommunikációs lehetőségeivel is összefügg. Ahogyan nő a falu népességszáma, úgy válnak ezek a tényezők a helyi lakosság számára is kedvezőbbekké.

1. ábra: Az Interneten hirdetett falusi szálláshelyek településkategóriánként változó aránya
 Forrás: Saját gyűjtés

A hirdetések átgondolatlanságára, az adatok frissítésének rendszertelenségére utal és nem csak a kutatást, de a vendégek eligazodását is nehezíti, hogy a szálláshelyek adatai hiányosak, illetve ugyanazon szálláshelyek portálonként más-más férőhely, szolgáltatás és ár adattal jelennek meg.

A közösségi marketing a korábbi jellemző megyei szintről egyre inkább a régiók szintjére tolódik át, valamint megjelentek a kistérségi kezdeményezések is. Országosan lefedett, de nem feltétlenül egységes tematikájú és arculatú turisztikai honlapot a Magyar Turizmus Rt. és a közművelődés regionális intézményei működtetnek. Ez utóbbi a falusi ajánlatokra kevésbé érzékeny, a régiókról csak az alapinformációkat megadó, a jellemző turisztikai termékeket meg nem jelenítő www.kul-tura.hu. A Magyar Turizmus Rt Regionális Marketing Igazgatóságai régióként önálló turisztikai honlapokat működtetnek. Minden régió turisztikai portálján szerepelnek vidéki turisztikai ajánlatok, kiemelten a falusi turizmus ajánlatai is. Az egyes régiók különböző súlyt fektetnek a vidéki turizmusra. Van, ahol az ajánlatok kistáji csomagokban is megjelennek. Észak-Alföldön a Bereg térsége önálló turisztikai honlappal is rendelkezik.

A Nyugat-Dunántúli honlap (www.utazunk.hu) turisztikai ajánlójában nem jelennek meg az aprófalvak és azok szolgáltatásai, mint a régió jellemző turisztikai kínálati elemei. A letölthető kiadványok között sem szerepel falusi turisztikai termékkatalógus. A kistájak közül a Szigetköz kiajánlása emelkedik ki, az aprófalvas Őrségről, Göcsejről nincs anyag.

A Dél-Dunántúl turisztikai megjelenésében (www.deldunantul.hu) a falusi turisztikai ajánlat szintén nem jelenik meg külön. A kereső sem érzékeny erre a kategóriára. A 2006-ban megjelent Falusi Vendégvárók c. kiadvány ugyan szerepel a kiadványok menü alatt, de nem letölthető. Feltehetően a „Kiránduljunk együtt!” kiadványban is szerepelnek aprófalvak, de a pdf formátumú kiadvány szövege csak nehezen olvasható. Ugyanez a helyzet a haladó kezdeményezéseként összeállított „Gyermekbarát Dél-Dunántúl” anyaggal is.

Észak-Magyarország (www.nordtour.hu) honlapján az „Ajánlatok”, a „Témák” és a „Keresők” menüsorokban is szerepel a falusi turizmus. Az előbbi menübe egyébként hirdetésekkel lehet bekerülni, míg a második a régió falusi turisztikai kínálatáról hívatott átfogó képet adni, sajnos csak kevés sikerrel. Ennek oka az információhiány lehet. Összesen 12-16 falusi üdülést kínáló település jelenik meg, egy részének csak a nevét említik. Itt külön pont lehetne az aprófalvak turisztikai kínálata. A kereső térképes változata felhasználóbarát, a falusi vendégfogadók külön is megjelennek. Ugyancsak jó, az aprófalvas térségeknek kedvező hatású törekvés a „Területek” menüpont alatt a „Tájegységek” megjelenítése. Sajnos egyelőre csak a

régió 6 kistája jelenik itt meg, azok is változó részletességgel. A hiány a kistájokban működő turisztikai együttműködések aktivitásának növekedése esetén oldható fel.

Az Észak-Alföld turisztikai honlapja (www.thermaltourism.hu) az Észak-magyarországgal megegyező szerkezetű, ám a falusi turizmus sokkal mostohább helyzetben van. Nem szerepel az ajánlatok között, a „Régióról”/Témák menüpont alatt megjelenik, de tartalma szinte nulla, jóformán csak a falusi turizmus megyei és kistérségi / helyi szervezeteinek (összesen öt darab) elérhetősége jelenik meg. A „Tájegységek” pont ugyan szerepel, de még semmi sincs ehhez a ponthoz feltöltve. A főoldalról azonban el lehet jutni a Szatmár-Beregi Szilvaút honlapjára, amely a kistáji turisztikai honlapok között mintaeértékű.

A régióon belül az egyes megyék aránytalanságokat éreznek. Így a zalai interjúalanyok sérelmezték, hogy a régiós marketingben a zalai részek aránya kisebb, mint valós súlyuk.

Zalában megyei marketing jószerivel már nincs is, ami van az nagyon kaotikus. Megyei turisztikai stratégia vagy marketingterv már nem készül, megyei turisztikai honlap az internetes keresőkkel nem érhető el.

Somogyban a megye vidéki turisztikai ajánlatában központi szerepet betöltő rendezvénynaptár a Somogyi Hírlapban, mint fővédnök lapjában jelenik meg és minden előfizetőhöz eljut. Emellett rendszeresen pályáznak a marketingre. 5-6 országos lapban, szaklapokban, rendezvény naptárakban, az „Itthon - Otthon” TV hirdetésben és saját plakátokon szoktak megjeleníteni. Megyei falusi turisztikai marketingről azonban itt sem beszélhetünk. Létezik egy megyei programkatalógus, ami az összes bejelentett, főleg a pályázati pénzből támogatott turisztikai rendezvényt tartalmazza. Emellett megyei szálláskatalógus nincs, a regionálisban vannak benne. Általában jó kapcsolatuk van a másik két megye falusi turizmus egyesületével. Erre szép példa volt a Budapesten az Alkotmány utcában közösen szervezett kirakodás. Rendszeresen mennek Somogyból a Pécsi Nyár rendezvényre és ők is meghívják a másik két megyét a somogyi nagy rendezvényekre. Rendszeresen el is jönnek, az alelnökök a főzőversenyen is részt vesznek. Saját, információban gazdag, részletesen kidolgozott vonzerőleltárra megalapozott megyei turisztikai honlappal rendelkeznek. Ez a falusi turizmus három kistájához (Pogány-völgy, Zselica és Boronkai kistérség) kapcsolódó leírásban és szállásajánlóban követhető nyomon.

Baranyában a régiós honlap viszonylagos gyengeségét a megye „Ezerszínű Baranya” turisztikai honlapja (www.baranyatour.hu) kárpótolja. Igaz, kimondottan falusi turizmussal a szálláskeresőn kívül itt sem találkozunk. A bor- és gasztronómia, valamint az aktív turizmus áll a megyei kínálat középpontjában.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye régióon belüli megjelenési arányával az interjúalanyok elégedettek. Inkább a valóban nagyobb turisztikai aktivitással magyarázzák a hevesi turisztikai szolgáltatók tudatosabb, rendszerezettebb megjelenését. A megye önálló turisztikai honlappal nem rendelkezik. A Borsodonline részeként turisztikai lapot működtetnek. Ezen falusi turisztikai ajánlat egyáltalán nem jelenik meg. A borturizmus és az egészségturizmus szerepel kiemelt turisztikai termékként, de ezen pontok alatt is csak néhány egyedi ajánlat található. A kistájak közül is csak Zemplén szerepel, az is nagyon szűkszavúan, alapvetően városaira koncentrálva.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a kistelepülések turizmusáért tevékenykedők azt sérelmezték, hogy a termálturizmus uralja a regionális turisztikai marketinget. Önálló megyei turisztikai honlap nincs, a www.szabolcsinfo.hu rendelkezik turisztikai ajánló résszel, de ezen pl. a falusi turizmus rész még feltöltés alatt van.

A falusi vendégfogadás előnyei, problémái és sajátos fejlesztési feladatai (részösszegzés)

Az aprófalvakban a falusi vendégfogadás a turisztikai irányú funkcióváltás talán legkönnyebben elindítható formája. Az adott vonzerőkhöz a vendégfogadás tárgyi feltételeinek kialakítása viszonylag gyorsan, kis tőkebefektetéssel megoldható. Felfutása esetén jövedelemkiegészítést tud nyújtani a vendégfogadónak, könnyítve ezzel megélhetését és növelve a helyi

vásárlóerőt. A vendégek számára bővíti az olcsó, házias ellátást nyújtó turisztikai szolgáltatások körét és lehetővé teszi az eddig számára ismeretlen vidék bekapcsolását a turizmusba. A falu egésze szempontjából a helyi piac már említett bővülése mellett a régi házak megmentése, a falukép csinosodása, a külvilág helybe érkezése, a falusi élet élénkülése jelenthet előnyt.

Ugyanakkor a problémákat is látni kell. Az indulást többnyire az fogja vissza az aprófalvakban, hogy már nincs, aki turizmussal foglalkozzon. A lakosok idősök, a zömében özvegyasszonyok félnek az idegenektől. Ha még van is fiatalabb, nem tudja, hogy hogyan induljon el. Nincs elég információja, vendégfogadói ismerete. Épp ezért nem meglepő, hogy az aprófalvakban gyakorta külső emberek működtetnek falusi turisztikai szálláshelyeket. A közművek hiányos kiépültsége szintén nehezíti az indulást. A szálláshely kialakítása is még csak fél siker, hiszen ma már programok és marketing nélkül nem sikerül a fenntartást biztosító számban vendégeket a faluba csábítani. Ehhez a falusi programok alapját képező gazdaságokra, helyi és külső szövetségesekre van szükség. Az aprófalvak többségéből már szinte teljesen eltűnt állattartás, házi- és kézműipar újjáélesztése azonban szintén a még munkabíró lakosok jelenlétét, motiváltságát feltételezi. Az összefogást a szereplők fizikai hiányán és az ismert szemléleti akadályokon túl a potenciális partnerek földrajzi távolsága, a kommunikációs csatornák kiépületlensége és főként a koordinációt, a közös szervezési feladatokat felvállaló emberek hiánya gátolja.

A falusi turizmus működtetése esetén is számolni kell konfliktusokra. A vendégfogadók és a falu többi lakója között az irigység, a vendégfogadók megnövekvő környezeti igényessége és a vendégek, az idegenek iránti ellenszenv kivetítése miatt alakulhatnak ki konfliktusok. Ezek tovább erősödhetnek, ha a vendégfogadó nem helybéli. A vendégek és a helyiek között pedig a kulturális másság feldolgozása mehet nehezebben, az életmód ütközése (pl. hajnali zajos munkavégzés, kíváncsiság az egyik oldalon, zajos esték, lenge öltözet a másik oldalon) okozhat összetűzéseket.

A falusi vendégfogadóhellyé váló aprófalvak sajátos fejlesztési céljaként a falusi turizmusból származó bevételek növelése, a fenntartható vendégfogadás feltételeinek megteremtése jelölhető meg. Fejlesztési feladatként megfogalmazható:

- A régi házak jellegét megőrző komfortosítással minőségi és minősített vendéglátást is biztosítani tudó, egy településen legalább 40 fő elhelyezésére képes szálláshelyek kialakítása. Ehhez indokolt a falusi szállásadás 10 ágyas maximumának feloldása.
- A szálláshelyekhez kapcsolódó és a csak programszolgáltató vállalkozások szolgáltatásainak (állatsimogató, túravezetés, kerékpárkölcsonzés, helyi termékek árusítása, gasztronómia, kézművesség, lovaglás, falusi wellness, ...) bővítése. A sajátosan falusi wellness szolgáltatások kifejlesztése, feltételeinek megteremtése.
- A programok szerint szakosodott vendégfogadó helyek szolgáltatási minőségi minimumának meghatározása, a minősítési rendszer továbbfejlesztése.
- Települési környezet szépítése, a legszükségesebb alapellátások környezetbarát megoldása és a tájékozódás feltételeinek biztosítása.
- Közlekedési feltételek javítása.
- Településen és kiskörzeten belüli összefogással összehangolt programkínálat és marketing kialakítása, figyelemfelkeltő rendezvények és a vendégfogadóknak képzések, tanulmányutak szervezése.
- A falusi turizmus iránti kereslet gerjesztése az üdülési csekkék elfogadó helyeinek bővítésével.
- A vendégnyilvántartás, számlaadás és statisztikai jelentés szabályainak betartásával, valamint az idegenforgalmi adó kivetésével a falusi turizmus helyi pénzügyi fejlesztési forrásainak bővítése.

Kereskedelmi turisztikai szolgáltatások

Szálláshelyek

Országosan az aprófalvak kevesebb, mint 10%-ában, az Észak-magyarországi régióban valamivel nagyobb arányban: 16%-ban jelennek meg kereskedelmi szálláshelyek.

Szállodával az egész országban is csak 16 aprófalva rendelkezik, ezek 1/4-e az Észak-magyarországi régióban található. Az aprófalvas szállodák férőhelyeinek száma 20 és 220 között változik. A népességszámhoz viszonyítottan jelentős szállodai kapacitás működik Némesnép/Márokföld, Kaszó, Szántód, *Pusztradvány*, *Parádsasvár*, Döbrönte, *Jósvafő*, Porva, *Kishuta*, Bögöte, Almamellék, Misefa 500 főnél kisebb településeken. (A 500 és 1000 fő közötti települések közül *Mátraszentimre*, Várgesztes, Berekfürdő, Balatongyörök, Balatonmáriafürdő, Balatonőszöd, Balatonakali, Rőjtökmuzsaj, *Aggtelek*, Somogyaszaló, Bikal, Lipót, Nagybörzsöny, Szeleste településeken található 70 főnél nagyobb szálloda.) A régióban – néhány hegyvidéki üdülőnek köszönhetően - láthatóan kedveltebbek az aprófalvak a szállodák körében, mint általában az országban.

A *panziók* előfordulása az aprófalvakban országosan sokkal, a régióban kisebb mértékben gyakoribb. A régióban 16 aprófaluban működik valamilyen panzió, melyek az összes panzió férőhelyeinek 5%-át teszik ki. Ebben a kategóriában bizonyult a legdinamikusabbnak a férőhelyek bővülése 2000 és 2005 között.

A *turistaszállások* száma és férőhelyeik száma ma már kevesebb az aprófalvakban is, mint a panzióké, ami mögött jelentős férőhelycsökkenés húzódik meg. Ám még így is az Észak-magyarországi Régióban kiemelten magas az aprófalvak részesedése ebben a kategóriában.

A *kempingek* működtetése a közlekedési útvonalaktól távolabbi törpefalvakban kevésbé gyakori. A kempingek szállásférőhelyeinek országosan is csak mintegy 6%-a kapcsolódik aprófalvakhoz, a régióban pedig csupán egyetlen aprófalvas kemping üzemel.

A szálláshelyek szerkezetében az országos tendenciáknak megfelelő változások jelentkeznek Észak-Magyarországon is. Azaz a szállodák, a panziók és az üdülőházak részesedése nő, a turistaházaké csökken.

10.táblázat: A kereskedelmi szállások megjelenése az aprófalvakban (2005)

Kereskedelmi szállások	Mennyiség				Arány (%)				Változás (%)	
	Magyarország		Észak-Magyarország		Magyarország		Észak-Magyarország		Magyarország	Észak-Magyarország
	2000	2005	2000	2005	2000	2005	2000	2005	2000-2005	
<i>Szálláshelyek</i>										
Szálloda	14	18	4	7	1,9	2,2	6,0	7,8	+28,5	+75,0
Panzió	57	69	10	18	4,7	5,6	6,1	9,2	+21,0	+80,0
Turistaház	24	18	11	10	9,3	7,4	18,6	15,6	-25,0	-9,1
Kemping	20	13	1	1	6,3	4,8	2,7	2,6	-35,0	0,0
Üdülőház	26	31	5	8	7,0	7,7	8,1	11,1	+19,2	+60,0
<i>Szállásférőhelyek</i>										
Szálloda	1169	1280	253	365	1,2	1,1	4,2	5,0	+9,5	+44,3
Panzió	2187	2397	341	695	5,1	5,2	3,9	5,0	+9,6	+103,8
Turistaház	1545	1124	692	526	5,3	3,9	11,8	8,2	-27,3	-24,0
Kemping	7790	5300	20	45	7,6	5,6	0,2	0,6	-32,0	+125,0
Üdülőház	1312	1732	270	448	6,6	7,4	8,9	11,9	+32,0	+65,9
Összesen	14003	11833	1576	2079	4,7	3,8	4,8	6,7	-15,5	+31,9

Forrás: KSH TSTAR adatok alapján saját szerkesztés

Vendéglátás

Összesen csak 329 aprófaluban (31%) működik étterem vagy cukrászda. A legalább 40 kereskedelmi szállásférőhellyel rendelkező 58 aprófaluból viszont 45-ben található kereskedelmi vendéglátó egység. Mintegy 5 aprófalu esetében 10, vagy annál több étteremet és cukrászdát tart nyilván a statisztika. Ezek a települések az üdülőterületekhez, forgalmas útvonalakhoz kapcsolódnak. (Szántód, Tivadar, Balatonszepezd, Balatonudvari, Ábrahámhegy.)

Jellemző programok, szolgáltatások

Az aprófalvakban működő turisztikai vállalkozások programajánlata széles minőségi skálán mozog.

A szállodákban a wellness szolgáltatások ma már elengedhetetlenek. A panziókban megjelennek a lovas szolgáltatások. A turistaházakhoz, kempingekhez erdei iskolai programok, nyári ifjúsági táborozás kötődik.

Wellness szolgáltatások

Ellentétben a falusi turisztikai fogadóhelyekkel, az aprófalvak kereskedelmi szálláshelyein a wellness szolgáltatások biztosítása szinte kötelező.

A kis- és aprófalvakban található szállodák mindegyike kínál ilyen szolgáltatásokat. Van, ahol a medence, pezsgőfürdő, sporteszközök mellé más szolgáltatás nem társul, de pl. a Gosztola Gyöngye Panzió, vagy a Hotel Tomega Vital Kastélyszálló (Almamellék) a masszázások, kezelések széles skáláját kínálja. A szauna, szolárium, pezsgőfürdő mellett a programajánlatok között a lovagoltatás, a vadásztatás, a szervezett kirándulások, a pincelátogatások, a konferenciák szervezése is megjelennek, csakúgy mint bármely nagyobb településen működő szállodában. Sajátosan aprófalusi programot nem kínálnak, az aprófalusi környezet nyugalma, a természetközelség jelenthet piaci előnyt.

Észak-Magyarországon széleskörű wellness szolgáltatásaival az aprófalvak közül csak Parádsasvár emelhető ki.

11. táblázat: Wellness szolgáltató helyek aprófalvakban

Szálláshely megnevezése	Település	Szolgáltatások, szervezett programok
Gosztola Gyöngye Panzió	Gosztola	<ul style="list-style-type: none"> ● Fedett, mediterrán stílusú uszómedence és pezsgőfürdő, finn szauna, masszázs (aroma, frissítő, gyógy, Thai), fitneszterem, biliárd, kerékpárkölcsonzés, asztalitenisz, ● Gyerek- és bababarát szolgáltatások. ● Szomszédolás Szlovéniába és Horvátországba, kirándulás a környéken, borkóstoló saját borospincénkben, halászlé/grillparty saját halastónál, szalonnasütés tábortűz mellett, sportvetélkedők, (animációs programok, szakképzett idegenvezető és animátor!). ● Konferenciaterem technikai felszereléssel.
Sárkány Bio Panzió	Csőde	<ul style="list-style-type: none"> ● Finn típusú szauna, szabadtéri medence, csocso és pingpong-asztalok, kerékpár kölcsönzési lehetőség, tenisz- és focipálya, lovas program. ● Íjász- és csikósbemutató, szabadtéri medence és kerti grill, borkóstoló a borospincében, esküvői rendezvény a rendezvény sátorban. ● Konferencia terem (csapatépítő tréningekhez).
Hotel Hasik	Döbrönte	<ul style="list-style-type: none"> ● Külső és belső uszómedence, pezsgőfürdő, szauna és

Szálláshely megnevezése	Település	Szolgáltatások, szervezett programok
		<p>szolárium, kardiógépekkel berendezett fitness terem, masszázis szolgáltatások., salakos tenispálya, ping-pong, lovaglás (tereplovaglás, lovaglás lovardában, rókavadászat, sétakocsizás), fa játszótér, mászóka, hinta és homokozó, mini golf pálya.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lovaskocsis kirándulással, kerékpár túrázással, gyalogtúra lehetőséggel szervezett programok a környéken. • Konferencia termék.
Zichy Park Hotel	Bikács	<ul style="list-style-type: none"> • Élmenymedence, infrakabin és finn szauna, fitness terem, szolárium és masszázis, úszómedence és sóbarlang, darts és biliárdasztal, kölcsönözhető játékok, lovasudvar lovagoltatással és a környéken kocsizás, lengőteke, kerti sakk, strandröplabda pálya, petanque, pingpong, tollaslabda. • Horgász- és csónakázótó, saját erdő, sétaút, park, szabadidős szolgáltatások, borospince. • Konferencia termék.
Lila Akác vendégház	Dabrony	<ul style="list-style-type: none"> • Finn szauna, medence és szolárium. • Programok szervezése a közelben (vadászati és lovaglási lehetőség, lovaskocsikázás, hintózás, lovasszánozás, borkóstolók, túrák a somlói borvidéken, látogatás mezőgazdasági termelőknél, citeraest, sétarepülés).
Károlyi Kastélyhotel	Parádsasvár	<ul style="list-style-type: none"> • Belső medence, jacuzzi, szauna, konditerem, aromaterápiás masszázisok, stb. szolgáltatások a hotel fedett Spa részlegében, külső élmenymedence, sportpályák. • Kerékpártúra, vadászat, tenisz, strandröplabda, kosárlabda. • Kicsiknek fedett mászóka és felügyelet a medence partján. • Esküvők, fogadások rendezése.
Hotel Tomega Vital Kastélyszálló	Almamelék-Szentmárton-puszta	<ul style="list-style-type: none"> • Gyógykezelés, gyógytorna, mozgásterápia a gyógycentrumban, szauna, fitness terem, külső medence. • Lovaglás, lovaskocsizás, sportlovaglás, kerékpározás és egyéb sportolási lehetőség.

Forrás: wellnes.lap.hu, <http://www.wellness.hetvegek.hu/>, <http://www.wellnessturizmus.lapozz.hu>, <http://www.wellnesshetvege.hu>, www.ibusz.hu/katalogus, <http://www.wagnerpanzio.hu/>

Lovaglás

A magukat internetes honlapon is hirdető 134 lovas bázis, lovas tanya 1/4-e (33 db) működik 1000 főnél kisebb településen, ebből 18 aprófaluban. A lovaglási lehetőséghez általában szálláshely is kapcsolódik, de nem feltétlenül.

Az aprófalvak körében Veszprém és Baranya megyében a legjellemzőbbek a lovas szolgáltatások. Veszprém megyében 5 apró és 11 olyan kistanya van (ebből négy a Tapolcai medencében), ahol lovas turisztikai kínálat elérhető.

11. táblázat: Lovasturisztikai szolgáltató helyek aprófalvakban

Szolgáltató hely megnevezése	Település	Szolgáltatások, szervezett programok (szállás, étkezés mellett)
Lovastanya Vendégház Gyűrűfű	Dinnye-berki (Gyűrűfű)	<ul style="list-style-type: none"> • Lovasoktatás. • Lovaglás, ijászat, idegenvezetés és bemutatók szervezése. • Étkeztetés. • Játsszótér.
Abbázia Country Club Nemesnép	Nemesnép	<ul style="list-style-type: none"> • Lovagoltatás, ló bértartás. • Kirándultatás és csapatépítő programok szervezése. • Konferenciaterem értekezletek, esküvői rendezvények szervezésére.
Aranyalma Vendégház	Horpács	<ul style="list-style-type: none"> • Lovak elhelyezése. • Idegenvezetés, a környék nevezetességeinek (kulturális és természeti értékeinek) bemutatása gyalog vagy lóháton. • Tereplovaglási lehetőség gyakorlott lovasoknak. • Lovas kocsiszás, lovas szánozás.
Érsek Udvar	Sajómercse	<ul style="list-style-type: none"> • Lovaglás és lovaglás oktatás. • Lovastúrák, ijászat és ijász bemutatók. Lovas ijászat. Lovaskocsiszás. • Kerékpár és jurta bérlet. • Nyári táborok szervezése.
Lovasudvar	Kisfüzes	<ul style="list-style-type: none"> • Futószáras oktatás, pályán osztályban oktatóval lovaglás, terepen, vezetővel lovaglás. • Túrázás, kirándulások szervezése. • Nyelvi tábor. • Fürdőmedence, labdajátékok, rekreációs programok.
Szabó Tanya	Szarvaskend	<ul style="list-style-type: none"> • Pónilovaglás, biciklizés, foci, lovas oktatás, tábortűz, különleges állatokkal (szürke marha, racka juh, kecske, csasi, bivaly) való napi kapcsolat lehetősége. • Lovastáboroztatás. • Kirándulások, gyermekügyességi versenyek szervezése.
Tücsöktanya Vendégház	Kétvölgy (Vendvidék)	<ul style="list-style-type: none"> • Lovaglás futószáron, száron vezetve vagy terepen. Hintózás. • Szabadtéri főzési, sütési lehetőség. • Kijelölt túraútvonalakon túrázás, a közelben termálfürdőkben fürdés, tavi fürdési, horgászási lehetőség. • Kirándulás a szomszédos Ausztriába és Szlovéniába, valamint a környék itthoni nevezetességeihez.
Equital Lovasudvar	Nemesvita	<ul style="list-style-type: none"> • Lovaglás (tereplovaglás, kilovaglás piknikkel, póni lovaglás vezetve, futószárazás, lovaglás osztályban, lovasoktatás). • Lovastúrák (napos, 3 és 5 napos túra, vadászlovaglás). • Hintózás (piknikkel és piknik nélkül). • Bértartás, lószállítás. • Speciális ajánlatok (Equital hétvége és lovashét). • Kirándulások a környéken.
Festetich Panzió és Lovarda	Csertő	<ul style="list-style-type: none"> • Lovaglás (háts lovon lovas oktatóval, tereplovaglás, pónilovaglás, kocsiszás hintóval vagy lovaskocsival). • Lovastábor diákoknak. • Saját medencés strand.

Szolgáltató hely megnevezése	Település	Szolgáltatások, szervezett programok (szállás, étkezés mellett)
		<ul style="list-style-type: none"> • Sportolási lehetőségek (asztalitenisz, mini golf, lengőteke, biliárd, kerékpározás). • Horgászási, vadászati lehetőség a közelben.
Gábor Ranch Lovastanya	Nagytótfalu	<ul style="list-style-type: none"> • Lovaglás, fogattal túrázás, sétakocsikázás lovashintón. Lovas szánkózás. Lovaglás oktatás. • Szauna, fitneszgépek használata. • Nyáron sütési, grillezési lehetőség, a téli hónapokban hétféle disznóölés. • Állatsimogató. • Kötetlen programban természetjárás, túrázás.
Gedeon Tanya	Bugacpuszta	<ul style="list-style-type: none"> • Lovaglás oktatás, családi lovas hétféle. • Lovastábor állatetetéssel, ökrös fogatozással, tábortűzzel és diákversenyek szervezésével. • Csoportprogramok és céges tréningek. • Disznóvágás.
Hasik Lovasudvar	Döbrönte	<ul style="list-style-type: none"> • Lovaskocsis kirándulás. • Lovagoltatás.
Hotel Tomega Vital Kastélyszálló	Alma-mellék-Szentmártonpuszta	<ul style="list-style-type: none"> • Lovaglás, sportlovaglás. • Lovaskocsizás.
Márffy Ház	Lovas	<ul style="list-style-type: none"> • Házhoz tartozó boxos istállóban lovak bértartása. • Legelő, díjugratópálya, tereplovaglási lehetőség, homokos karám. • Gyermek számára lovas és kézműves táborok szervezése. Lovaglás oktatás az alapoktól a tereplovaglásig.
Török Lovastanya	Szenta	<ul style="list-style-type: none"> • Lovagoltatás (futószáron, osztályban, tereplovaglással), szakképzett szakedzővel, mind a hobby és mind a verseny sportolók számára fedeles lovardában és lovaspályán. • Lovastábor. • Lovaskocsikázás, lovas szánkózás, túralovaglás, lovasterápiás oktatás. • Erdei iskola.

Forrás: <http://www.gyurufu.hu/lovastanya/>, <http://www.abbazia-nemesnep.hu/>, <http://www.agriamentor.hu/lovasudvar/>, <http://www.lovasok.hu/index.php?i=1982>, <http://www.szabotanya.hu/>, www.equital.hu, www.festetichpanzio.hu, <http://www.gaborlovastanya.hu/lovastanya.htm>, <http://www.gedeon-tanya.hu/hun/>, <http://www.hasik.hu/>, <http://www.lovasivendeghaz.hu/>, <http://www.lovastanyaszenta.hu/>, <http://www.belapa.hu/>, <http://fuloptanya.uw.hu/>, <http://www.halapilovarda.hu/index.php>, <http://www.harskutudvarhaz.hu/hu/>, http://www.szallasmutato.hu/html/31_k_hu.html, <http://web.axelero.hu/lupustr/belfold/pusztapusztapirto.htm>, <http://www.somoditany.hu/http://www.szuppi.hu/>, <http://www.reithof.hu/>

Erdei iskola, nyári ifjúsági táborozás

Az országban (két adatbázisban) nyilvántartott 150 erdei iskola és ifjúsági tábor közül 53 található 1000 fősnél kisebb településen és 22 erdei iskolát (15%) 500 fősnél kisebb település fogad be. Az erdei iskolai hálózat Veszprém, BAZ és Pest megyében a legkiterjedtebb. Az aprófalvas megyék közül Veszprém 7, BAZ-ben és Baranyában 4 erdei iskola is aprófaluban működik. Az országban kiépült kb. 16 ezer erdei iskolai férőhelyből a megyék 2-3 %-ban részesednek. Kivéve Veszprém megyét, ahol a férőhelyek majdnem 1/3-a és Pest és BAZ megyét, ahol 10-10%-a koncentrálódik. A Balaton parti és felvidéki kisebb településeknek köszönhetően a kistalvák erdei iskolái és ifjúsági táborai az ország összes ilyen férőhelyéből összességében 45%-ot, az aprófalvak 9,6%-ot fednek le.

Az erdei iskolák, ifjúsági táborok jellemzően az 500-1000 fős kistelepüléseken jelennek meg.

12.táblázat: Erdei iskolák és ifjúsági táborok a különböző népességszám szerint településkategóriákban

Település-kategóriák	Turista-szállások		Kempingek		Erdei iskolák és ifjúsági táborok			
	férőhelyeinek				helyeinek		szállásférőhelyeinek	
	száma	aránya	száma	aránya	száma	aránya	száma	aránya
1-99	149	0,5	0	0,0	1	0,9	70	0,5
100-249	355	1,2	245	0,3	5	4,5	530	3,4
250-499	620	2,1	5055	5,4	8	7,3	745	4,8
törpefalvak	1124	3,9	5300	5,6	14	12,7	1345	8,7
500-999	2288	7,9	7930	8,4	26	23,6	5552	35,9
aprófalvak	3412	11,8	13230	14,1	40	36,4	6897	44,6
1000-2999	2254	7,8	16921	18,0	23	20,9	2499	16,2
3000-4999	513	1,8	6335	6,7	7	6,4	563	3,6
5000-9999	2829	9,8	16472	17,5	14	12,7	2203	14,3
10-250 ezer	19866	68,8	41178	43,7	26	23,6	3292	21,3
összesen	28874	100,0	94136	100,0	110	100,0	15454	100,0

Forrás: KSH T-STAR 2005, www.erdeiskola.lap.hu, www.erdei-iskolak.hu, www.kokosz.hu

Megjegyzés: Az erdei iskolai nyilvántartások hiányosak és egymással nem egyeznek. A táblázatban csak azok az erdei iskolák vagy táborok jelennek meg, ahol volt férőhely adat. (151 lenne a számuk, de 41-hez nincs férőhely adat.) Az ugyanazon egységre vonatkozó eltérő adatok esetén mindig a nagyobb férőhelyadatot vettük figyelembe.

A kereskedelmi turisztikai szolgáltatások előnyei, problémái és sajátos fejlesztési feladatai (részösszegzés)

A kereskedelmi turisztikai szolgáltatások gazdasági pezsgést, munkalehetőséget, vásárlóerőt, településfejlesztési forrásokat képesek vinni az aprófalvak életébe. Ugyanakkor fennáll a veszély, hogy egy-egy szolgáltató rátelepszik az egész falura, túl erős függőség alakul ki, vagy éppen ellenkezőleg idegen testként él a turisztikai fogadóhely, semmilyen kapcsolata sincs a faluval. Éppen ezért a fejlesztésnek a turisztikai szolgáltatások eredményességét, jövedelmezőségét növelő lépések mellett a helyi gazdasági hatások kiszélesítésére kell irányulnia. Az első csoportba tartoznak a falukép, az alternatív infrastruktúra fejlesztése a turisztikai vállalkozók tőkájének bevonásával, a tudatos termékfejlesztés, koordináció, a szolgáltatások (programok, túraútvonalak, helyi termékek árusítása, gasztronómia...) bővítése, a közlekedési feltételek javítása. Míg a második körbe a turizmusban kívülről foglalkoztatottak letelepítése, a települési és a turisztikai szolgáltatások összekapcsolásával a helyi lakosok számára jobb életkörülmények biztosítása, a településmarketing, a más területeken, pl. a lakásfunkció kiterjesztésében is kamatoztatható imázsteremtés, a regionális hálózatokba való bekapcsolódás, a fenntarthatósági kontroll, az építési szabályozás tartoznak.

Az aprófalvak turisztikai forgalma, a fogadókapacitások kihasználtsága

Az ország aprófalvaira jellemző három turisztikai alapmodellben kialakult, a szálláshelykapacitások 4,16%-át reprezentáló szállásférőhelyeken 2005-ben összesen 155 ezer vendéget 500 ezer vendégéjszakára fogadtak aprófalvakban, ami az ország vendégforgalmának 2%-át és a vendégéjszakák 2,23%-át jelentette. Külföldi vendégek az aprófalvakban alig jellemzők. Az országos átlagtól eltérően alakult az Észak-magyarországi régió aprófalvainak vendégforgalma. Itt az aprófalvak szálláshelyei összesen 51 ezer turistát láttak vendégül, több mint 7%-ot reprezentálva ezzel a régió teljes vendégforgalmából és lekötve az ország aprófalvas vendégeinek közel 1/3-át. Az átlagos tartózkodási idő is hosszabb a régió aprófalvaiban, mint országos átlagban.

Az aprófalvak vendégforgalmának $\frac{3}{4}$ -e, a vendégéjszakák $\frac{2}{3}$ -a a kereskedelmi szálláshelyeken valósult meg és csupán $\frac{1}{4}$, ill. $\frac{1}{3}$ jutott a magán szálláshelyekre, ezen belül a falusi turizmusra. Bár a szálláshelyek kihasználtsága és a településméret között eleve szoros az összefüggés, az aprófalvakban szélsőségesen alacsony a kihasználtság. Ezen belül a statisztika szerint a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága magasabb a falusi szálláshelyeknél. A szezonális ingadozásokat figyelembe véve az év 365 napjára számítva a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága az aprófalvakban országos átlagban 5,7%, míg a magán-szállásadásban ez az érték csak 2,6%. Az Észak-magyarországi régióban az országos átlagnál kedvezőbb, de még szintén alacsony az aprófalvak szálláshelyeinek kihasználtsága. A kereskedelmi szálláshelyek esetében 12,2%, a magán szállásadásban 3,9%.

Ezek a rendkívül alacsony értékek a statisztikai adatszolgáltatás lazaságára, a vendégkönyvek pontos vezetésének hiányára, azaz a vendégforgalom letagadására, a különböző támogatásokból felújított házakban kialakított ún. „alibi szálláshelyek” feltehetően magas számára, de a marketing elégtelenségére és a belföldi turisztikai vásárlóerő befagyására is felhívják a figyelmet. Ugyanakkor felvetik, hogy szükség van-e ennyi falusi szálláshelyre a falvakban / aprófalvakban.

Figyelembe véve, hogy a falusi turizmus szálláshelyei általában ott alakulnak ki, ahol a turisztikai vonzerők kevésbé koncentráltan jelennek meg, és a teljes turisztikai szolgáltatás kialakítása legalább 40-60 férőhelyet feltételez egy kisebb földrajzi területen, a falusi szálláshelyek területi szóródásának növekedésére és ugyanakkor egy-egy kiskörzeten belül a szálláshelyek együttműködésére van szükség. A kihasználtság növekedése pedig nagyobb figyelmet és a belföldi vásárlóerő növekedését feltételezi.

13.táblázat: Turisztikai vendégforgalom a népességszám szerinti településkategóriákban (2005)

Népesség- szám	Vendégek			Vendégéjszakák			Kihasználtság			
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	
	fő			db			%			
0-99	9344	3123	12467	19388	10661	30049	7,3	3,5	5,3	
100-249	24335	6846	31181	76684	26566	103250	10,1	2,8	6,1	
250-499	91676	19577	111253	308576	62921	371497	8,7	2,2	5,8	
aprófalvak	125355	29546	154901	404648	100148	504796	8,8	2,5	5,8	
500-999	279324	54477	333801	771315	214390	985705	10,1	2,5	6,0	
1000-2999	551931	98599	650530	1679682	469779	2149461	10,9	2,6	6,4	
3000-4999	207373	63782	271155	641947	361263	1003210	9,9	3,7	6,2	
5000-9999	602982	103706	706688	2332829	568131	2900960	14,5	3,1	8,4	
10-250 ezer	5297042	316901	561394	1390693	7	1235159	15142096	19,8	4,2	15,3
összesen	7064007	667011	773101	1973735	8	2948870	22686228	16,4	3,3	10,9

(1) - Kereskedelmi szálláshelyeken, (2) - Magán szállásadásban, (3) - Összesen

Forrás: KSH T-STAR alapján saját szerkesztés

14.táblázat: Turisztikai vendégforgalom a népességszám szerinti településkategóriákban az Észak-magyarországi régióban (2005)

Népesség- szám	Vendégek			Vendégéjszakák			Kihasznátság		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
	fő	fő	fő	db	db	db	%	%	%
0-99	4473	1642	6115	7425	5610	13035	7,4	3,9	5,4
100-249	11805	2295	14100	39901	6125	46026	13,2	3,1	9,3
250-499	23549	7500	31049	62472	16655	79127	12,5	4,2	8,8
aprófalvak	39827	11437	51264	109798	28390	138188	12,2	3,9	8,4
500-999	69197	8762	77959	153790	23957	177747	14,0	2,7	9,0
1000-2999	69159	17573	86732	156349	63800	220149	9,8	5,4	7,9
3000-4999	60226	10491	70717	159896	36129	196025	11,5	2,6	7,0
5000-9999	26345	2640	28985	53741	7861	61602	5,5	2,7	4,8
10-250 ezer	383950	21061	405011	859583	88908	948491	11,6	5,3	10,5
összesen	688531	83401	771932	1602955	277435	1880390	11,2	4,0	8,9

(1) - Kereskedelmi szálláshelyeken, (2) - Magán szállásadásban, (3) - Összesen

Forrás: KSH T-STAR alapján saját szerkesztés

Az egy szállásférőhelyre és a 100 lakosra jutó vendégéjszakák száma alapján legnagyobb turisztikai vendégforgalommal rendelkező aprófalvak Borsod-Abaúj-Zemplén, Zala és Veszprém megyékben találhatók. Érdeemes név szerint is áttekinteni a „legforgalmasabb” aprófalvakat.

15.táblázat: A 100 lakosra jutó vendégéjszakák száma alapján legnagyobb turisztikai vendégforgalommal rendelkező aprófalvak (2005)

Megye	100 lakosra jutó vendégéjszakák száma	
	50-nél nagyobb	10-49
Vas:	Borgáta	Mesteri, Velem, Bögöte, Szalafő, Bozsok
Zala:	Márokföld	Csőde, Gosztola,
Baranya:		Óbánya, Villánykövesd
Somogy:	Szántód, Patca	Kaszó, Libickozma
Tolna		Bátaapáti
Borsod-Abaúj-Zemplén:	Teresztenye, Mogyoróska, Bózsva, Pusztafalu	Varbóc, Háromhuta, Abaújlak, Kishuta, Jósvafő, Regéc, Pere, Füzerradvány, Égerszög, Arka, Pusztaradvány
Heves:		Parádsasvár, Szarvaskő
Nógrád:		Hollókő
Komárom-Esztergom:		Dunaszentmiklós
Veszprém:	Paloznak, Balatonudvari, Döbrönte	Balatonszepezd, Szentjakabfa, Óbudavár, Porva, Ábrahámhegy
Szabolcs-Szatmár-Bereg:		Tivadar, Garbolc
Pest:		Perőcsény

Forrás: KSH T-STAR alapján saját szerkesztés

Az intenzívebb turisztikai forgalom mögött ezekben a falvakban a kereskedelmi szálláshelyek nagyobb kapacitásai, az egyedi kínálat (pl. kastélyszálló, erdei iskola), az intenzívebb marketing tevékenység és esetenként a fegyelmezettebb nyilvántartásra kényszerített költségvetési szervezet mint üzemeltető áll.

16.táblázat: Az egy szállásférőhelyre jutó vendégéjszakák száma alapján legnagyobb turisztikai vendégforgalommal rendelkező aprófalvak (2005)

Megye	Egy szállásférőhelyre jutó vendégéjszakák száma	
	100-nál több	35-99
Vas:	Bögöte	Szőce, Mesteri, Ólmod, Tompaládony
Zala:	Pusztapaati	Lickóvadas, Kiskutas, Dobronhegy, Pórszombat, Baktüttös, Szentpéterfőlde
Baranya:		Villánykövesd
Somogy:	Gálosfa	Patca, Kaszó, Bonnya, Porrog
Tolna		Bátaapáti
Borsod-Abaúj-Zemplén:	Pusztaradvány, Pere	Borsodgeszt, Pusztafalu, Kishuta, Bózsva, Vilyvitány, Regéc, Jósvafő
Heves:		Parádsasvár
Nógrád.	Horpács	
Veszprém:		Szentjakabfa, Döbrönte, Porva, Németbánya
Pest		Perőcsény, Ipolydamásd, Väckisújfalu

Forrás: KSH T-STAR alapján saját szerkesztés

Összegzés – az aprófalvak turizmusának jellemzői, a fejlesztés legfontosabb feladatai

Az aprófalvakba irányuló turizmus országos és regionális szinten is a szállásférőhelyek 4,2%-át, a vendégforgalom 2,2%-át fedi le.

Az aprófalvakon belül a településállomány 10-15%-ában jelent a turizmus kézzelfogható változást. A turizmus felfutását követő jótékony változásként jelentkezik, hogy jövedelmekiegészítési lehetőség teremődik a faluban élő több családnak, szépül a településkép, felszínre kerülnek az értékek, ami a helyiek önértetét és komfortérzetét is javítja, a szolgáltatások bővülnek, a vendégek új ismereteket, mintákat – innovációkat - közvetítenek a falu lakói felé, erősödik a szolidaritás, csökken a társadalmi kirekesztés. Mindezek együttesen növelik a népességmegtartó erőt. Persze csak akkor, ha a turizmus felfejlesztését rendszerszemlélettel, a profiton túl a helyi társadalmi-közösségi viszonyokra tekintettel, az adott helynek leginkább megfelelő formában valósítják meg. Ellenkező esetben a fellépő konfliktusok a turisztikai szolgáltatók és a lakosok, illetve a vendégek és a lakosok között megmérgezik az életet, lehetetlenné teszik a jótékony hatások érvényesülését, sőt a társadalmi kirekesztés is felerősödhet.

Figyelembe kell venni, hogy kétségtávol annál kisebbek a turizmussal járó konfliktusok, minél kevesebb és idősebb lakossága van a településnek. Ezért is szeretik a vállalkozók a legkisebb településeket választani, ám ebben az esetben már nem a falu megőrzéséről, hanem egy új vállalkozói telephely vagy üdülőfalva születéséről beszélhetünk. Azzal is számolnunk kell, hogy az aprófalvakban jellemző turisztikai tevékenység jellemzően külső szereplők által valósul meg, akár az üdülőfalvakról, akár a turisztikai kereskedelmi szolgáltató falvakról, akár a falusi vendégfogadásról beszélünk. Ezzel együtt is, még leginkább a falusi vendégfogadásban tudnak a helyi lakosok is közvetlenül részt venni.

Ahhoz, hogy az aprófalvakban a három jellemző turisztikai tevékenység bármelyike elinduljon, feltételként jelentkezik a megőrzött táj és épített környezet, a komfortot biztosító

alapinfrastruktúra kiépültsége, a megközelíthetőség. Ezen túl az üdülőfalvak kialakulásához forgalomképes ingatlanok, szabadidős létesítmények, a turisztikai szolgáltató faluhoz vállalkozói és munkavállalói aktivitás, ötlet, kreativitás, jól felépített marketing, a falusi vendégfogadáshoz vendégszeretet, az egyedi értékeket hasznosító kurázi, együttműködési készség és képesség szükséges. Mindhárom esetben, ha eltérő mértékben is, de szükség van tőkére és külső anyagi és szellemi segítségre.

Ahhoz, hogy az előnyök minél inkább kiaknázzhatók legyenek, általában szükséges az alábbi, csak részben a helyi szereplőkön múló feladatok megoldása:

1. Kereslet növelése: belföldi jövedelmi viszonyok javítása, üdülési csekk-rendszer bővítése, belföldi turizmus marketingjének erősítése, szabadnapok alakulása – hosszú hétvégék, ifjúsági turizmus támogatása, közlekedési támogatások.
2. Árak letérése: működtetési költségek csökkentése (közművek, szerzői jogvédő hivatal, bérek járulékai), adómentesség.
3. Értékek védelme: rendezési tervek kidolgozása, betartatása, értékleltár összeállítása.
4. Szolgáltatások minőségi javítása: települési környezet alakítása, szolgáltatók szemléletalkítása, minta- és példamutatás, minőségbiztosítás.
5. Kínálat bővítése: étkeztetés, bemutató porták, aktív programok, kreativitás és részvételi motiváció növelése, látnivalók láthatóvá tétele, kulturális események, ingatlanpiaci szolgáltatások, korszerű szállásfoglalás.
6. Térségi termékcsomagok összeállítása és marketingje: partnerség, menedzsment, promóció, utazásszervezés.
7. Helyi gazdaságba való bekapcsolás: foglalkoztatás – fiatalok letelepülése, idegenforgalmi adó, helyi termékek előállítás és értékesítése.

A helyi stratégiák kidolgozásakor figyelemmel kell lenni arra, hogy a turizmus aprófaluban való megjelenési formájától függően eltérő előnyökre és kockázatokra lehet számítani, és más-más fejlesztési módszer indokolt. Az üdülőfalva megmenti az ingatlanokat, fenntartja a hely lakottságát, de veszélyeztetheti a környezeti fenntarthatóságot és megfoszthatja a helyieket az anyagi előnyöktől. A turisztikai szolgáltatások már helyi lakosokat is bevonhatnak, segíthetnek a hagyományok őrzésében is, de az eredmény nem marad a faluban, ill. ismertek az építészeti megoldások, kreált kulturális vadhajítások. A falusi vendégfogadás volumenében jóval kisebb lehet és nagyobb mértékben vonja be a helyieket, persze csak akkor, ha van kit bevonni és létezik a komplex kínálat és a marketing szervezéséhez szükséges erő is. Mindegyik esetben célszerű a falu újralelkészülését segítő, a helyi lakosokat kedvezményező irányokat bővíteni.

Az Észak-magyarországi régióban érdemes a figyelmet felhívni néhány, a turizmusban élenjáró aprófalura. Közülük Parádsasváron, Kékeden, Pusztaradványban, Füzérradványban, Kishután, Szarvaskőn, Égerszögön, Bózsván, Pusztafaluban, Abaújlak-Szanticskán, Béren, Perén, Dubicsányban egy-egy meghatározó turisztikai vállalkozás működik. Mogyoróska, Fony, Regéc, Hejce, Teresztenye, Meszes, Szőlősardó, Vágáshuta, Háromhuta, Komlóska, Füzérkomlós, Vilyvitány, Felsőberecki, Alsóregmec, Baskó, Arka, Irota, Pányok, Uppony, Jósvafő, Kozárd, Hollókő, Cserépváralja, Tiszavalk településeken a falusi turizmus a domináns, míg Sima, Varbóc, Tornakápolna, Tornabarakony, Gömörzöllős, Nagyhuta, Garáb, Cserhátszentiván gyakorlatilag üdülőfalvakként funkcionálnak. A szálláshelyek mellé vonzó programlehetőségek és tudatos marketing párosulnak pl. Jósvafő, Telkibánya, Hejce, Cserépváralja, Hollókő, Irota, Szanticska, Kozárd esetében. A statisztikában regisztrált vendégforgalom alapján mindezekből Pusztaradvány, Pere, Pusztafalu, Kishuta, Bózsva, Vilyvitány, Regéc, Jósvafő kistelepülések turisztikai aktivitása emelhető ki. Érdemes ezeket az aprófalvakat felkeresni és személyesen meggyőződni egyedi értékeikről és az ezek hasznosítását célzó helyi és külső szereplők általi erőfeszítésekről. Mindegyikük esetében elkel még a biztatás, az anyagi és szakmai segítség.

Felhasznált irodalom

- Árkiné G. E. (2002): Gondolatok a marketingről és az értékesítésről a falusi turizmusban. Falusi turizmus 4. szám
- Aubert A. - Miszler M. - Szabó G. (2000): A regionális területfejlesztés és a turizmustervezés összefüggései a Dél-Dunántúlon Turizmus Bulletin IV. évfolyam, 1. szám
- Bánfalvi J. (2004): Magyarország idegenforgalmi földrajza - A turizmus kérdései c. sorozat KIT Kiadó, Budapest.
- Bárdos D. (1992): A falusi turizmus újrafelfedezésének szociológia vonatkozásai idegenforgalommal nem rendelkező településeken Budapest. Kézirat.
- Bárdos D. (1993): A falusi turizmus és a közigazgatás Comitatus. Október, Veszprém. 66.o.
- Bodnár L. (2000): A turizmus földrajzi alapjai. Felsőoktatási jegyzet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 321 o.
- Bodnár L. (2005): Az idegenforgalom hazai és nemzetközi vonatkozásai. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 372 o.
- Boers, H. (1994): A Föld mint üdülőhely: Bevezetés a turizmus és környezet kapcsolatrendszerébe. Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskola, Budapest. 186 o.
- Csapó T. - Szabó G. (1996) (szerk.): A falusi turizmus, mint a vidéki térségek megújításának egyik esélye. Velem, 1996. május. Falusi Turizmus Országos Szövetsége-MTA Regionális Kutatások Központja, Szombathely. 90-97.o.
- Fejős Z. - Szíjártó Zs. (2002) (szerk): Egy tér alakváltozásai. Esettanulmányok a Káli-medencéről. Tabula könyvek 4. Néprajzi Múzeum, Budapest. 122 o.
- Fejős Z. - Szíjártó Zs. (2003) (szerk): Helye(in)k, tárgya(in)k, képe(nk)k: A turizmus társadalomtudományos magyarázata. Tanulmányok - Tabula könyvek 5. Néprajzi Múzeum, Budapest. 257. o.
- Fekete M. (2005): Falusi turizmus. Falusi Turizmus Tájékoztató. 1-2. szám
- Gárgyánné H. V. (1988): Az Észak-Mátra térségében lévő falvak üdülési-idegenforgalmi koncepciója In: A falu, 4. évf. 2. sz. 46-54. o.
- Gucziné H. Gy. (1999): Magyarország idegenforgalmi földrajza - Országismeret (Átdolg. kiadás) KOTK Külkereskedelmi Oktatási és Továbbképző Központ Kft., Budapest.
- Gucziné H. Gy. (2002): Európa idegenforgalmi földrajza KOTK Külkereskedelmi. Oktatási és Továbbképző Központ Kft., Budapest.
- Hanusz Á. (2001): Szabolcs-Szatmár-Bereg megye falusi turizmusának helyzetfeltárása. Észak-és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv. 10. 51-93. o.
- Hanusz Á. (2001.): Idegenforgalmi helyzetkép az ezredfordulón. Adalékok a falusi turizmus és a kaland turizmus fejlesztésére Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Természettudományi Közlemények. 1. 95-107. o.
- Hanusz Á. (2002): A falusi turizmus elméleti kérdései és fejlesztési lehetőségei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Természettudományi Közlemények. 2. 127-138. o.
- Hervainé Sz. Gy. (1997): A falusi turizmus fejlesztésének lehetőségei. Comitatus. 7/5. 50-57. o.
- Kenézné Gy.(1995a): A falusi turizmus jövőjéről. Kereskedelmi Szemle. 36/7. 20-21. o.
- Kenézné Gy.(1995b): Az agroturizmus. A Falu. 10/2. 83-91. o.

- Kenézné Gy.(1995c): Együtműködés-szövetkezés a falusi turizmus fejlesztése érdekében. A Falu. 10/1. 59–62. o.
- Kenézné Gy.(1997): Az agroturizmus. Gazdálkodás. 41/5. 71–72. o.
- Kenézné Gy.(2001): "A közeliért" A Falu. 16/3. 39–46. o.
- Kovács D. (1993): A falusi turizmus korlátai és lehetőségei Magyarországon. Településfejlesztés. 5. 7–17. o.
- Kovács D. (2000): A falusi turizmus kezdeti tapasztalatai Nagynyáradon. A Falu 15/4. 65–73. o.
- Kovács D. (2003) (szerk): A falusi turizmus hagyományai. Mezőgazda, Budapest. 224. o.
- Kovács D. (2003): Falusi vendéglátás Magyarországon. Vidékfejlesztők kiskönyvtára. Agroinform, Budapest. 123. o.
- Kulcsárné T.(2003): Falusi turizmus ismeretek: A falusi vendéglátóképzés tankönyve. B+V Kiadó, Budapest. 269. o.
- Lengyel M. (1997): Ökoturizmus és marketing. Magyarország az ezredfordulón: MTA stratégiai kutatások. Zöld belépő: EU-csatlakozásunk környezeti szempontú vizsgálata. 24. BKE, Budapest.
- Lengyel M. (2004): A turizmus általános elmélete I. - A turizmus kérdései c. sorozat KIT Kiadó, Budapest.
- Lengyel M. (2004): A turizmus általános elmélete II. - A turizmus kérdései c. sorozat KIT Kiadó, Budapest.
- Magyar M. – Palkovits I. (1998): A falusi turizmusról piaci megközelítésben 2. Comitatus. 8/10. 51–56. o.
- Pethő M. (2003): A falusi turizmus gyakorlata: Magyarország népi ételei (szerk. Krecz I.) Szaktudás Kiadó Ház, Budapest. 118. o.
- Puczkó L. (1998): A turizmus hatásai. Kodolányi Főisk., Aula; Székesfehérvár. 491. o.
- Rátz T. (2001): Zennis és Lomi Lomi avagy új trendek az egészségturizmusban. Turizmus Bulletin 5(4) 7-16. o.
- Sugataghy A. (2005): Magyar táj, magyar ecsettel: Körkép a falusi turizmusról. Turizmus Trend, 7. évf. 11. sz. 37-39. o.
- Szabó G. (1998) : Falusi turizmus és vidékfejlesztés. Ipari Szemle. 18/2. 34–35. o.
- Szabó G. (2005): Környezetbarát vendégfogadói hálózat kialakításának lehetőségei a Dél-dunántúli régióban. – In: Tanulmányok Tóth Józsefnek (szerk. Bugya T. - Wilhelm Z.) Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola – Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földrajzi Intézet, Pécs. 321–331. o.
- Szabó G. (2006) (szerk.): „A vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése – az idegenforgalmi tevékenységek fejlesztése révén” tárgykör szakmai elemzése az FVM, mint AVOP Irányító Hatóság megbízása alapján (második részteljesítés)
- Szabóné S.(2002): A falusi turizmus helyzete és perspektívái az Észak-alföldi régióban. Területi Statisztika. 5/6. 571–577. o.
- Wachtler I. (1999): Falusi turizmus Heves megyében. Gazdálkodás. 43/2. 38–44. o.
- Zubreczki D. (2005): Ökoturizmus. Elgoscár-2000, Budapest. 38. o. ill. Környezetvédelmi füzetek, 2004/3. 36-37. o.

A hivatkozott interjúalanyok

Frank Dezső	a Somogy Megyei Önkormányzat Területfejlesztési Osztály vezetője
Hanusz Árpád dr.	a Falusi turizmus Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szövetsége elnöke
Kövér István	a Somogy Megyei Falusi Turizmus Egyesület elnöke, Nagyszakácsi polgármestere
Lászlóné Bauer Nóra	a Baranya Megyei Művelődési Központ vezetője
Nagy Katalin	a Falusi turizmus BAZ Megyei Szövetsége elnöke
Szabó Géza dr.	a Falusi és Tanyai Turizmus Országos Szövetsége Baranya megyei Egyesületének elnöke, egyetemi docens
Szőkéné Hajduk Andrea	Zalai Falusi Turizmus Egyesület

A zselicai falusi bemutató porták egyike Bánya településen

A falusi turizmus fogadó épületei Irotán

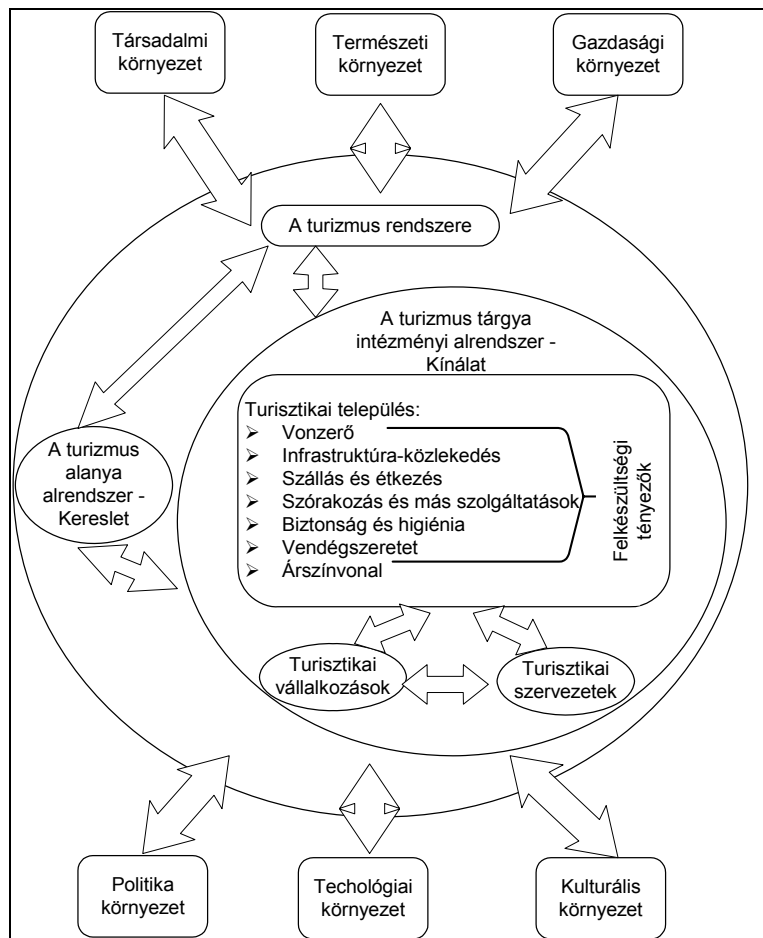
Fotó. G.Fekete Éva

Bujdosó Zoltán – Dávid Lóránt – Játékos Edit

A helyi idegenforgalmi adóbevételek szerepe az Észak-magyarországi régióban

A turizmus gazdasági szerepe

Az idegenforgalom az emberi tevékenységek és kapcsolatok rendszerének képezi a részét. A turizmust kiemelve ebből a rendszerből és középpontba helyezve, a többi eddigi tevékenység külső környezetévé válik. Az idegenforgalom ezzel a külső környezettel szoros és dinamikus kapcsolatot tart fenn és nyílt rendszerként működik. Tehát mindazok a változások, amelyek a külső környezetben végbemennek befolyásolják a turizmus rendszerének működését és fordítva is igaz, a turizmus fejlődése a külső környezetre hatást gyakorol, kölcsönös kapcsolatot fenntartva. (Lengyel 1994)

1. ábra: A turizmus rendszere
Forrás: Saját szerkesztés Lengyel 1994 alapján

A turizmus külső környezetre gyakorolt hatása a természeti, gazdasági, társadalmi, kulturális, technológiai és politikai élet területén érvényesül, amelyek kimenetele lehet pozitív vagy negatív. (Puczko-Rátz 1998)

A turizmus hatásainak kimenetelét számos tényező befolyásolja, amelyeket a küldő és fogadó terület, illetve a turizmus alanyainak ismérvei egyaránt befolyásolnak:

- turizmus fejlettsége a küldő és a fogadó helyen,
- turisztikai desztináció életciklus görbéje,
- turizmus fajtája és típusa,
- turisták száma és motivációja,
- turisták típusa,
- turisták költési hajlandósága,
- fogadóterület turisztikai kínálata,
- fogadóhely általános természeti, gazdasági, társadalmi-kulturális és technológiai fejlettségi szintje,
- küldő terület általános természeti, gazdasági, társadalmi-kulturális és technológiai fejlettségi szintje,
- szezonális mértéke. (Mundruczó-Stone 1996)

Kezdetben az idegenforgalom hatásainak vizsgálatakor elsősorban a gazdasági hatásokat vették figyelembe, a későbbiek során a természeti és társadalmi-kulturális hatások elemzése is a vizsgálatok középpontjába került. (Mundruczó-Stone 1996) Gondoljunk csak a „balearizáció” fogalmának és az Alpokban végbement „Apokalipszis” fogalmának megjelenésére.

Mindkét esetben az idegenforgalom fejlesztésére irányuló törekvések – állami támogatással is – a turizmus pozitív gazdasági hatásainak (gazdasági élet élénkítése, jövedelmek növekedése, az elvándorlás megakadályozása) elérése céljából valósultak meg, szinte figyelmen kívül hagyva mindazokat a lehetséges hatásokat, amelyek a turizmus fejlesztése révén megvalósuló fejlődés eredményezhet. (Boers-Bosch 1994)

A turizmus gazdasági hatásait a küldő- és a fogadóhely viszonylatában is lehet elemezni. Azonban mindkét esetben alapfeltétel, hogy a turizmus területén rendszeres és megbízható adatok - statisztikai adatgyűjtés és standard interjúk keretében - álljanak az elemzők rendelkezésére az idegenforgalom valós hatásainak meghatározása érdekében. (Mundruczó-Stone 1996)

A turizmus gazdasági hatásainak alakulásában az alábbi tényezők játszanak kiemelt szerepet:

- küldő- és fogadóhely gazdasági életének fejlettsége,
- turisztikai desztináció életciklusa,
- fogadóhely idegenforgalmi fogadóképességének és felkészültségi tényezőinek jellemzői,
- turisták költésének mennyisége és szerkezete,
- turisztikai szezonális,
- turizmusból származó bevételek felhasználása,
- turizmust érintő jogi és közgazdasági szabályozás. (Mundruczó-Stone 1996)

1. táblázat: A turizmus pozitív és negatív gazdasági hatásai

POZITÍV HATÁSOK	NEGATÍV HATÁSOK
Fizetési mérlegre gyakorolt hatás (pozitív szaldó)	Fizetési mérlegre gyakorolt hatás (negatív szaldó)
Kereskedelmi mérlegre gyakorolt hatás (pozitív szaldó)	Kereskedelmi mérlegre gyakorolt hatás (negatív szaldó)
Jövedelemtermelő hatás (munkavállalók, vállalkozók, vállalatok és az állam, illetve a helyi önkormányzat)	Deviáns tevékenységek és magatartások megjelenése és elterjedése (adócsalás, valutázás, csempészes, fekete és szürke gazdaság)
Foglalkoztatás bővülése és munkahelyteremtés	Szakképzetlen munkaerő, fekete munkaerő alkalmazása, illetve szezonális foglalkoztatás
Gazdasági szerkezetátalakítás	Monokultúra kialakulása, túlzott gazdasági függőség a turizmus iparágtól
Alapinfrastruktúra fejlesztése	Ingatlan spekuláció, egyéb hatások érvényesülésének figyelmen kívül hagyása, járulékos költségek növekedése
Beruházások ösztönzése	Az infrastruktúra és a turisztikai létesítmények szezonális használata
Vállalkozások ösztönzése, autentikus idegenforgalmi szolgáltatások megjelenése és a mezőgazdasági vidékeken a részfoglalkoztatás biztosítása a helyi munkaerő alkalmazásával	Többletkapacitás kialakulása, helyi identitás elvesztése
Elmaradott területek fejlesztése – területfejlesztés	A tájegység adottságainak alternatív, más gazdasági ágazatban lehetséges hasznosításának figyelmen kívül hagyása
Multiplikátor (értéksokszorosító) hatás a jövedelem, a termelés és a foglalkoztatás területén	Vásárlóerő kivitele, szolgáltatások mérlegének negatív szaldója
Gazdasági erősödés többlet árutermeléssel és a turistáknak nyújtott szolgáltatásokkal, továbbá hozzájárulás a helyi közösség életminőségének javulásához	Importnövekedés, kereskedelmi mérleg negatív szaldója
Gazdasági tevékenység sokféleségének bővülése, gazdasági divezifikáció	Növekvő járulékos költségek
A helyi lakosság általános ellátási szintjének javulása	Infláció növekedése, folyó fizetési mérleg negatív szaldója
A regionális és kommunális felszereltség javulása a turisztikai infrastruktúra fejlesztése következtében	Infrastrukturális építmények visszafordíthatatlansága, gazdasági tervezés hiányában természeti-társadalmi terhelés növekedése s ezáltal pótlólagos kiadások növekedése
A speciális turisztikai infrastruktúra használatának lehetősége a lakosság által	A turisztikai infrastruktúra csak a turisták igényeit szolgálja, mert alacsony a lakosság vásárlóereje, illetve a turisták el vannak különítve

Forrás: Saját összeállítás Putzkó-Rátz 1998 alapján

Az idegenforgalmi adó szerepe a turizmusban

Annak érdekében, hogy a turizmus pozitív hatásai a fogadóterületen minél jobban érvényesüljenek és minél kevésbé legyenek jelen a negatív hatások a turizmus tárgyának fejlődéséhez és fejlesztéséhez keretfeltételeket szükséges állami szinten is meghatározni. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

- természeti,
- jogi,
- közgazdasági és pénzügyi keretfeltételek.

A pénzügyi diszponibilitás jelentős mértékben meghatározza a turizmus fejlesztésének lehetséges irányvonalait és az egyes hatások érvényre jutását. (Kaspar 1997)

A pénzügyi keretfeltételek biztosítása azért is szükséges, hogy a pozitív gazdasági hatásként jelentkező jövedelmekből a helyi önkormányzat, a helyi turisztikai vállalatok és vállalkozások, a turizmusban dolgozók, továbbá a turizmusban nem érdekelt helyi lakosság, illetve vállalkozások is részesüljenek közvetett módon. A minőségi turizmus megteremtéséhez ugyanis elengedhetetlen, hogy a turizmusból befolyt összegeket az idegenforgalomba visszaforgatva a fejlesztések ezekből az összegekből valósuljanak meg. Ezáltal a turizmus fejlődése valamennyi ott élő lakos, vállalkozás és a turisták életminőségét pozitív módon befolyásolhatja. (Jandala 1992)

Magyarországon ilyen pénzügyi keretfeltételt biztosít az idegenforgalmi adó, amely a helyi adók csoportjába tartozik és az 1990. évi C. törvény biztosítja a törvényességi feltételeket. (Kaspar 1997)

A törvény értelmében:

„Adókötelezettség terheli azt a magánszemélyt, aki nem állandó lakosként az önkormányzat illetékességi területén legalább egy vendégéjszakát eltölt és azt, aki az önkormányzat illetékességi területén olyan üdülésre, pihenésre alkalmas épületnek tulajdonosa, amely nem minősül lakásnak.” (Kaspar 1997, 107)

Adómentesség illeti meg többek között a 18. évüket be nem töltött, továbbá a 70. életévét betöltött magánszemélyeket. (Kaspar 1997)

„Az adó alapja a megkezdett vendégéjszakák száma, vagy a megkezdett vendégéjszakára eső szállásdíj, illetve a nem lakásnak minősülő üdülőnél az építmény hasznos alapterülete.

Az adó mértékének felső határa személyenként és vendégéjszakánként 300 Ft, vagy a szállásdíj 4%-a, illetve az épület után évente 900 Ft/m².” (Kaspar 1997, 107)

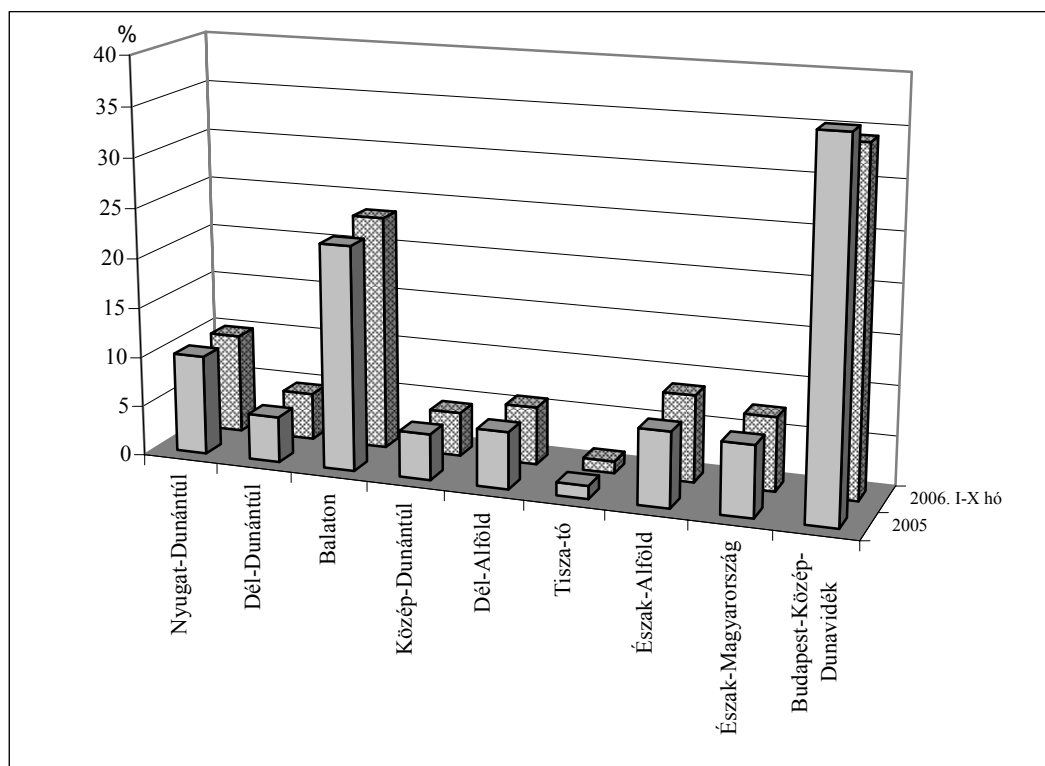
Az önkormányzatok 2005-től a vendégéjszakákhoz igazodó adó értékét saját döntésük alapján – a helyi sajátosságokhoz, az önkormányzat gazdálkodási követelményeihez és az adóalanyok teherviselő képességéhez igazodóan – maximum az inflációval növelheti a beszedhető idegenforgalmi adó értékét. (www. magyarorszag.hu)

A turizmus jelentősége Észak - Magyarországon

A második világháború utáni gazdaságfejlesztési politika prioritása Észak-Magyarországon a nehézipar (bányászat, kohászat, vegyipar, energetikai ipar) fejlesztése volt. A régió nehézipari fénykorának az 1990-es évek elején kiéleződött strukturális válság vetett véget, amely hazai politikai, társadalmi és gazdasági problémákkal, illetőleg a világgazdasági folyamatok megváltozásával magyarázható. (Perczel 1996)

A gazdasági szerkezetátalakítás keretein belül a régió elsősorban az idegenforgalomban látja azt a kitörési pontot, amelyet célszerű fejleszteni, hiszen olyan turisztikai termékekkel képes megjelenni a turizmus piacán - adottságai révén -, amelyek iránt kereslet tapasztalható, mind a belföldi, mind a külföldi turisták részéről.

2006 első 10 hónapjában a kereskedelmi szálláshelyeken 6,1 millió vendég összesen 17 millió vendégéjszakát töltött el. Észak-Magyarország részesedése az országos értékből 7,4% volt s így a turisztikai régiók rangsorában az ötödik helyen szerepelt. (www.hungarytourism.hu)

2. ábra: A vendégéjszakák turisztikai régiók szerinti megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés a KSH adatai alapján

A turizmus fejlődésének alapját a változatos és sokrétű idegenforgalmi vonzerők jelentik (Tóth 2005).

Az Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési stratégiája 2007-13 c. dokumentum a következőket írja a régió turizmusáról:

„Az Észak-magyarországi régió turisztikai adottságai sokrétűek, többeműek, sőt komplexnek is nevezhetők. A vonzerők jelentős része az elmúlt öt évben még inkább felértékelődött, bővülő tartalmú turisztikai termékek alakultak ki.” (Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési stratégiája 2007-13). A régió kiemelkedő vonzerőit a dokumentum az alábbi csoportokba sorolja:

- a három világörökségi helyszín (Hollókő és az Aggteleki cseppkőbarlang, a Tokajhegyaljai történelmi borvidék, s várhatóan nemsokára Ipolytarnóc) mellett,
- a négy borvidék (Mátrai, Bükkaljai, Egri, Tokaj-hegyaljai),
- a történelmi városok, épített örökségek (várak, kastélyok) vallási és történelmi emlékhelyek, nemzeti parkok, a hegyvidékek (Mátra, Bükk, Zemplén),
- gyógy és termálfürdők, klimatikus gyógyhelyek továbbá
- az újonnan megalakult tematikus utak,
- az évről-évre visszatérő nemzetközi és országos rendezvények.

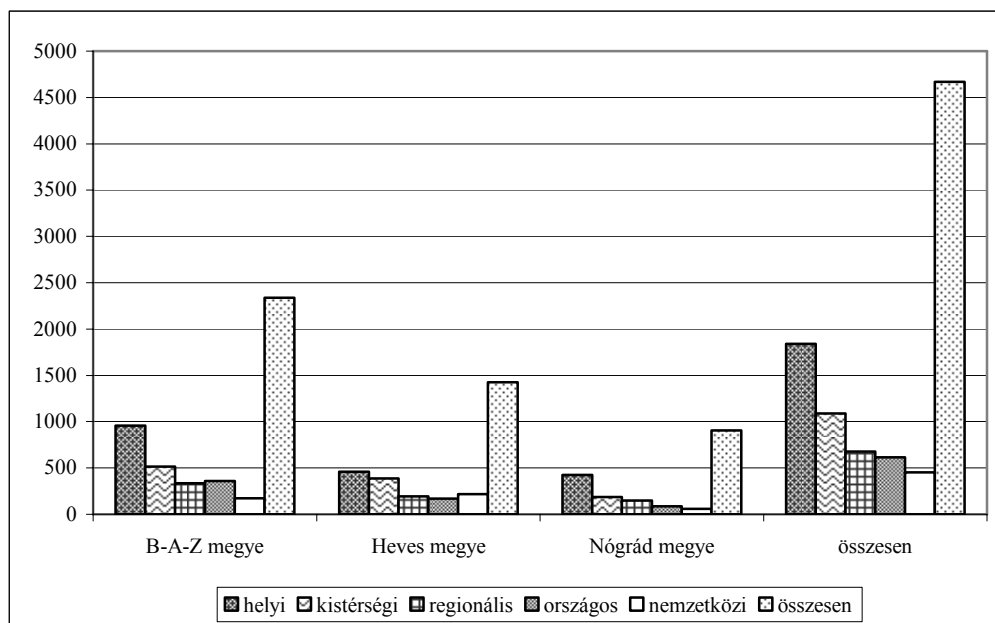
A stratégiában feltárt 4670 vonzeró jelentős része inkább helyi vagy kistérségi jelentőségű, emellett ezek jó része jelenleg inkább csak potenciálisan jelent hasznosítási lehetőséget.

2. táblázat: A régió turisztikai vonzeróinak megoszlása

	Borsod-Abaúj-Zemplén	Heves	Nógrád	Összesen
Helyi	956	459	424	1839
Kistérségi	516	387	186	1089
Regionális	335	192	150	677
Országos	358	170	85	613
Nemzetközi	173	219	60	452
Összesen	2338	1427	905	4670

Forrás: Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési stratégiája 2007-13.

A régió belül, a megye nagyságának, településszámának és természetesen páratlan természeti és kulturális szépségeinek köszönhetően Borsod-Abaúj-Zemplén megye rendelkezik a legtöbb vonzeróval, és ezen belül is a nemzetközi hatókörű vonzerók száma is ebben a megyében a legnagyobb. Ezt követi Heves, majd Nógrád megye.

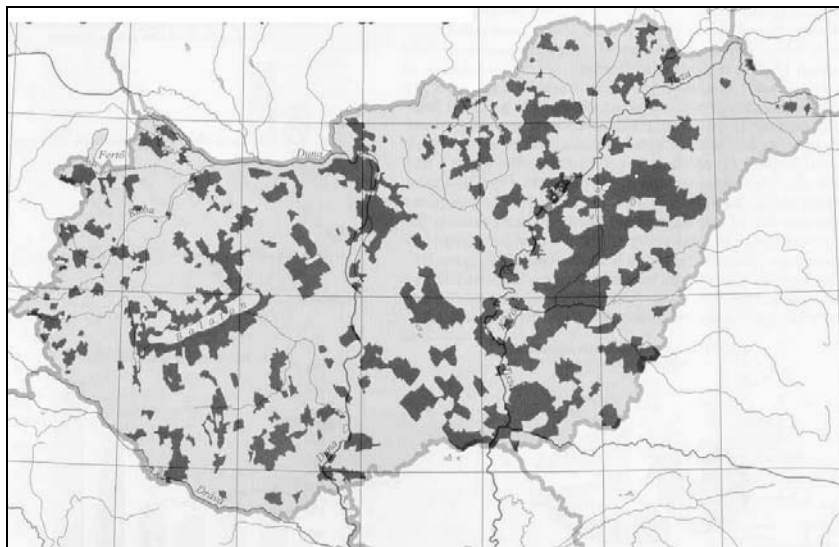
3. ábra: A turisztikai vonzerók megoszlása Észak-Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés az Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési stratégiája 2007-13 alapján

A régió idegenforgalmáról mindenképpen elmondhatjuk, hogy az utóbbi öt évben a vonzerók közül kiemelkedő fejlődést mutatnak a kulturális vonzerók, az egészségturisztikai, a táji értékekre, a hagyományokra, a bor és gasztronómiára alapozott vonzerók (Dávid 2004).

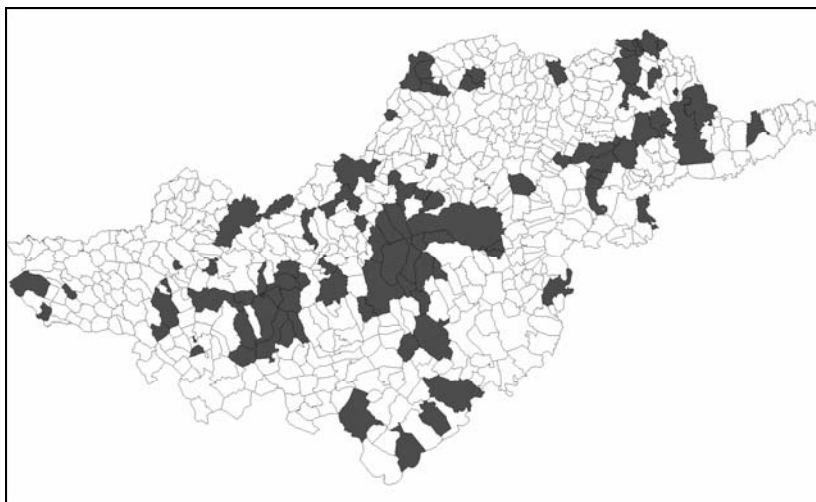
Az idegenforgalmi adó szerepe az Észak-magyarországi régió turizmusában

Vizsgálatunk területe az Észak-magyarországi tervezési-statisztikai régió volt, melynek területén két idegenforgalmi régió is osztozik (az Észak-magyarországi és a Tisza-tavi). Az Észak-magyarországi régióban 2004-ben 91 település élt az idegenforgalmi adó kivetésének törvény biztosította lehetőségével. Ez a régió településeinek mindössze 15%-a. Az alábbi térképen látható, hogy az adófajtát kivető települések koncentráltan helyezkednek el, egy-egy kisebb turisztikai desztinációhoz kapcsolódva (Mátra, Bükk, Tisza-tó, stb).

4. ábra: Helyi idegenforgalmi adót szedő települések Magyarországon (Magyarország idegenforgalma, 2006/07)

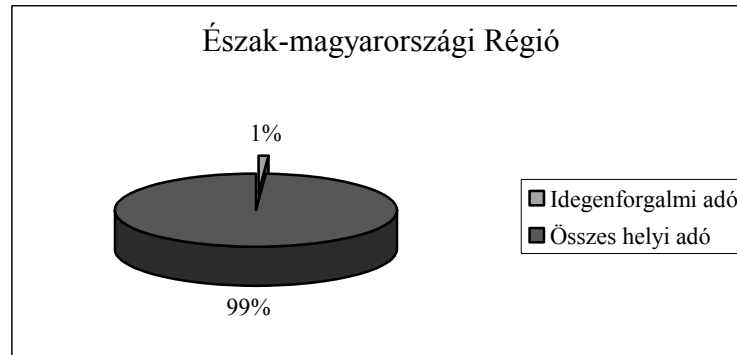
Forrás: Magyarország idegenforgalma, 2006/07 Cartographia

5. ábra: Helyi idegenforgalmi adót szedő települések Észak-Magyarországon

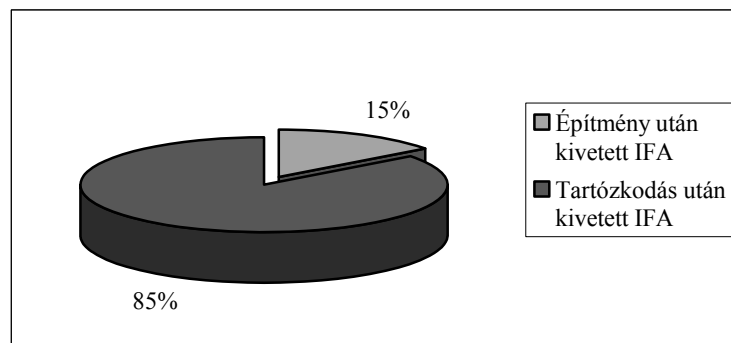
Forrás: Saját szerkesztés az ÖTM adatai alapján

A vizsgált adót szedő települések alacsony arányához hasonlóan igen kicsi, szinte minimálisnak tekinthető a régióban az idegenforgalmi adóbevételek részesedése az összes helyi adóból. Ez nyilvánvalóan annak is köszönhető, hogy a települések zöme valamilyen egyéb helyi adófajtát vet ki, idegenforgalmi adót viszont csak az említett 91 (6. ábra).

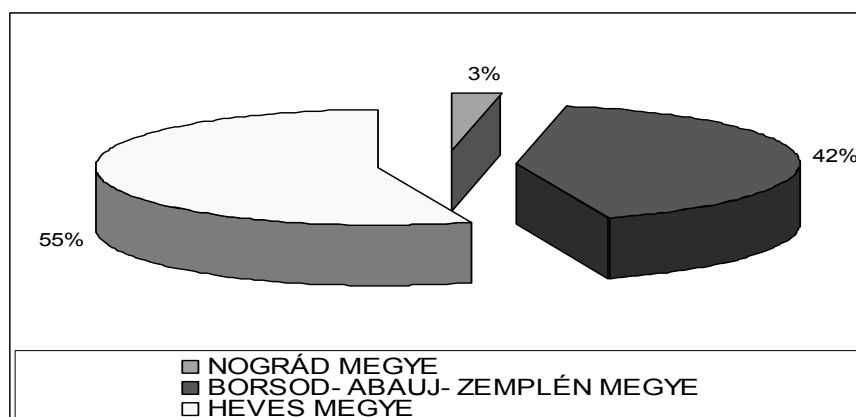
6. ábra: Az idegenforgalmi adóbevételek részesedése az össze helyi adóbevételeből a régióban
 Forrás: Saját szerkesztés az ÖTM adatai alapján

Az idegenforgalmi adóról szóló részben már szóltunk róla, hogy ezen adófajta adóalanya lehet az idegenforgalmat lebonyolító ingatlan, illetve a turista tartózkodása. Az Észak-magyarországi régióban az esetek 85%-ában ez utóbbi jellemző, persze ebbe beletartoznak azok a települések is, amelyek mindkét adóalanya vetnek ki adót.

7. ábra: Az idegenforgalmi adó adóalany típusainak megoszlása az Észak-magyarországi régióban
 Forrás: Saját szerkesztés az ÖTM adatai alapján

Az idegenforgalmi adó megyénként eltérő szerepet játszik az Észak-magyarországi régióban. Talán érdekes, de semmiképpen nem meglepő, hogy Heves megye a régió idegenforgalmi bevételeinek több, mint felét adja. A Mátravidék, Eger és környéke, valamint a Tisza-tó településeinek egyik jelentős bevételi forrása a helyi adó ezen fajtája. Szintén evidens, bár alacsony értéke talán indokolatlan – Nógrád megye harmadik pozíciója a régió belül. Ennek oka a megye kisebb területe és településszáma mellett az, hogy az idegenforgalom koncentrált, néhány településre összpontosul.

8. ábra: Az idegenforgalmi adóbevételek megyénkénti megoszlása Észak-Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés az ÖTM adatai alapján

Az idegenforgalmi adók részesedése a megye összes helyi adójából természetesen szintén változó képet mutat. A legkedvezőbb a helyzet Heves megyében, ahol a vizsgált helyi adó fajta 2,1%-kal részesedik az összes értékből, Nógrád megyében ez a 0,5%-ot sem éri el.

3. táblázat: Az idegenforgalmi adó részesedése az összes helyi adóból megyénként

	Idegenforgalmi adó (eFt)	Összes helyi adó (eFt)
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	113.554	15.012.850
Heves megye	161.401	7.449.468
Nógrád megye	10.632	2.851.926

Forrás: Saját számítás az ÖTM adatai alapján

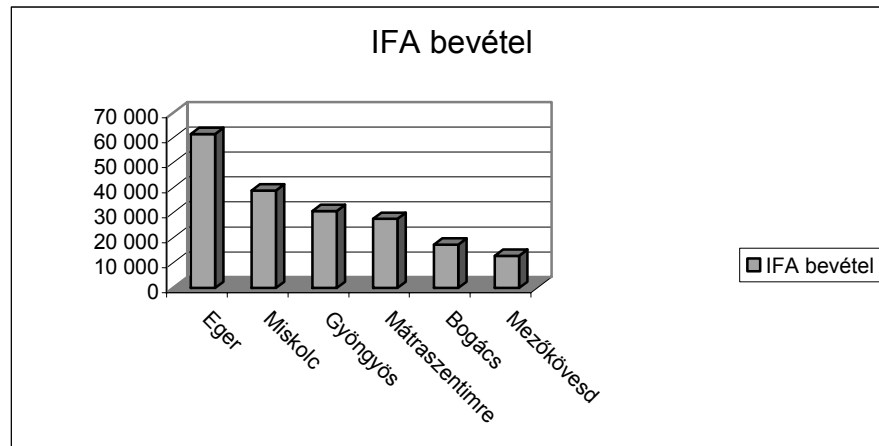
Az idegenforgalmi adóbevételek mértéke alapján nem csak a megyéket, hanem a régió belüli településeket is vizsgáltuk, és sorrendet állítottunk fel a bevételek nagysága alapján. A régióban a vezető szerepet a két nagyobb megyeszékhely, Eger és Miskolc foglalja el, ezt követi két mátrai település, majd az élmezőnyt két fürdőhely zárja (9. ábra). Ez a sorrend is jól tükrözi az Észak-magyarországi régió idegenforgalmának három vezető ágazatának, a kulturális, az egészség – és az aktív turizmus vezető szerepét és fontosságát.

Szinte teljesen hasonló sorrenddel találkozhatunk a régió idegenforgalmi bevételeit vizsgálva is (10. ábra). Ez természetesen nem meglepő, hiszen a bevételek egy része idegenforgalmi adó formájában jelenik meg, tehát a kettő szoros kapcsolatban van egymással. Mezőkövesd az egyetlen település a vezetők között, amelyben az idegenforgalmi adóbevétel alapján jobb helyezést ért el, mint az összes turisztikai bevétel tekintetében.

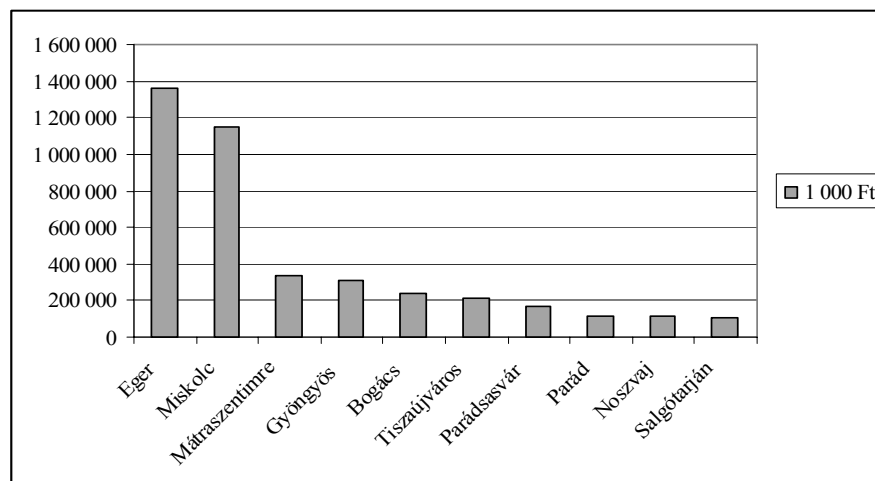
Az idegenforgalmi adó szerepe a helyi adótípusokon belül, mint azt láttuk az országos, illetve régiós összehasonlításban, a település gazdaságának jellegétől, a település nagyságától, idegenforgalmi potenciáljától is függ. Olyan nagyvárosban is, mint például Eger, ahol az idegenforgalom a helyi gazdaság egyik meghatározó ágazata, is csak 3% körüli a részesedés, ugyanez Miskolc esetében mindössze 1%.

Közepes nagyságú, jelentős idegenforgalommal rendelkező településeknél (mint a példaként vizsgált Mezőkövesd) ez az érték már magasabb lehet, bár ez esetben is csak ritkán éri el az 5%-ot. Jóval nagyobb az idegenforgalmi adó szerepe a komoly turisztikai potenciállal bíró kisebb települések esetében (mint például a régióban Bogács vagy Mátraszentimre), ahol a helyi

adóbevételek akár egyharmadát is adhatja az idegenforgalmi adó. Ezen települések önkormányzatai esetében természetesen egy-egy „rosszabb szezon” komoly költségvetési problémákat okozhat.

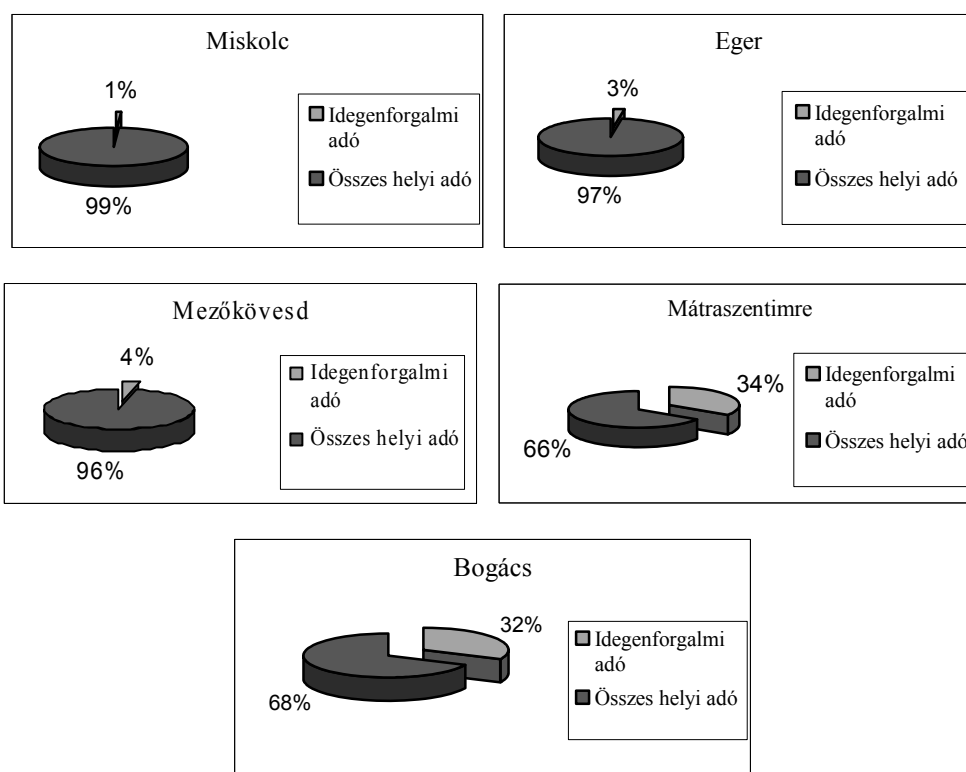

9. ábra: A régió legjelentősebb idegenforgalmi adóbevétellel rendelkező települései
Forrás: Saját szerkesztés az ÖTM adatai alapján

10. ábra: A régió legjelentősebb turisztikai bevétellel rendelkező települései
Forrás: Saját szerkesztés az ÖTM adatai alapján

Érdekesként megvizsgáltuk, hogy az egyes tájegységek milyen arányban rendelkeznek a régió idegenforgalmi adóbevételeiből. Jól láthatóan kiemelkednek a hegységekhez tartozó települések, elsősorban a Bükk, a Mátra és a Zempléni-hegység. Emellett Mezőkövesdnek köszönhetően a Borsodi Mezőség is közel 10%-kal részesedik. A Tisza-tó alacsonyabb relatív értéke annak köszönhető, hogy a két érintett megyéből csak néhány település fekszik a tó partján (a vizsgálatba nem a Tisza-tavi Idegenforgalmi Régió, hanem csak a közvetlenül tó partján fekvő települések kerültek). Talán az Aggteleki-karszt településeinek alacsonyabb részesedése érdekesnek mondható.

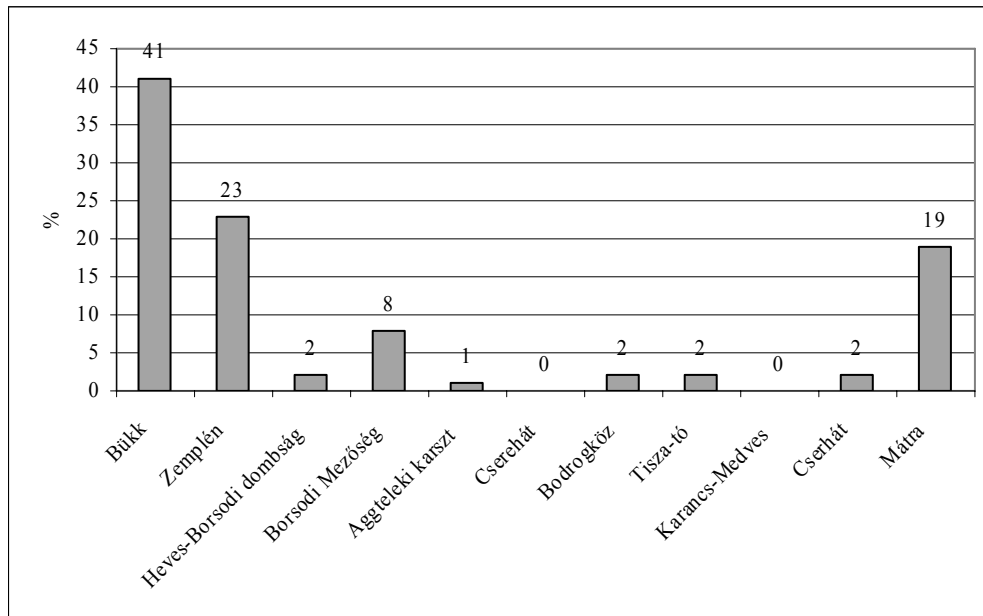

11. ábra: Az idegenforgalmi adó részesedése az össze helyi adóból egyes településtípusokban
 Forrás: Saját szerkesztés az ÖTM adatai alapján

Az idegenforgalmi adó egyik fő feladata, hogy a helyi önkormányzatot saját bevételhez juttassa. Emellett természetesen fontos szerepe jut az adótípusnak abban is, hogy a települési turizmus fejlesztését elősegítse. Sok esetben azonban a beszedett idegenforgalmi adó vagy nem turisztikai célokra fordítódik vissza, vagy – elsősorban alacsony összege miatt - nem tud hozzájárulni a helyi idegenforgalom fejlődéséhez.

Vizsgálatot végeztünk az Észak-magyarországi régióban a tekintetben is, hogy hogyan változtak egyes idegenforgalmi mutatók 2004 és 2005 között (ezekre az évekre tudtunk végleges statisztikai adatokat beszerezni). Több település esetében, amelyek idegenforgalmi adót szednek, sajnos az egyes mutatókra vonatkozóan nem álltak rendelkezésre hivatalos KSH adatok, azonban ezen települések is ábrázolásra kerültek.

Az első vizsgálati szempont a vendégek számának változása volt. A települések értékei között hatalmas különbségek voltak, a két szélső érték Szalonna (97,2%-os csökkenés) és Dédestapolcsány (800%-os növekedés) volt. A települések felében csökkent a vendégforgalom, általában 0,1-25%-kal. 50%-nál nagyobb forgalomnövekedést csak Mezőkövesd, Abaujszántó, Dédestapolcsány, Regéc, Uppony, Mátraderecske, Zagyvaszántó és Pásztó települések könyvelhettek el. Ezeken a településeken az idegenforgalmi adó mértéke is jelentős, még a legnagyobb költségvetéssel rendelkező Mezőkövesd városban is 4%-ot tesz ki a helyi adóbevételekből. A legnagyobb visszaesés a mutató tekintetében Tállyán, Szalonnán és Bélapátfalván volt.

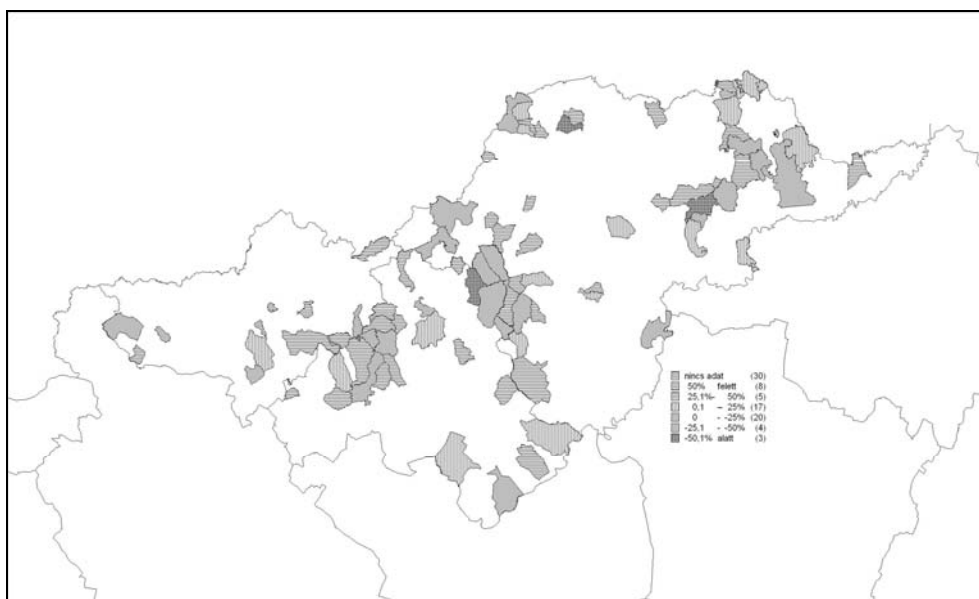
12. ábra: Az idegenforgalmi adó megoszlása tájegységenként az Észak-magyarországi régióban
 Forrás: Saját szerkesztés az ÖTM adatai alapján

A következő vizsgált mutató a vendégéjszakák száma volt. A vendégforgalomhoz hasonlóan azt mondhatjuk, hogy a települések esetében jelentős szélsőségek jelentkeztek (Szalonna esetében 96,8%-os visszaesés, míg Dédestapolcsány esetében 956%-os növekedés volt tapasztalható. Leszögezhetjük ugyanakkor, hogy azokon a településeken, ahol csökkent a vendégforgalom, ott természetesen a vendégéjszakák száma is csökkent, ugyanakkor nagyobb mértékben. Ezt támasztja alá az is, hogy a legelső kategóriába már több település is bekerült (Szalonna, Cserépfalu, Tállya, Rátka és BÉlapátfalva). Ezek közül talán Cserépfalu esete lehet érdekes, ahol annak ellenére, hogy a helyi adóbevételek 2,2%-a idegenforgalmi adóból származik, jelentősen csökkent a vendégéjszakák száma. A többi település esetében ez az érték a 0,5%-ot sem éri el.

Ugyanez a folyamat igaz ellentétes előjellel a növekedést felmutató településeken, hiszen míg a vendégek száma csak 8 településen nőtt 50%-nál nagyobb értékkel, addig a vendégéjszakák száma tekintetében ez a csoport kiegészül Arló, Füzér és Heves településekkel. Ez utóbbiak esetében az idegenforgalmi adó – Heves kivételével - majd 10%-kal rendelkezik a helyi adóbevételekből. (Arló 8,1%, Füzér 9,5%).

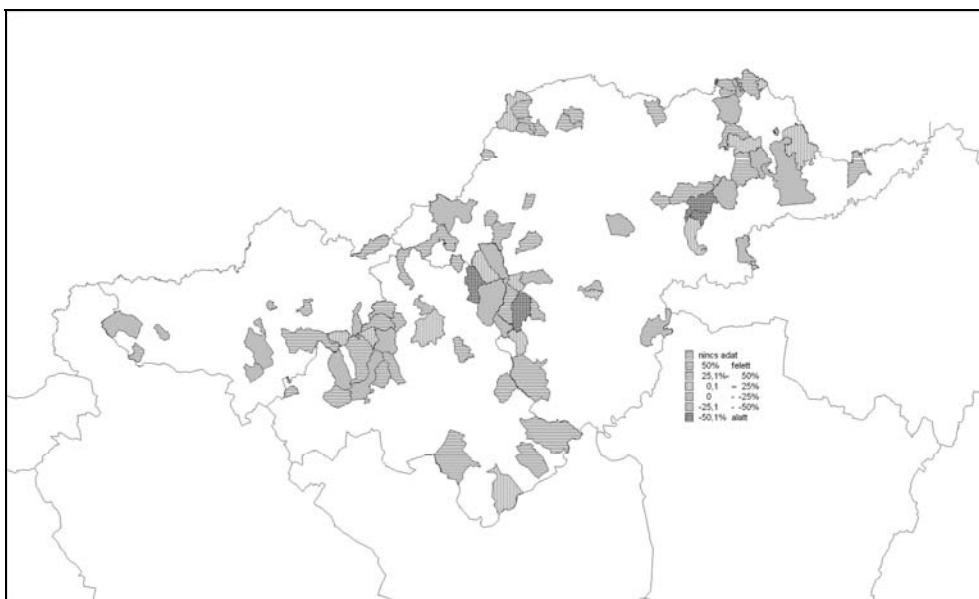
A harmadik vizsgált tényező a kereskedelmi szálláshelyek számának változása volt. Elmondhatjuk ezen mutató esetében egyrészt, hogy a vizsgált települések egyharmadában az értéke nem változott, másrészt, hogy több településen nőtt a kereskedelmi szálláshelyek száma, mint csökkent. A két szélsőérték Mályi (51,2%-os csökkenés) és Dédestapolcsány (1100%-os növekedés). Ez utóbbi esetében tehát érthető az előző két mutató esetében is elfoglalt előkelő helyezés és magas érték.

Ezt ugyanakkor nem indokolja az, hogy az idegenforgalmi adó értéke igen csekély volt az önkormányzat helyi adóbevételeiből. Bizakodásra adhat okot az is, hogy a vizsgált települések jó részében 20%-nál magasabb értékben növekedett a kereskedelmi szálláshelyek száma. Ezek a szálláshelyek ugyanis a jövőben idegenforgalmi adót fognak fizetni, amely hozzájárulhat az adott önkormányzat turisztikai fejlesztéseinek elősegítéséhez.

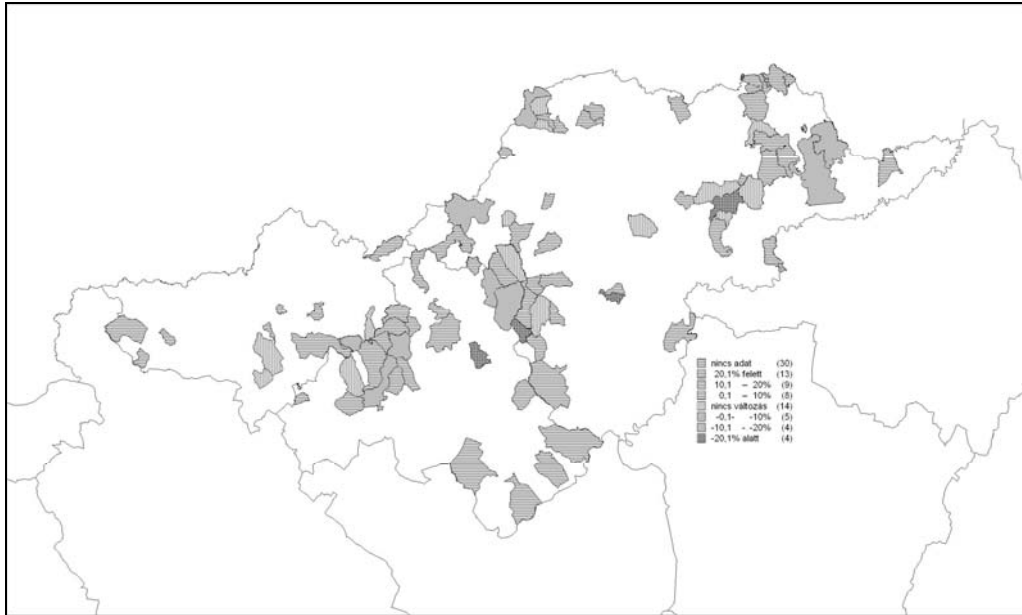
13. ábra: A vendégek számának változása 2004-2005 között a helyi idegenforgalmi adót szedő településeken Észak-Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés a KSH és az ÖTM adatai alapján

14. ábra: A vendégéjszakák számának változása 2004-2005 között a helyi idegenforgalmi adót szedő településeken Észak-Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés a KSH és az ÖTM adatai alapján

15. ábra: A kereskedelmi szálláshelyek számának változása 2004-2005 között a helyi idegenforgalmi adót szedő településeken Észak-Magyarországon
 Forrás: Saját szerkesztés a KSH és az ÖTM adatai alapján

Összegzés

Napjainkban hazánkban szinte alig van olyan település, amely egyik lehetséges kitörési pontjaként ne az idegenforgalmat jelölné meg. Sokuk esetében ugyanakkor a fejlesztések egyik legfőbb hátráltató tényezője a tőkehiány. Különösen igaz ez hazánk egyik legelmaradottabb területére, az Észak-magyarországi régióra. Pedig ha végigtekintjük a régió vonzerejét (gyógy- és termálfürdők, klimatikus gyógyhelyek, világörökségi helyszínek, borvidékek, történelmi városok, vallási és történelmi emlékhelyek, nemzeti parkok, hegyvidékek) igen változatos palettát tud kínálni a térség a turisták számára. A fejlesztésekhez hiányzó tőke egyik lehetséges forrása az idegenforgalmi adó.

Tanulmányunkban bemutattuk, hogy a régióban sajnos kevés település (a régió településeinek 1/5-e sem) él a törvény által kínált adóbeszedési lehetőséggel. Megyék tekintetében Heves megye, míg települések tekintetében elsősorban a történelmi városok, gyógyfürdők, illetve a kedvelt hegyvidéki turistaközpontok emelkednek ki magasabb idegenforgalmi adóbevételeikkel. Azt azonban, hogy az idegenforgalmi adó egyértelműen indukálná a helyi turisztikai fejlesztéseket, egyértelműen nem mondhatjuk ki. Vannak települések, ahol a jelentősebb idegenforgalmi adóbevételhez a vizsgált turisztikai mutatók nagyobb növekedése is kapcsolódik (pl.: Mezőkövesd, Uppony, Regéc, stb), a legtöbb esetben azonban nem mutatható ki ez a szignifikancia. Az azonban kijelenthető, hogy azokon a településeken, ahol a vizsgált mutatók növekedést produkáltak, a jövőben nagyobb idegenforgalmi adóbevételre számíthatnak, amely hozzájárulhat az adott önkormányzat turisztikai fejlesztéseinek elősegítéséhez.

Felhasznált irodalom

- Boers, H. – M. Bosch (1994): A Föld mint üdülőhely. Bevezetés a turizmus és a környezet kapcsolatrendszerébe. Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskola. Budapest.
- Dávid L. (2004): A Vásárhelyi Terv turisztikai lehetőségei. Gazdálkodás 9. sz. különkiadása, 86-94. o.
- Jandala Cs. (1992): A turizmus közgazdasági elemzésének módszerei. Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Kft. Budapest.
- Kaspar, C. (1997): Turisztikai alapismeretek. 1. és 2. füzet. Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskola. Budapest.
- Lengyel M. (1994): A turizmus általános elmélete. KIT Képzőművészeti Kiadó. Budapest.
- Mundruczó Györgyné – Stone, G. (1996): Turizmus – elmélet és gyakorlat. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.
- Perczel Gy. (szerk.) (1996): Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Puczkó L. – Rátz T. (1998): A turizmus hatásai. Aula-Kodolányi János Főiskola. H.n.
- Tóth G. (2005): A magyarországi idegenforgalmi régiók. In: Területi Statisztika 8. (45.) évf. 2. szám 147–162. o.
- Magyarország idegenforgalma, 2006/07 Cartographia
Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési stratégiája 2007-13
www.bm.hu
www.ksh.hu
www.hungarytourism.hu
www.magyarorszag.hu

Műhely

Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési stratégiája 2007-13 Vezetői összefoglaló

A stratégiát a Magyar Turizmus Rt. megbízásából az RMC Regionális Marketing Centrum Kft. Miskolc készítette.

A tervezés irányítója Dr. Piskóti István, az együttműködő szakértői csoport tagjai Bárdos István, Breintenbach József, Gecsei Anikó, Kiss János, Kovács Gábor, Nagy Katalin, Valenta Linda és Varjas László voltak.

Az Észak-Magyarország Régió turizmusfejlesztési stratégiájának feladata, hogy a 2000-ben készített regionális turizmusfejlesztési koncepció és stratégiai program óta eltelt idő eredményei alapján helyzetértékelést adjon, megfogalmazza a régió aktuális szakmai turizmusfejlesztési céljait, a célok elérését biztosító stratégiai megoldásokat és az alkalmazandó eszköz, intézkedésrendszert, mely segítse, *vezérfonala lehet a turizmus fejlődésében érintett közösségi, és vállalkozói aktivitásnak, kooperatív cselekvésnek.*

A stratégia készítése két lépésben történt. Először a régió turisztikai helyzetének, lehetőségeinek felmérése alapján megfogalmaztuk a jövőképet, a stratégiai célokat és kijelöltük a fő fejlesztési irányokat, prioritásokat. Ezt követően a stratégiai programok, intézkedések részleteinek, a realizálás és ellenőrzés feltételeinek a kidolgozására került sor.

A Fejlesztési Stratégia illeszkedik a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiában megfogalmazott országos, s az Észak-Magyarország Régió fejlesztési koncepciójában és operatív programjában (ROP) megjelenő regionális törekvésekhez, de figyelembe vette az egyes megyék, kistérségek, városok programjait is, azaz mindkét irányból, alulról-felülről egyaránt építkezett.

A tartalmilag átfogó, de rövid helyzetelemzés bemutatta, hogy az Észak-Magyarországi régió turisztikai adottságai sokrétűek, többeleműek, sőt komplexnek is nevezhetők. Ez a tény a régió meghatározó jelentőségű erőssége. A vonzerők jelentős része az elmúlt öt évben még inkább felértékelődött, bővülő tartalmú turisztikai termékek alakultak ki. A kiemelkedő vonzerők ismertsége tovább nőtt,

- a három világörökségi helyszín (Hollókő és az Aggteleki cseppkőbarlang, a Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék, s várhatóan nemsokára Ipolytarnóc) mellett,
- a négy borvidék (Mátrai, Bükkaljai, Egri, Tokaj-hegyaljai)
- a történelmi városok, épített örökségek (várak, kastélyok) vallási és történelmi emlékhelyek, nemzeti parkok, a hegyvidékek (Mátra, Bükk, Zemplén),
- gyógy és termálfürdők, klimatikus gyógyhelyek továbbá
- az újonnan megalakult tematikus utak különösen, és
- az évről-évre visszatérő nemzetközi és országos rendezvények

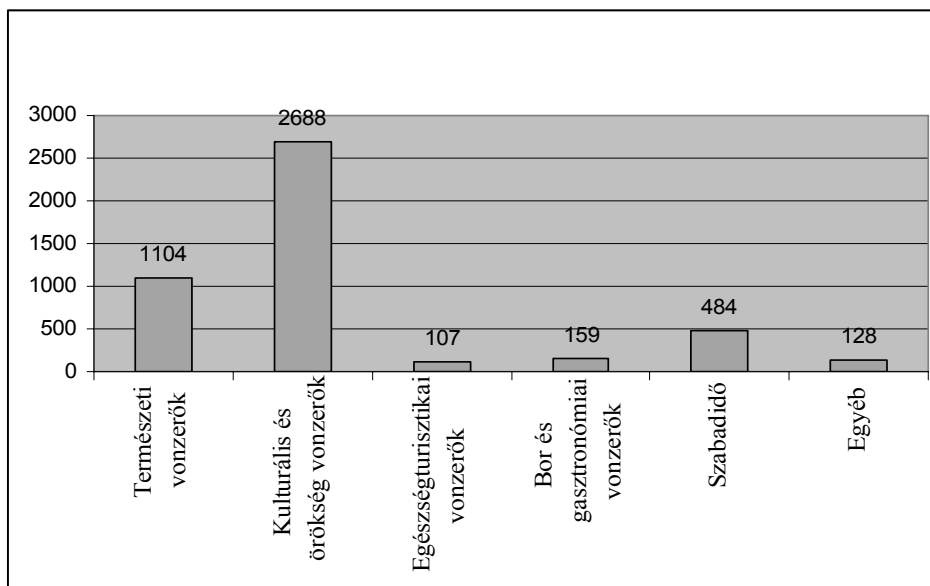
mind-mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a régió megerősödő turisztikai potenciállal rendelkezik országos és nemzetközi tekintetben is. A jelen stratégiai projekt során frissítettük a vonzerőleltárt – a régi, 1997-es vonzerőleltár adataiból kiindulva – most 4670 vonzerőelemet sikerült azonosítani, melyeket előzetesen jelentőségük szerint is értékeltünk.

1. táblázat: Az Észak-magyarországi régió vonzerő leltára

	B-A-Z megye	Heves megye	Nógrád megye	ÖSSZESEN:
Helyi	956	459	424	1839
Kistérségi	516	387	186	1089
Regionális	335	192	150	677
Országos	358	170	85	613
Nemzetközi	173	219	60	452
ÖSSZESEN:	2338	1427	905	4670

Forrás: A szerzők szerkesztése

Célszerű lenne az összeállított adatbázis további finomelemzése, helyszíni értékelése, konkrét célok kitűzése melyek a stratégiánk operatív sikerességéhez jelentősen hozzá tudna járulni. A vonzerők megoszlásának jellegét az alábbi összevont táblázat adatsorai is mutatják.

1. ábra: Összevont vonzerők megoszlása

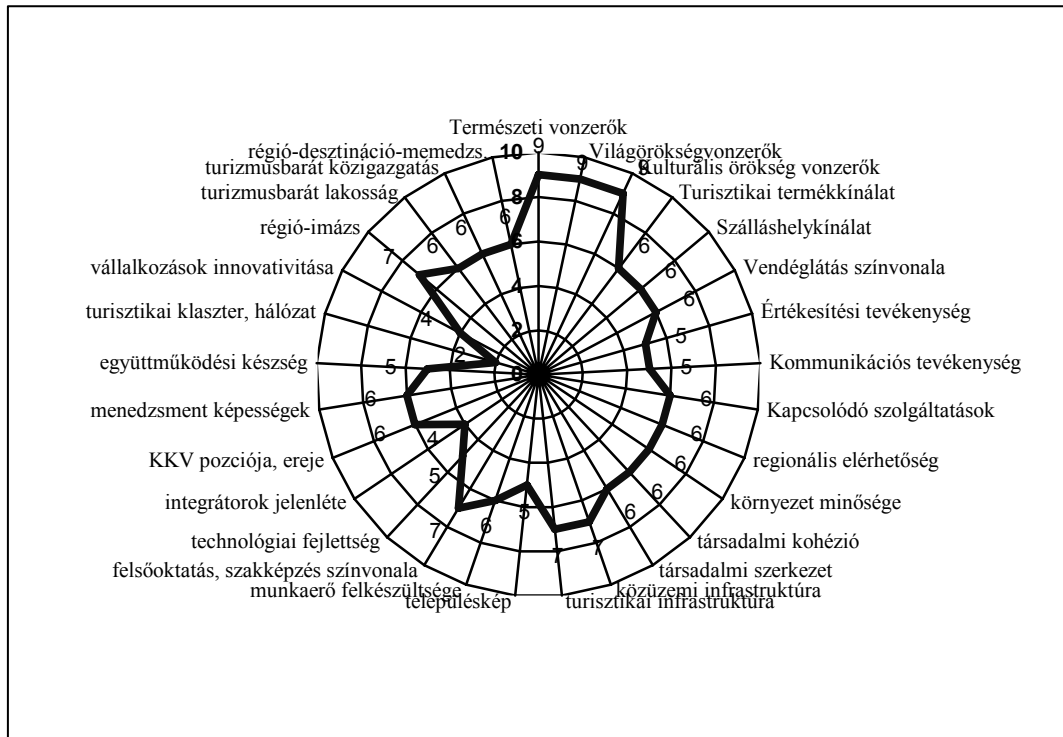
Forrás: A szerzők szerkesztése

A versenyképességi-csillag modellünk - a hagyományos SWOT mellett - a tanulmány helyzetelemzésének, pozícióértékelésének összefoglalása. Az egyes dimenziók megítélése egyrészt konkrét adatokon, másrészt a folyamatok, teljesítmények szakértői megítélésén alapul. A potenciál-csillag feladata a teendők, a stratégia prioritásainak előrejelzése.

Összefoglalásként néhány kiemeltet teszünk:

- a jelentős turisztikai potenciált visszatükrözik a vonzerő-értékelések számai,
- a jelenlegi termékínálat színvonala, a szálláshely-struktúra és minősége, valamint a vendéglátás teljesítményét közepesre értékeltük,
- ennél gyengébb az értékesítés és a kommunikációs tevékenység, annak ellenére, hogy sok elemmel találkozunk, de hiányolható a stratégiai tervezettség, célzottsága, a kooperációs előnyök kihasználása, s gyengék a szakmai hatékonysági mutatói is,
- a közüzemi, s a turisztikai infrastruktúrát relatíve kedvezőre értékeltük, de továbbra is kritikusak vagyunk a légi, vasúti közlekedés, a közutak állapotával kapcsolatban, míg a kapcsolódó szolgáltatási, elérhetőségi, környezeti minőséget 60% körülnek látjuk,

- a szakképzettség kívánivalót hagy maga után, ugyanakkor a felsőoktatási kínálat megfelel a tényleges keresleti mennyiségi, s alapvetően a minőségi igényeknek is,
- nagyon hiányoznak a turisztikai integrátorvállalkozások, s relatíve gyengék a régió KKV-i mind tökére, menedzsment, innovációképesség vonatkozásában, de különösen veszélyesnek a kooperációkészséget, a hiányzó együttműködésekét ítéltük,
- úgy látjuk, hogy mind a helyi lakosság, mind az önkormányzatok, közigazgatás turizmushoz való viszonya javítandó, nincs mindig összhang a nyilatkozatok, és a cselekvés között,
- jelentős elemei már megszülettek a leendő regionális desztináció-menedzsment tevékenységnek, de még hiányzik a komplexitása, rendszere a régióban.

2. ábra: versenyképességi csillag modell

Forrás: A szerzők szerkesztése

A turisztikai régió jövőképét részletesen felvázolása az alábbi pozicionálási törekvésekből indult ki: „A régió Magyarország határozott arculattal, sokoldalú kínálattal rendelkező, célpiacain ismert és elismert, az ország második leglátogatottabb régiója. A régió turizmusában domináns szerepet (70%) a belföldi turizmus játszik, ugyanakkor jelentősen nő nemzetközi ismertsége, láthatósága, s egyre erősödik a külföldi turisták régióköltődése.”

A régió stratégiai prioritásait 3 dimenzióban, az ún. 3D stratégiában foglaltuk össze.

A versenyképesség növelésének célját a régió turisztikai piaci kínálatának fejlesztésével lehet elérni, melynek érdekében több ún. funkcionális területen kell beavatkozni, úgymint:

Fogadóképesség javítása

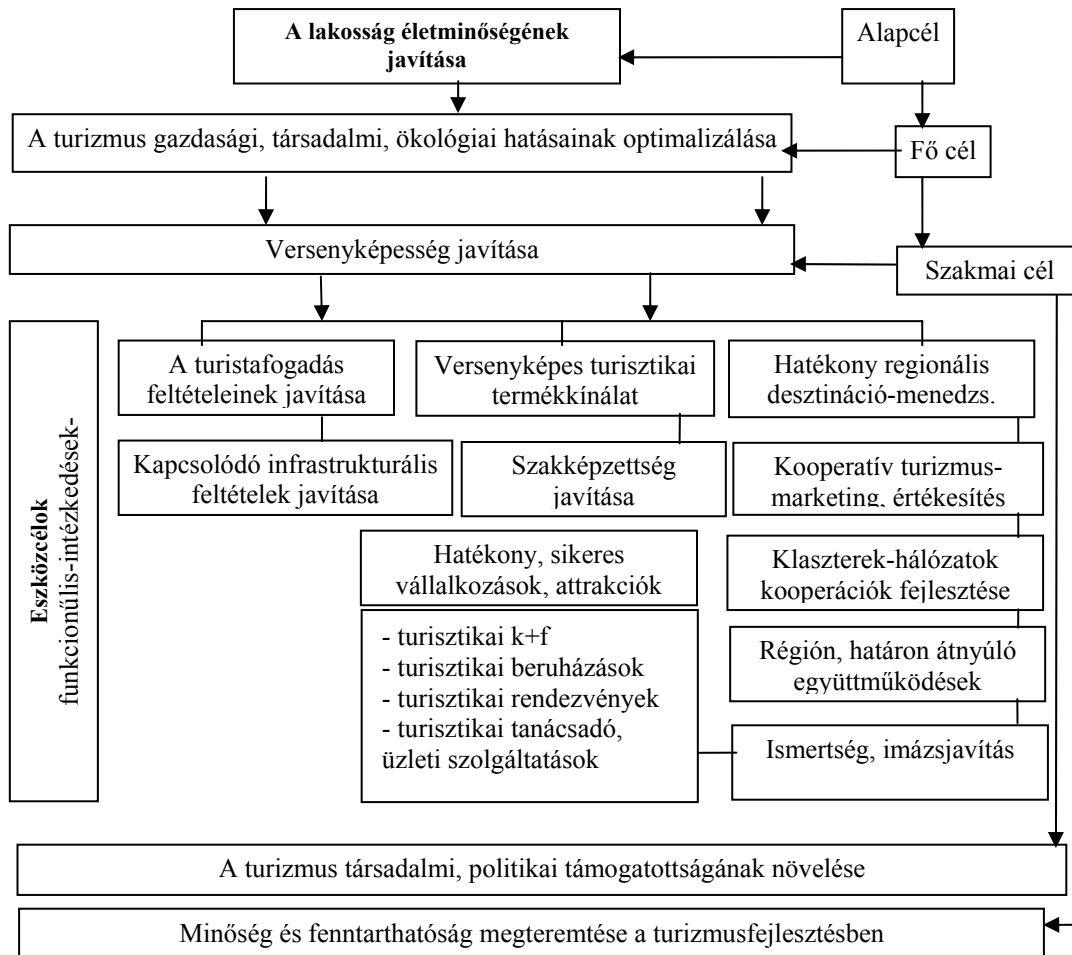
- javítani kell a fogadó-képességet, mind a közüzemi, mind a turisztikai infrastrukturális területeken, (megközelíthetőség, közlekedés, szálláshelyek stb.)

Versenyképes termékkínálat

- ösztönözni, pénzügyileg és szakmai szolgáltatásokkal is támogatni kell a vállalkozások, turisztikai szolgáltatók fejlesztési, beruházási, tevékenységét,
- fejleszteni kell az ágazat szakképzettségi színvonalát,

Hatékony desztinációmenedzsment rendszer kialakítása

menedzsment és marketing tevékenységgel kell ösztönözni a kooperációkészséget, együttműködést, támogatva a turisztikai értékesítési és marketingkommunikációs munkát az ismertség és elismertség növelése érdekében.

3. ábra: A fejlesztési stratégia célrendszere

Forrás: A szerzők szerkesztése

A helyzetelemzésünk, a keresleti trendek értékelése alapján a régióban az alábbi termékprioritásokat jelöljük ki:

1. Komplex közösségi forrásokkal támogatott fejlesztési program megvalósítása indokolt a tervezési időszakban: az egészségturizmus és a kulturális turizmus terén.

2. Kiemelt turizmusfejlesztési területnek jelöljük meg: a bor és gasztronómia, az aktív-, az öko- és a falusi turizmust, mely területeken megvalósuló funkcionális fejlesztések közösségi forrásokkal történő támogatása különösen eredményes lehet.

3. A „horizontális” termékprioritások között kiemelten fontosnak ítéljük a tematikus utakat, a különböző terméktémákra felfűzött kínálatot, mely sajátos, izgalmas, komplexebb, multi-termék jellegű, jól értékesíthető kínálat kialakítását eredményezheti.

A földrajzi termék-komplexitási igény indokolja a területi prioritások meghatározását. Az Észak-Magyarország Régió szerencsés adottsága, hogy több olyan desztinációval rendelkezik, melyekre karakteres arculat, turisztikai márka építhető, melyek együttese építi a régió-márkáját, imázsát. Ezen megfontolásokra épülően földrajzi, területi prioritási javaslatunk három elvre épül:

1. a régió turisztikailag kiemelkedő nagyvárosi desztinációi Eger, Miskolc, mely városok nemzetközi és országos vonzerőkkel, jelentős turisztikai potenciállal bírnak.

2. A régió világörökség helyszínei, melyek egyediség, nemzetközileg definiálható márkává fejleszthető, különösen a térségére épülő komplex fejlesztési szemlélettel, nevezetesen: Aggtelek és térsége, Tokaj-Zemplén, Hollókő-Szécsény-Ipolytarnóc.

3. Mátra-Gyöngyös, mint a régió azon egyedülálló attrakciója és térsége, melyet az ország legmagasabb hegye, többemű turisztikai kínálattal, s kapuvárosával, Gyöngyössel együtt képezhet önállóan definiálható desztinációt.

A három prioritási elv alapján alakítottuk ki a fejlesztési stratégia alprogramjait, dolgoztuk ki a részletes beavatkozási lépéseket, intézkedéseket, azok konkrét céljait, a fejlesztések kívánatos tartalmát, a várható költségeket, az érintett és felelős résztvevőit, eredményességét megítélő indikátor-rendszerét. A stratégia ezen részleteit az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

2. táblázat: A turizmusfejlesztési stratégia alprogramjai

	Célok és realizáló programok	Intézkedések, kiemelt projektek	Várható költségek	Várható hatások, eredmények
<i>A turistafogadás feltételeinek javítása</i>				
1.	Közlekedésfejlesztés elérhetőség javítására	Regionális reptér megvalósítása Mezőkövesdnél (Klementina), vasút, közútfelújítás	A fejlesztések a régió operatív programjának más fejezetéhez kötődnek, s mintegy 450 Mrd. Ft-ot érintenek.	Turisztikai desztinációk jobb elérhetőség,
2.	Településkép javítása	Településközpontok rehabilitációja		Vonzóbb településkép
3.	Környezetvédelem	Vízvédelmi, hulladékgazdálkodási, energetikai stb. beruházások		A régió turisztikai vonzerejének növekedése
4.	Köz- és kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése	Egészségügy, banki, személyi, tömegközlekedési szolgáltatások		Színvonalas szakmai szolgáltatások
5.	Vendéglátás, szabadidő szolgáltatások fejlesztése	Éttermek korszerűsítése, szabadidős szolgáltatások fejlesztése		Korszerű szolgáltatások turistáknak
6.	Attrakciók közvetlen elérhetőségi, infrastrukturális feltételei	Parkolók, kerékpárút, logisztikai bázisok, tájékoztató rendszer	6 Mrd. Ft.	Közvetlen turisztikai infrastruktúra-feltételek vonzóbbá válnak.
7.	Fogadóképesség javítása	Új szálláshelyek építése, meglévők korszerűsítés	26,5 Mrd. Ft.	Mintegy 8-15 ezer új illetve korszerűsített

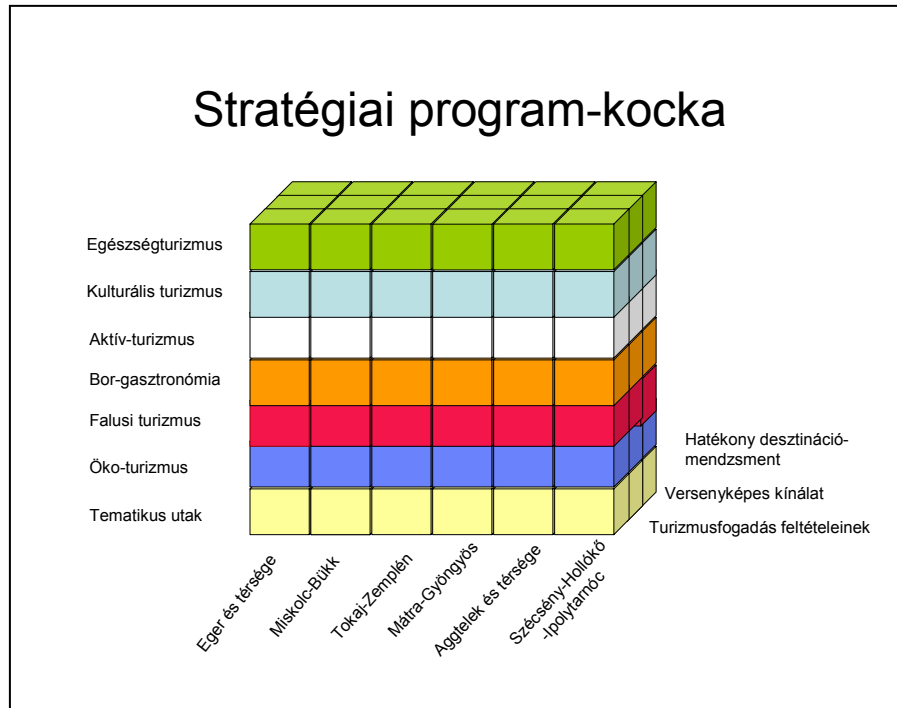
	Célok és realizáló programok	Intézkedések, kiemelt projektek	Várható költségek	Várható hatások, eredmények
				szálláshely
<i>Versenyképes kínálat – vonzerők és attrakciók korszerűsítése, létrejöttének támogatása</i>				
8.	Turisztikai k+f ösztönzése	K+F és innovációs programok, termékfejlesztés támogatása	1 Mrd. Ft	Korszerűbb szolgáltatások, új termékek, vállalkozások
9.	Turisztikai tanácsadó szolgáltatások	Szakmai tréningek, tanácsadás, tudományos, szakmai rendezvények	1 Mrd. Ft	Tanácsadói együttműködések új sikeres vállalkozások, projektek
10.	Vonzerők, attrakciók fejlesztése	Potenciális, valós turisztikai vonzerők állapotának fejlesztése, attrakciók létrehozása, piaci bevezetése	78 Mrd. Ft.	Új turisztikai termékek piacon való megjelenése, látogatószám és költség növekedése,
11.	Szakképzés, felsőoktatás fejlesztése	Képzési programok kidolgozása, tananyagfejlesztés, képzések támogatása	1,5 Mrd. Ft.	Szolgáltatási színvonal növekszik, foglalkoztatottság javul,
12.	Vállalkozóvá válás ösztönzése	Turisztikai inkubáció, tanácsadás, tréningek	1 Mrd. Ft.	Új vállalkozások száma nő.
<i>Hatékony turisztikai kooperációk, desztináció-menedzsment rendszer kialakítása</i>				
13.	Turisztikai kooperációk ösztönzése	Termék- és térségorientált turisztikai klaszterek, hálózatok kialakítása	1,25 Mrd. Ft.	Klaszter-programok, kooperációs projektek,
14.	Regionális turizmusmarketing stratégia és eszközök	Desztinációk marketingstratégiái, s konkrét kampányai	3,5 Mrd. Ft.	desztinációs márka-érték, pozitív imázs, hatékonyság javulása,
<i>Turisztikai termék-programok</i>				
15.	Egészségturizmus	Már meglévő termékek, fürdőhelyi fejlesztések hatékonyságának javítása, új wellness és gyógyturisztikai projektek	21 Mrd. Ft.	Az adott turisztikai terméktípusok terén karakteres, a piacon jól pozicionált regionális kínálat létrejötte, hatékony működtetés, melyre épülően jelentősen növekvő látogatószám, javuló kapacitás-kihasználtság, nagyobb turisztikai bevételek, a turizmus súlya, társadalmi és politikai elismertsége nő. Hatékony régió belüli és azon túlnyúló szakmai programok, projektek megvalósulása.
16.	Kulturális turizmus	Infrastrukturális felújítások, kiemelt rendezvények támogatása, koordináció	32 Mrd. Ft.	
17.	Bor- és gasztronómia	Infrastrukturális fejlesztések, minőség biztosítása, új gasztronómiai turisztikai termékek létrehozása	12 Mrd. Ft.	
18.	Aktív turizmus	Lovas-bázisok, kerékpár-, extrém, vízi-, télisport és vadász-turizmus projektek	16 Mrd. Ft.	
19.	Falusi turizmus	Komplex település, térségi programok, szálláshely- és	6 Mrd. Ft.	

	Célok és realizáló programok	Intézkedések, kiemelt projektek	Várható költségek	Várható hatások, eredmények
		szolgáltatásfejlesztés, képzés és kiegészítő infrastruktúra		
20.	Öko-turizmus	Öko-turisztikai bázisok, bemutatóhelyek, szakmai szolgáltatások, képzések, beruházások támogatása	15 Mrd. Ft.	
21.	Tematikus utak	Utak, mint termékek kidolgozása, technikai feltételek biztosítása, értékesítés támogatása	8 Mrd. Ft.	
<i>Kiemelt desztinációk fejlesztési programja</i>				
22.	Eger és térsége	A desztinációk menedzsmentjének, komplex fejlesztési programjainak kialakítása. Kiemelt projektek támogatása: „Város a város alatt”, Történelmi Park, régészeti park, Kongresszusi Központ-Miskolc, Coburg-kastély, Aggteleki Nemzeti Park, új attrakciók, Ipolytarnóc világörökség, Tokaji bor-turizmus.	Desztináció-menedzsment költségvetés (2,1 Mrd. Ft.) + kiemelt programok (49 Mrd. Ft.)	Desztináció-menedzsment és marketing szervezetek működés kialakítása. Komplex desztináció-fejlesztési program és menedzselése. Kiemelt projektek megvalósítása.
23.	Miskolc-Bükk			
24.	Gyöngyös-Mátra			
25.	Aggtelek és térsége			
26.	Tokaj és Zemplén			
27.	Szécsény-Hollókő-Ipolytarnóc			
A stratégia közvetlen turisztikai programjai összköltsége 130-150 Mrd. Ft., a 7 éves támogatási igénye 95-100 Mrd. Ft. - mely az NFT2 (NSRK) regionális operatív programja forrásai mellett, a régióban képződő turisztikai forrásokra is építhet. Jelentős támogatásfüggetlen források további megjelenését is indukálja a fejlesztési stratégia.				

Forrás: A szerzők szerkesztése

A stratégiai program költségvetésének és várható hatásainak összefoglalásakor a korábbi elemzéseink, az egyes programelemek tevékenység-terve, az elmúlt évek turisztikai programjai megvalósításának konkrét tapasztalatai egyaránt figyelembe vételre kerültek. A pénzügyi tervezés időbeni ütemezése jelentős mértékben függ attól, hogy miként történik a programok, projektek konkrét realizálásának tervezése, előkészítése, különösen a kiemelt nagyprojektek, s a hozzá kapcsolódó tervezési munka időbeni ütemezése. A források felhasználásában célszerű az időbeni arányosságra törekvés, mely a támogatási források elérésének ritmusát is alapvetően meghatározza.

A konkrét időbeni részletezést 7-8 évre előre nem célszerű tervezni, ugyanakkor szükségesnek tartjuk, hogy a stratégia realizálási folyamatában – hasonlóan már területfejlesztési program realizálási gyakorlatához – készüljön két évente cselekvési terv, mely elvégzi a stratégia operacionalizálását, részletezését, s kialakítja a konkrét realizálási lépéseket. A 3D stratégiai programkocka metszetei adják a régió preferált turizmusfejlesztési irányait, területeit.

4. ábra: Stratégiai programkocka

Forrás: A szerzők szerkesztése

A turisztikai kínálat elemei eltérő mértékben nyújtanak lehetőséget a regionális együttműködésre.

- A kulturális turizmus és a tematikus utak terén a kiránduló, a történelmi nevezetességeket, városokat felkereső turisták számára termékek természetesen nem ragadhatnak meg a régió határain belül (vártúrák, irodalmi túrák stb.),
- Ígéretes együttműködésként jelenik meg az ún. DIREKT – a Dunán inneni regionális kulturális társulás ötlete, mely az Európa Kulturális Fővárosa nem nyertes pályázatban érintett városok együttműködésének szervezéséből indult el, s vált egyre szélesebb térséget megszólító kezdeményezéssé.
- A hivatás-turizmusban megfigyelhető a delegáltak érdeklődését kielégítő, nagy területi és időbeni távlatokat áthidaló szakmai programok szervezésének nagyobb haszna,
- Az aktív turizmus és az ökoturizmus, jellegét tekintve inkább a természeti környezethez kapcsolódik, mint ilyen nem tartja tiszteletben az adminisztratív jellegű régiók határait, tehát az interregionális együttműködés ebben az esetben is létérdek, itt nyer különösen terepet a Tisza-tó régióval való stratégiai együttműködés, melyet a stratégia-készítés során a célok, prioritások egyeztetése és stratégiánkba történő beépítése biztosít.
- Az egészségturizmus, bár jellegében nem hasonlítható az előzőekben felsorakoztatott típusokhoz, mégis az ún. „fürdőcsömör” leküzdésére szervezhető programok, illetve a különböző gyógyvizek eltérő földrajzi elhelyezkedése igényelheti a régióhatárok átlépését, mely téren az Észak-Magyarország, Észak-Alföld együttműködés mellett, a dél-szlovákiai, határközei térségekkel való kooperációk is klaszterbe felfűzhetőek.

A következő négy régióval való együttműködés részleteinek projekt-kidolgozását tartjuk kívánatosnak:

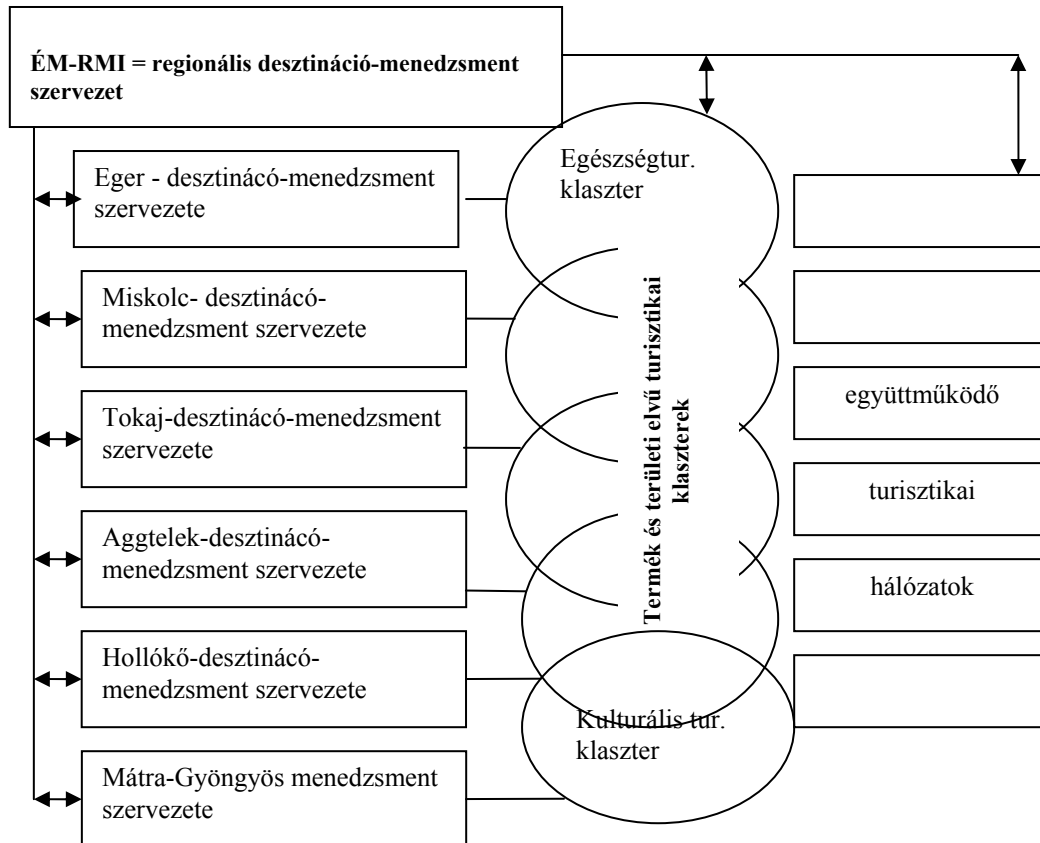
- Tisza-tó turisztikai régió, elsősorban
  - A Tiszához kapcsolódó vízparti, vízi turizmus és sport terén, a VTT-hez kapcsolódó turisztikai tervezési tevékenység részeként.
  - Az aktív és öko-turizmus terén, valamint
  - a kulturális és tematikus utak kapcsán.
- Észak-Alföld Régió, elsősorban
  - Az aktív turizmus, a „közös” Tisza turisztikai hasznosítása terén.
  - A nagy észak-alföldi egészségturisztikai desztinációk (Debrecen, Hajdúszoboszló) termékcsaládjának kiegészítéseként régióink kulturális és ökoturisztikai kínálata tekintetében.
- Közép-Magyarország Régió, elsősorban
  - A Dunakanyar térséghez tartozó települések révén, például a falusi turizmus terén.
- Dél-kelet-Szlovákia, ahol a Szlovák-Magyar Interreg ösztönözheti az együttműködés konkrét formáit, elsősorban
  - Aggtelek és környéke „közös adottságainak” egybekapcsolására, fejlesztésére épülően.
  - A Zemplén-térségében – a hármashatármenti együttműködés, a Kárpátok Euro régió együttműködésére.
  - A Kassa-Miskolc interregionális együttműködés,
  - valamint a Nógrád-megyeieket elsősorban érintő Duna-Ipoly együttműködés keretében, a kölcsönös turista forgalmat segítő közös fejlesztésű információs, tájékoztató rendszer kialakításával, általános infrastruktúra és turisztikai termékfejlesztéssel, marketing munka terén történő együttműködéssel.

A régió turizmusának sikeres fejlesztése csak egy jól működő, jól együttműködő rendszerben lehetséges. Az együttműködés mind területi, mind pedig turisztikai termékek vonatkozásában szükséges.

A szervezeti, együttműködési rendszer alapját a desztináció-menedzsment különböző szintjeinek, az adott fogadóterület komplex turisztikai fejlesztését, marketingjét koordináló szervezetek, összehangolt tevékenységének a lehetősége adja, mely a turisztikai vállalkozások klasztereinek, hálózatainak együttműködésére, támogatására épül. Javaslatunk az alábbi – közösségi típusú - desztináció-menedzsment szintek, szervezetek együttműködésére épít.

- *Regionális desztináció-menedzsment*, mely – az EM-RMI és a NORDA együttműködésére épülő -szervezete felelős a régió turizmusfejlesztési stratégiája megvalósításáért, folyamatos karbantartásáért, a szakmai koordinációért, a regionális közösségi típusú turizmusmarketing (piacorientált fejlesztés, kommunikáció, értékesítés) megvalósításáért.
- *Kiemelt turisztikai térségek desztináció-menedzsment szervezete*, mely térségek a korábban kifejtett területi prioritásokhoz szerveződnek, (együttműködve a megyei, kistérségi támogatókkal, menedzserekkel).
- *Városok, települések desztináció-menedzsmentje*, melyek egy konkrét hely összefogásának szervezői.

Desztináció-menedzsmentre különösen ott van szükség, ahol a fogadóterület egy komplex, - adott esetben sok termékből álló - sajátos termékként, s fizikai és szocio-kulturális entitásként jelenik meg.

5. ábra: ÉM-RMI = regionális desztináció-menedzsment szervezet javasolt felépítése

Forrás: A szerzők szerkesztése

A régió turizmusfejlesztési rendszere szakmai kereteit bemutató ábránk jelzi, hogy a közösségi típusú tevékenységet folytató desztináció-menedzsment szervezetek szoros szakmai együttműködésben élnek a különböző turisztikai klaszterekkel és hálózati együttműködésekkel. A desztináció-menedzsment szervezetek –melyben a turizmuson belüli és kívüli szereplők egyaránt közreműködnek - alapvető feladata

- a desztináció-imázs, márká kialakítása,
- a konkrét termékfejlesztés stratégiák és lépések összehangolása, összefogások szervezése,
- a turizmus információs hátterének megalapozása,
- értékesítési és kommunikációs tevékenység szervezése, koordinációja,
- turisztikai vállalkozások szakmai támogatása,
- a piaci információk közvetítése az érintett szereplők felé,
- szakmai koordináció régióon belül,
- szakmai lobbis tevékenység szervezése, azaz a desztináció-menedzsment tevékenység lényege a tudatosan felépített régió, térségi és települési turizmusmarketing tevékenység megvalósítása.

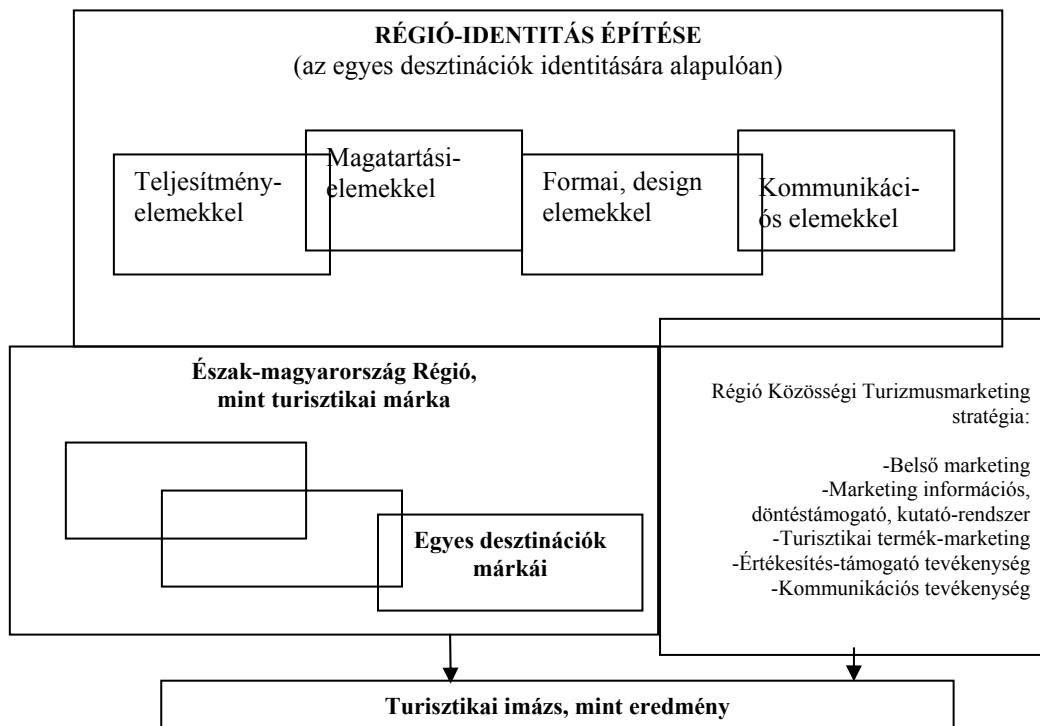
A szervezeti rendszer az – alapvetően közösségi típusú turizmusfejlesztési és marketing tevékenységet folytató - DM-szervezeteken túl szorosan kell, hogy kapcsolódjon, s ösztönözze a vállalkozások, közvetlen piaci és kapcsolódó szakmai szereplők klaszter típusú

együttműködését, melyek a vállalkozások, non-business szervezetek (kulturális, tudományos, képzési stb.) kooperációjának kereteit adják, a turizmusfejlesztés, a turisztikai innovációk fő mozgatói a közös érdekek mentén. A vállalkozások a DM-szervezetek aktív szereplői, partnerei.

A klaszterek alapvető szervezési elve lehet:

- turisztikai terméktípus alapú, (pl. egészségturisztikai klaszter, kulturális turizmus klasztere, lovasturisztikai klaszter stb.) ahol egy közösen működtetett klasztermenedzsment kezdeményez, koordinál, konkrét vállalkozói, szakmai együttműködési programokat, projekteket,
- turisztikai desztináció, fogadóhelyre szerveződő, földrajzi típusú, amikor pl. egy város turizmusának szereplőit fogja össze együttműködési rendszerbe, a különböző területeken érintett vállalkozások révén az adott terület komplex turisztikai kínálatának kialakítása, értékesítése érdekében.

A régió turizmusmarketing stratégiájának lényege, hogy tevékenységével márkaépítést végezzen, kialakítsa, és minél értékesebbé tegye Észak-Magyarországot, mint turisztikai márkát. A marketing-stratégia részleteinek kidolgozása meghaladja a jelen tanulmány kereteit, ugyanakkor fő modelljét, módszertanát, s eszközrendszerét a tanulmányban bemutattuk.

6. ábra: Az egyes desztinációk identitására alapuló régió-identitás építés

Forrás: A szerzők szerkesztése

A turizmusfejlesztési stratégia realizálása csak akkor lehet eredményes, ha sikerül az érintettek megismertetni, megértetni, elfogadtatni, s elérni a célokkal, a törekvésekkel való azonosulást, annak érdekében, hogy híveivé, s aktív cselekvőivé váljanak a végrehajtásnak. Ezt szolgálандó tájékoztatókat, ha szükséges képzéseket kell tartani, s megtenni azokat a konszenzust teremtő lépéseket a konkrét feladatok, felelőségek terén, melyek együttesen biztosítják a közös cselekvés garanciáit. Ha létrejön az érintett szereplők közötti konszenzus, az

biztosítja a feladatvállalási készséget, a végrehajtásban való aktív közreműködést. A realizálási stratégia konkrét kialakítása és végigvitele a regionális desztináció-menedzsment szervezet feladata.

A regionális menedzsment szervezetnek kell kialakítania a stratégia végrehajtását követő, ellenőrző monitoring rendszert is, melynek feladata:

- a régió turizmusa legfontosabb folyamatainak, eseményeinek nyomon követése, rögzítése,
- a folyamatok szakmai hatékonyságának, eredményességének értékelése, kutatási, elemzési munkával,
- az outputok mérése, a stratégia indikátorai alakulásának számbavétele, értékelése,
- az időközi értékelések tapasztalatai alapján visszacsatolás a stratégia céljai, programjai esetleges módosítása, továbbfejlesztése érdekében,
- a regionális desztináció-menedzsment szervezet segíti a régió belüli desztináció-menedzsment szervezetek hasonló tevékenységét, támaszkodik rájuk a helyi folyamatok megítélésében, együttműködik velük a jövőbeni lépések összehangolásában.

Az Eszterházy Károly Főiskola Természettudományi Főiskolai Kar Földrajz Tanszékének bemutatása és a Karon készült, a régiót érintő szakdolgozatok 2000-től

Pozder Péter

Az Eszterházy Károly Főiskola jogelődjét 1948-ban alapították Debrecenben, az egyetem részeként. Egy évvel később, már Egerben működött Egri Pedagógia Főiskola néven. A földrajz szak a képzés indításától napjainkig folyamatosan létezik. Tanszékünk első tanszékvezetője Dr. Udvarhelyi Károly a magyar földrajztanárképzés meghatározó egyénisége volt. A Földrajz tanárképzés a kezdő periódusban három éves volt, majd ezt követően napjainkig négy éves képzésben folyik. A kétszintű tanárképzés keretében az általános iskolák felső tagozatai számára képeztünk szaktanárokat. Az utóbbi két évtizedben már csaknem valamennyi tanári szakkal párban. Az elmúlt 58 évben több ezer tanár szerezte meg a földrajztanári oklevelét főiskolánkon. Többen közülük egyetemi diplomát, egyetemi doktori címet és tudományos fokozatot is szereztek. E tények is öregbítették földrajztanár képzésünk országosan elfogadott jó hírét.

A Földrajz tanszék mind oktatói létszámban, mind az oktatók tudományos teljesítményében fokozatosan fejlődött. Napjainkra a hallgatói létszámok állandó növekedésével járó többletfeladatok, valamint az új oktatási- és kutatási specializálódási igények jelentek meg, amivel igyekszünk lépést tartani. Tanszékünk által gondozott szaknak jelenleg nincsenek létszám gondjai. Így például a 2006/2007-es tanévben a Földrajz BSc alapszakra felvett (nappali és levelező tagozatos) főiskolai hallgatók száma 97 fő, az összes oktatott földrajz szakos hallgató száma elérte a 400 főt. Főiskolai földrajz tanárképzésünk fontos részét alkotó szakmódszertani képzésünk színvonala, amely Dr. Udvarhelyi Károly nyomdokain járt, mindig elismert volt. A társadalmi- és tudományos igényeket követve a 90-es évektől megerősítettük a földtani tárgyak oktatását valamint új társadalomföldrajzi tárgyakat vezettünk be a kreditrendszer keretében.

A tanszék oktatóinak jelenlegi kutatási területei.

A kutatási területek:

Földtan és Őslénytan, Paleoichnológia, Karsztkutatás, Agrárföldrajz, Energiagazdaság, Regionalizmus, Európai Unió, Településföldrajz, Városföldrajz, Tájföldrajz, Szociálgeográfia, Etnikai földrajz és Szakmódszertan.

Oktatásunkban a 2000/2001-es tanévben került bevezetésre a Terület- és településfejlesztő szakirány. A rendszerváltás után bekövetkező, erősödő decentralizáció következtében a regionális és helyi szereplők egyre több feladatot kapnak. Azért vezettük be szakirányunkat, hogy a végzett hallgatóink az Észak-magyarországi régióban, az állami, a magán valamint a civil szférába is be tudjanak kapcsolódni. A képzés keretében ismereteket szerezzenek a területi tervezésről és irányításról, a projektek lebonyolításáról, koordinálásáról, fejlesztési tervek készítéséről, pályázatok írásáról, szakértői anyagok készítéséről és a területi monitoring rendszerről. A szakirány megvalósításában Prof. Dr. Süli-Zakar István tanszékvezető egyetemi tanár (Debreceni Egyetem) is segítségünkre volt, vendégoktatóként.

A Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési tanszékével való együttműködésre alapítottuk a BSc szakunkat, illetőleg szakirányaink indítását. Jelenleg az *alapköveles geográfus* hallgatóink a következő szakirányokon végezhetnek:

- *Település- és területfejlesztési* (akadémiai szakirány, tanulmányaikat MSc szinten folytathatják),
- *Térségfejlesztési* (gyakorlati szakirány
-
- *Tanári* szakirány (tanulmányaikat MSc szinten folytatva tanári végzettséget szerezhetnek).

A térségfejlesztési BSc képzés tantervi hálóját úgy állítottuk össze, hogy a hallgatóknak a megfelelő szakmai elméleti alapokon túl gyakorlati ismereteket is nyújtson, hogy ezáltal könnyebben megtalálják helyüket a munkaerőpiacon.

Az intézmény által indítandó térségfejlesztési alapszakra leginkább a terület-és településfejlesztő szakgeográfus és földrajz tanári MSc építhetők.

A tantervi háló úgy került összeállításra, hogy a geográfia általános és egyes regionális (Magyarország, Európa, Világ) szintű ismeretanyagának alapfokú metszetét tartalmazza, úgy hogy erre a földrajztudomány metodikájának megfelelően a további, magasabb szintű ismeretek logikai rendben rátelepülhessenek.

Azok a hallgatóink, akik a tanári MSc szakirányon kívánják a jövőben továbbfolytatni tanulmányaikat a BSc képzésünk keretében megfelelő pedagógiai és pszichológiai modulokon keresztül megalapozzák mesterképzésüket.

A tantervi háló lehetővé teszi a hallgatók számára a geoinformatika-távérzékelés, a környezetvédelem alapvető ismeretanyagának elsajátítását is, ezáltal a hallgatóság széles érdeklődési körének megfelelő választék kerül kialakításra.

Tantárgyaink egy része azonos a Debreceni Egyetem hasonló nevű BSc akadémiai kimenetének tantervi hálójában felsorolt tantárgyakkal, így a két képzés kompatibilitásának egyik záloga ez.

Mivel hallgatóink többsége a korábbiakban is a Debreceni Egyetemen folytatta tanulmányait, így az akadémiai BSc szakirányt végző hallgatóink valószínűleg ebben az intézményben kívánják folytatni továbbra is a mesterfokú tanulmányaikat. A két BSc képzés hasonlósága biztosítja a zökkenőmentes átmenetelt a két intézmény között.

Hazai kapcsolataink közül kiemelhető a különböző felsőoktatási intézményekkel (Debreceni Egyetem, Károly Róbert Főiskola Gyöngyös) való eredményes és szerteágazó együttműködés: előadások tartása, együttműködési keretmegállapodás, pályázati együttműködés.

Ezen túl fontosnak tartjuk meglévő, a hazai területfejlesztés különböző szintjein elhelyezkedő intézményekkel (kistérségi irodák, megyei fejlesztési szervek, regionális fejlesztési szervek), területfejlesztő vállalkozásokkal és a civil szférával fennálló (kisebbségi- és civil szervezetek, alapítványok) kapcsolataink ápolását, melyeken keresztül hallgatóink valóban értékes szakmai tapasztalatokhoz jutnak.

Külföldi kapcsolataink közül kiemelendőnek tartjuk az Uppsala University Kulturföldrajzi Intézetével való együttműködést, amely az Erasmus Program keretén belül valósult meg.

A Lissabon-i Egyetemen való kapcsolatunk is az Erasmus Programmal valósul meg. A német nyelvterületen személyes kapcsolatokból eredendően a Universität Konstanz, Fachbereich Soziologie-val és a Institut für Landerkunde Leipzig-vel van együttműködésünk. Dániában a Koppenhágai Egyetem Geológiai Intézetével közös paleoichnológiai kutatásokat végzünk.

Fontosnak tartjuk, hogy pályázati tevékenységünkkel is elősegítsük hallgatóink előbbre jutását, ugyanakkor mint valódi területfejlesztők a térségi szemlélet jegyében igyekezzünk a tehetséges szakembereket régióink számára megtartani. Jelenleg kidolgozás alatt áll egy olyan projektünk, ami komplex kutatási -humán erőforrás-fejlesztési és területfejlesztési feladatokat fog ellátni. Fő célja a hallgatók munkaerőpiaci elhelyezkedésének segítése, ugyanakkor hangsúlyosan kívánjuk kezelni a szakemberek régióban való megtartásának kérdését is. A projekt megvalósítását pályázati támogatással kívánjuk elérni. A kutatás eredményeinek felhasználásával a hallgatók és a térségi szereplők közötti partneri viszonyt kívánjuk kiszélesíteni.

Az Észak-magyarországi régióhoz kötődő szakdolgozatok a terület- és településfejlesztés témakörében:

NÉV	TÉMA
2001-ben:	
Bodó Beáta	Eger arculata a magyar turisták tudatában
Csanádi Katalin	Eger arculata a külföldi turisták tudatában
Gáspár Henrik	Egy multinacionális vállalat (TESCO) tevékenységének elemzése Egerben területfejlesztés szempontjából
Juhász Barbara	Az ásványbányászat hatása a Szerencsi kistérség fejlődésére
Laczikó Kinga	A trianoni határváltozás történeti hatásai a térszerkezetre és a határmentiség társadalomföldrajzi értékelése a Sátoraljaújhegyi kistérség példáján
Pakusza Zoltán	A vaskohászat területfejlesztő hatása Miskolcon és a régióban
Szokolovszky Eszter	Miskolc városmarketingje
2002-ben:	
Gemeri Linda	A Füzesabony-Polgár közötti autópálya-építés, különös tekintettel a me-zőkövesdi kistérségre gyakorolt hatása
Molnár Ferenc	Az Európai Unió és hazánk szőlő- és borágazatának integrációja, különös tekintettel Tokaj-hegyalja vizsgálatával
Simon Zoltán	A Mátrai Erőmű Rt. térségformáló szerepének vizsgálata
Stadler Árpád	A Pásztói kistérség jellemzése területfejlesztési szempontok alapján
Szabó Árpád	Taktaharkány és kistérsége (Múlt, jelen, jövő)
Szádóczki Tamás	A zöldterületek szerepének fontossága Balassagyarmat városában
Szilvai Marianna	A Csereháti Településszövetség vizsgálata
Török Éva	A városmarketing elemeinek alkalmazása Egerben
2003-ban:	
Basa Boglárka	A Mátra idegenforgalma
Bodnár Csaba	A sportesemények területfejlesztő hatása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében
Bolgár Károly	A Mátra-Bükk üdülőkörzet adottságai és lehetőségei Heves megyében a gyógyturizmus vizsgálatával
Csesznok Róbert	Regionális különbségek a Tisza-tó térségében

NÉV	TÉMA
Fisser György	A sátoraljaújhelyi kistérség munkaerő-piaci jellemzése
Gergely Adrienn	A zöld területek vizsgálata Egerben
Harsányi Diána	A Béalapátfalvi cementgyár
Helgert Balázs	Az Egri Borvidék Debrői Körzetének múltja, jelene és jövőbeli lehetőségei az Európai Unió csatlakozás után
Maksi Krisztina	A falusi turizmusban rejlő lehetőségek a Salgótarjáni kistérségben
Sajgó Zsolt	Tokaj-hegyalja szőlő- és bortermelése a rendszerváltás után
Széki Eszter	A Mezőkövesdi kistérség kulturális és gazdasági fejlesztésének vizsgálata
Tarnóczy Krisztián	Az infrastruktúra fejlesztése az egri kistérségben a rendszerváltástól napjainkig
2004-ben:	
Czene Zsuzsanna	Ipari parkok területfejlesztő szerepe Nógrád megyében
Forgó Gábor	A recski ércvagyon hasznosításának gazdasági problémái
Nyerlucz Henrietta	Az edelényi kistérség idegenforgalma
Szilágyi Zoltán	Tiszaújvárosi sportrendezvények hatása a városmarketing szempontjából
2005-ben:	
Gregus Péter	Salgótarján központja, a XX. századi városközpont-fejlődésének tükrében
Kónya György	Ózd lakásépítésének és infrastruktúrájának alakulása 1950 és 2003 között
Radics Mária	Nógrád megye munkaügyi helyzetének alakulása a rendszerváltástól napjainkig és megoldásának lehetőségei
2006-ban:	
Apkó Zsuzsanna	A falusi turizmus Nógrád megyében
Baranyi Gábor	A bükkábrányi lignit gazdasági jelentősége
Ésik András	Magyarország nemzeti parkjainak marketing-tevékenysége, különös tekintettel a Bükki és a Hortobágyi Nemzeti Parkokra
Farkas Evelin	Eger kommunális hulladékgyűjtése
Hangácsi Renáta	Tokaj-Hegyalja természeti és kultúrtáji értékei és védelmük lehetőségei
Hatala Teodóra	Mátraalja borvidéke az ezredfordulón
Helgertné Sípó Szabina	Az egészségturizmus szerepe hazánk és az Észak-magyarországi régió idegenforgalmában
Hordós Andrea	Fejlődésre ítélve: Mátraszentimre
Jónás Gábor	A Hevesi kistérség munkaerő-piaca
Kiss Gábor	Béalapátfalva, mint kistérségi központ
Kiss Krisztina	Termál- és gyógyvíz kincsünk jelentősége a mezőkövesdi Zsóry-fürdő példáján
Lassú Gábor	Az Internet szerepe a falusi turizmus fejlesztésében Borsod-Abaúj-Zemplén megyében
Sípó Gábor	Mátranovák földrajza
Szert Géza	Szendrő városfejlődése
Taizs István	Mezőkövesd turizmusa
Vályi-Nagy Zsuzsa	A Bükkaljai borvidék turizmusának vizsgálata
Viktor Adrienn	Mátraalja idegenforgalma

Határ menti együttműködések

Konferencia a hármas határ közelében

Mezei István

Miskolc városának a trianoni országcsontkítás után új szerepkörbe kellett beletanulnia. Abaúj, Torna, Gömör és Zemplén vármegyék országhatáron belül maradt részein fokozatosan át kellett vennie Kassa regionális szerepkörét. Hogy ebben mennyire tudott sikeres lenni, csak a határok megnyitását követő szabad személy- és áruforgalom érvényesülése közepette lehet majd eldönteni. Kétségteljesen, a két világháború közötti rövid időszakot leszámítva csak most nyílt lehetőség arra, hogy a régi és az újabb regionális központok összemérjék erejüket. Kassa láthatóan komoly vetélytárs, miközben Ungvár is csomóponti szerepet játszik az ukrán határ mentén.

Miskolc városának sok kapcsolata van Kassával. Elég a színházi előadások már rendszeresnek mondható cseréjére utalni, vagy az egyetem több évtizedes kapcsolatára a Kassai Műszaki Egyetemmel. Kassán azonban van egy másik egyetem is, a Pavel Šafárikról elnevezett, elsősorban humán tudományokat oktató egyetem. Földrajzi tanszékével Kostyálik professzor baráti meghívása révén kerültünk kapcsolatba. Tulajdonképpen egy kellemes őszi autókirándulásra gondoljon a tisztelt Olvasó. Az első utunk Kassára vezetett, majd Ungvárra utaztunk. Az utóbbi látogatásnak nem lett nagy eredménye, nem jött létre munkakapcsolat az ungvári egyetemmel, de megmaradt az együttműködés az Ukrán-Magyar Területfejlesztési Irodával.

A Šafárik egyetem földrajzosaival és az ungvári irodával közösen több magyarországi szereplővel együtt pályázatot is készítettünk, de a sok munkának nem lett eredménye, ha csak az nem, hogy gyakoribbá váltak a találkozások.

Az együttműködés következő lépése az volt, hogy a múlt év decemberében konferenciát szerveztünk Miskolcon „*Területfejlesztési célú kutatások összehangolása három határ mentén*” címmel. A konferencia megszervezését a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal *Apponyi Albert* pályázata tette lehetővé. Későn kaptuk meg a hírt a kedvező döntésről, gyorsan kellett cselekedni, szervezni. Szerencsénkre a meghívott szervezetek képviselői hamar felismerték, hogy fontos közös ügyről van szó. Emiatt szinte zökkenőmentes volt a konferencia napja és a következő, a város néhány fejlesztési eredményét bemutató tanulmányi kirándulás is.

A konferencia koncepciója szerint párhuzamos elemekből építkeztünk. Az egyik párhuzamosan futó szál az volt, hogy témájuk szerint hasonló érdeklődési körű kutatókat szólaltattunk meg egymást követően. A szlovák kistérség- és vidékfejlesztés jellemzőit bemutató Peter Spišiak után a téma hazai szakértője, Fekete Éva tartott előadást. A Kassa környéki táj földtani jellemzőiről (Ján Košťálik) és a tájhasznosításról (Dušan Barabas) szóló előadások után magyar részről a turizmus regionális igazgatója tartott előadást (Hidvéginé Molnár Judit, Eger), bemutatva a turizmus gyakorlati szakemberei és a Miskolci Egyetem közös munkájának gyümölcsét. A városok szerepét szlovák (Janetta Dická) és magyar előadó (Mezei István) értékelte. Az MTA RKK egyik fiatal kutatója egyrészt új témát mutatott be a szociális gazdaság értelmezésével (Solymári Gábor), a másik kutató (Osgyáni Gábor) pedig a vidékfejlesztés tapasztalatait foglalta össze. Még ehhez az elméletinek mondható, de láthatóan a két ország két kutatócsoportjára jellemző, azaz a saját kutatásokat bemutató előadásokhoz tartozott Zsúgyel János előadása régióink gazdasági-társadalmi helyzetének értékeléséről.

A konferencia másik fele a gyakorlati tapasztalatok bemutatását tűzte ki célul. Ezt azért tartottuk fontosnak, mert a korábbi, a megismerkedés során ejtett beszélgetések alkalmával világossá vált számunkra, hogy a kassai földrajzosok elméleti munkássága nem kapcsolódik a fejlesztések világához. Ebben a NORDA munkatársa (Pál István) és a megyei önkormányzat kitűnő előadója (Varga Ferenc) segített minket. Még arra is sort kerítettünk, hogy összeismertessük a kassai kutatókat a kassai kerület fejlesztési szakembereivel, akik közül Zachar István fogadta el meghívásunkat egy előadás tartására. Az ungvári Tarpai József pedig Kárpátalja fejlesztési törekvéseiről tartott beszámolót, hangsúlyosan szólva a szlovák és a magyar együttműködési lehetőségekről.

Ne feledjük a protokolláris résztvevőket sem, mert a tudomány és az önkormányzat, a tudomány és a fejlesztési szervezetek együttműködése nélkülözhetetlen. Emiatt volt fontos minden fél számára, hogy Koncz Ferenc megyei alelnök nyitotta meg a konferenciát, a védnök pedig Szabó György, a regionális fejlesztési tanács elnöke volt.

A másnapi tanulmányi kirándulás elsősorban Miskolc városáról szólt, kevésbé a régióról, de ez esetben mégis egy regionális szerepkörét próbálgató városról. Az „idegenvezetőnek” be kellett mutatnia a várost, de úgy, hogy az egyes városrészek jellemzőit a történeti múlt feltárásához kellett kapcsolnia, mert másképp nem érthető ez a sajátos, foltokból összerakott városszerkezet. A mi számunkra ismerős és tudott helyszíneket a mai friss fejlesztések egészítették ki, a termálfürdővel, mint a tanulmányút záró fénypontjával.

A folyóirat szerkesztősége arra az elhatározásra jutott, hogy a szlovák fél előadásai közül hármat ad közre ebben a számban, mert tanulságos belelátni egy másik ország kutatóműhelyének eredményeibe. Ugyanakkor arra az elhatározásra is jutott egyben, hogy szeretne a *Határ menti együttműködések* címmel új rovatot indítani, s a következő számokban több teret adni e kérdéseknek.

Határon átnyúló együttműködés Szlovákiában

Anton Fogaš- Eva Timárová

Bevezetés

A határon átnyúló együttműködéseknek az lehet a következménye, hogy integrációs folyamatok alakulnak ki lokális, illetve regionális szinten, sőt olyan régiók formálódhatnak, amelyek meghaladják az államhatárt. Ezek az úgynevezett eurorégiók. Az eurorégiók olyan integrációs tendenciák megnyilvánulásának számítanak, amelyek közgazdasági értelemben piaci, politikai értelemben pedig a pluralitás elve alapján működnek. Ez a folyamat fordítva is kialakulhat, amennyiben a határon átnyúló együttműködés fejlesztője maga a megszervezett eurorégió lesz.

Határon átnyúló együttműködés és eurorégiók Szlovákiában

Jelenleg Szlovákiában a határon átnyúló együttműködéseknek négy fajtáját regisztráljuk (Slavík 2001):

- Kormányközi megállapodás a határon átnyúló együttműködésről.
- Eurorégiók együttműködése.
- Önkormányzati és állami hivatalok együttműködése.
- Gazdasági kamarák együttműködése.

Közülük legfontosabbnak és leghatékonyabbnak az eurorégiók tűnnek. A létrejött eurorégióknak elsődlegesen olyan tevékenységeket kellene célul kitűzni, amelyek a régiók térbelileg korlátlan fejlődéséhez vezetnének ezek természetes összekötésével a szomszédos

régiókkal, a földrajzi tér minden irányában. Ez feltételezi a határok befolyásának minimalizálását.

Szlovákia EU-ba való belépése után új lehetőségek nyíltak az eurorégiók és az ország többi régiója számára. Alkalmazható lett az európai parlament és a tanács rendelete, mely szabályozza a határon átnyúló együttműködések (European grouping of cross-border cooperation EGCC).

Az eurorégiók Szlovákia határ menti területein 1993-tól fokozatosan alakultak ki. A szlovák kormány támogatta ezeket a szervezeteket a létrejöttét a 943/1999, 955/2000 és 1079/2000. számú határozatai alapján. Szlovákia építési és területfejlesztési minisztériuma (MVR) ezen határozatok alapján pénzügyi támogatást nyújtott 4 210 000 SK értékben 11 eurorégió részére. A kormány 986/2001. számú határozata (Eurorégiós tevékenységek támogatási rendszere a 2002-es évre) alapján hagyta jóvá 16 területi egység tervezetét, amelyre 17 598 293 Sk állami támogatást nyújtott. A kormány 473/2003. számú határozata az eurorégiók 2003-as és 2004-es támogatását biztosította, amit az építési és területfejlesztési minisztériumon keresztül nyújtott az eurorégiók támogatására. Ez az összeg 18 000 000 Sk volt.

Ezt a támogatást 2003-2004-ben tíz eurorégiós egyesület használta ki:

- Vág-Duna-Ipoly (Váh-Dunaj-Ipeľ) Eurorégió
- Beszkidek (Beskidy) Eurorégió
- Ipoly (Ipeľ – Ipoly) Eurorégió
- Fehér-Kárpátok (Bíle – Biele Karpaty) Eurorégió
- Neogradiens Eurorégió
- Csallóköz-mátyusföldi Regionális Társulás (Euroregión Podunajského Trojspolku)
- Tátra (Tatry) Eurorégió
- Sajó-Rima (Slaná – Rimava) Eurorégió
- Kárpátok (Karpatský) Eurorégió
- Karszt (Kras) Eurorégió

Két szervezet, az Erdőháti Regionális Egyesület (Pomoravie Euroregión) és a Kassa-Miskolc (Košice-Miskolc) Eurorégió nem terjesztették elő tervezetüket.

2004. augusztus 24-27 között Dénesfalván (Danišovce) sor került eurorégiós egyesületek találkozására „Eurorégiók együtt” címmel. A találkozás fő gondolata az eurorégiók „kikiáltása” lett. Kedvezően értékelték a szlovák kormány hozzáállását az eurorégiós szervezetek létrehozásában és az eurorégiók támogatását. A kormány 2005. április 6-án hagyta jóvá az itt hozott határozatot.

Az eurorégiók között sajátos helyet foglal el a Karszt Eurorégió, amely a Szlovák Karszt Nemzeti Park területén tevékenykedik, mert ezen a területen jelen van egyúttal a Kárpátok Eurorégió és a Sajó-Rima Eurorégió is.

A Kárpátok Eurorégió

A Kárpátok Eurorégió Nemzetközi Egyesülete 1993-ban jött létre mint egyike a legnagyobb nemzetközi szervezeteknek, amelyek támogatják és megvalósítják a regionális együttműködést Európában és mint az első olyan eurorégió, amelynek tagjai kizárólag Közép- és Kelet-Európa ország részei voltak. A terület kiterjedése 145 000 km², és több mint 14,7 millió a lakossága. Az eurorégió belül öt államhatár menti területei működnek együtt. Az eurorégió kialakításánál az alapítók közös tevékenységeket tűztek ki célul a tudomány, a környezetvédelem, a kultúra, a sport és a művelődés területén, amelyek hozzájárulnak a határ menti lakosság életminőségének javulásához.

A Kárpátok Eurorégiót a következő önkormányzati egységek alkotják:

Lengyelország: Podkarpackie tartomány

Szlovákia: Kassa és Eperjes kerület

Ukrajna: Csernovic, Ivanov-Frankov, Lemberg és Kárpátalja megyék

Románia: Szatmár, Máramaros, Bihar, Suceava, Szilágy, Botosani megyék

Magyarország: Szabolcs-Szatmár-Bereg-, Hajdú-Bihar-, Borsod-Abaúj-Zemplén-, Heves-, Jász-Nagykun-Szolnok megye, továbbá Miskolc, Debrecen, Nyíregyháza és Eger városok.

A Kárpátok Eurorégió fő céljai:

- Régiók és települések közötti együttműködés támogatása a Kárpátok Eurorégióban projektek segítségével.
- Határon átnyúló stratégiák készítése és a tervek megvalósítása.
- Közös intézmények és szervezetek létrehozásának ösztönzése. Feladatuk a Kárpátok Eurorégió területén a határon átnyúló együttműködés támogatása.
- A különböző etnikai csoportok közötti bizalom fejlesztése tapasztalatok cseréjével.
- Helyi/regionális szervezetek, helyi önkormányzatok, valamint a vállalkozások közti kapcsolatok fejlesztése.

Kárpátok Régió Egyesület (ZRK), Szlovákia

Az egyesület küldetése, hogy támogassa a határon átnyúló együttműködést, járuljon hozzá a kölcsönös bizalom építéséhez, a jószomszédi kapcsolatok és a régió teljes értékű fejlesztéséhez.

Az egyesület a következő célokat tűzte maga elé:

- nemzeti szinten vezetni az eurorégió szlovák részének tevékenységét
- az egyesület tagjainak javára megvalósítani a terveket Szlovákiában
- együttműködni más eurorégiókkal és közhasznú szervezetekkel Szlovákiában
- képviselni a Kárpátok Eurorégiót Szlovákiában
- munkacsoportokon belül megszervezni a természeti csapások lehetséges megelőzését és az esetleges kárelhárítást
- megvalósítani a közös terveket a Kárpátok Eurorégióon belül, valamint résztvenni a tervek kidolgozásában
- támogatni a lakosság közötti kapcsolatokat, beleértve a különböző szakemberek együttműködését is.
- támogatni a tagok közti jószomszédi viszonyt
- támogatni a tagok közötti regionális fejlődést
- azonosítani a határon átnyúló lehetséges együttműködési területeket a tagok között
- közvetíteni és támogatni a tagok együttműködését nemzetközi szervezetekkel, intézményekkel és ügynökségekkel.

A Karszt Eurorégió

A Karszt Eurorégió alapító okiratát Magyarországon írták alá 2001 március 1-én Perkupán.

1. táblázat: Karszt Eurorégió

	Euroregiók együtt	Szlovák rész	Magyar rész
A regionális egyesület neve	Karszt Eurorégió		
Székhelye	Szádalmás	Szádalmás	Perkupa
Területe (km ²)	950	731	219
A lakosság száma (fő)	73 885	66 092	7 793

Forrás: www.eurokras.sk

Résztvevők:

Szlovákia: Bódva-völgyi Települések Egyesülete és Domnica Mikrorégió Polgári Egyesülete.

Magyarország: Galyaság Településszövetség

A Karszt Eurorégió működési területe a Szlovák Karszt Nemzeti Park (Szlovákia), valamint az Aggteleki Nemzeti Park területéből a Galyaság (Magyarország).

Az egyesület tevékenysége:

- A Karszt Eurorégió fejlesztése önszerveződés segítségével.
- Létrehozni a Karszt Eurorégió fenntartható fejlődésének stratégiai tervét.
- A Karszt Eurorégió fejlesztése minél több pozitív eredménnyel.
- Olyan lépések szervezése, a melyek gazdasági, ökológiai, kulturális, képzési együttműködéshez vezetnek a tagok között, különös tekintettel az idegenforgalomra.
- Beruházók számára vonzó környezet kialakítása a gazdaság és az idegenforgalom terén.
- Együttműködés a környezetvédelem és a tájvédelem területén, hangsúlyt fektetve a természeti értékekre az Aggtelek NP-ban és a Szlovák Karszt NP-ban, valamint a tájvédelem és a tájhasznosítás racionális kihasználására.
- Az EU programjain belül támogatni a részvételt.
- Az egyetemek és középiskolák, valamint más szervezetek részére kutatási teret biztosítani.
- Közös programok szervezése.
- Lehetőségeinken belül nemzetközi szervezetek és intézmények együttműködésének segítése.
- Ajánlatok kidolgozása a jövőbeni határon átnyúló programokra.

2003-ban két stratégiai keretszerződés valósult meg, illetve elő van készítve aláírásra.

- A Bódva-Sajó-völgyi települések közti együttműködésről szóló keret-megállapodás.
- Keretszerződés a történelmi Gömör-Tornai-karszt és a Galyaság fejlesztésére.

A Karszt Eurorégióon belül az együttműködés példája a 2006-ban készült pályázat elgondolása a Tornai várhoz kapcsolható turizmus fejlesztésére. A tervzet összegzi a Karszt Eurorégió legjelentősebb természeti, társadalmi és vidéki értékeit, amelyek alkalmasak az idegenforgalmi hasznosításra.

Sajó-Rima Eurorégió

1999. október 4-én a szlovák Sajó Egyesület képviselői találkoztak magyarországi partnereikkel Putnokon, ahol jóváhagyták a közös érdekekről szóló nyilatkozatot, amelynek célja a határon átnyúló Sajó-Rima Eurorégió létrehozása. Az együttműködésről szóló megállapodást, amely a helyi önkormányzat és a közhasznú szervezetek határon átnyúló együttműködéséről szól, 2000. október 10-én írták alá Rozsnyón. Ezzel megvalósult a Sajó-Rima Eurorégió szervezeti kerete. A szervezet a Sajó vízgyűjtő területét fogja át. A Sajó-Rima Eurorégió tevékenységének része a GEMER/GÖMÖR EXPO vásár. A kiállítás háztartási, építési, lakásberendezési termékek bemutatására irányul. A fő szervező Putnok önkormányzata és a kistérség, a szlovákiai Városok és Falvak Szövetsége és a Sajó-Rima Eurorégió. A kiállítás és vásár megszervezését a PHARE program segítette. A magyar oldal a szlovák oldallal összehasonlítva jobb körülményeket nyújt a vállalkozók és a befektetők számára az eurorégióon belül. A vásár elsősorban a szlovák és a magyar cégek találkozását szervezi a Sajó-Rima Eurorégióon belül, valamint alkalmat ad beruházási fórumra, a regionális termékek kiállítására, üzletek és szolgáltatások kiállítására, az idegenforgalmi kínálat népszerűsítésére.

Befejezés

A határon átnyúló együttműködést az adott területen Szlovákia és Magyarország határ menti településeinek együttműködése és a létrejött eurorégiók biztosítják. Települések, szervezetek és természetes személyek a határ menti területeken együttműködnek az idegeforgalom, a kultúra, a sport és néhány esetben a vállalkozások területén is.

Szlovákia és Magyarország közös gazdasági érdekeit a határ menti területeken mind a két oldal igyekszik eurorégiók szintjén megoldani. A tárgyalt területen a Kárpátok Eurorégió tevékenedik, amely magába foglalja Kassa-környékének egy részét, a Sajó-Rima Eurorégiót (ide tartozik a rozsnyói körzet egy része) és a Karszt Eurorégiót. Az eurorégiókon kívül a határon átnyúló együttműködést az adott területen működő állami közigazgatás és a jogi személyek biztosítják. A Szlovák Karszt NP igazgatósága együttműködik a magyar partnerrel az Aggtelek NP területén.

A határon átnyúló együttműködések közös célja olyan tevékenységek fenntartása, amelyek támogatják az életszínvonal javulását a szomszédos területeken.

Felhasznált irodalom

- ARS ANTIQUA EUROPAE (2005) Gemerské osvetové stredisko v Rožňave.
- Barabas, D., Kravčík, M. (1988): Využitie hydrologických poznatkov pre krajinnookologické plánovanie. – In: Zborník z konferencie mladých vedeckých pracovníkov CBEV SAV, Smolenice, s. 156-160.
- Barabas, D., Kravčík, M. (1993) Potenciálne možnosti krajiny a efektívnosť jej využívania. – In: Zborník "Poľnohospodárstvo Východoslovenskej nížiny v regionálnych súvislostiach". Michalovce, s. 219-221.
- Buček, J., Tremboš, P. (1992) Možnosti utvárania „euroregiónov“ z hľadiska územného rozvoja Slovenska. Bratislava: URBION, 1992. s. 41.
- Fogaš, A., Rosič, M. (2003) Hodnotenie vybavenosti obcí patriacich do územia národného parku Slovenský kras, Zborník referátov z konferencie 30 rokov výskumu ochrany prírody Slovenského krasu v Rožňave 19.-20.11.2003, OP SR, Správa NP Slovenský kras, ZO SZOPK Makatanhan oyate v Moldave nad Bodvou, s.169-173.
- Fogaš, A. (2004) Jaskyne Slovenského a Aggtelekského krasu ako významná súčasť svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, Stredoeurópsky priestor. Geografia v kontexte nového regionálneho rozvoja. 12. Medzinárodná geografická konferencia, Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV v Nitre, Katedra geografie Masarykova univerzita PdF Brne, SGS pri SAV, ZSS pobočka v Nitre, 6.-7.10.2004, s.435-440.
- Fogaš, A. (2005) Jaskyne ako hlavné atraktivity cestovného ruchu v NP Slovenský kras a v Aggtelekskom národnom parku, Zmeny v štruktúre krajiny ako reflexia súčasných spoločenských zmien v strednej a východnej Európe. Zborník z III. medzinárodného geografického kolokvia. Danišovce, 9.-10.11. Ústav geografie PF UPJ v Košiciach, s.33-38.
- Halás, M., Slavík, V. (2001) Cezhraničná spolupráca a euroregióny v SR (ciele, realita, perspektívy). – In: Miscellanea Geographica, 9., Plzeň: Západočeská univerzita, s. 171-180.
- Halás, M. (2005) Cezhraničné väzby, cezhraničná spolupráca, UK v Bratislave.
- Hudák, V. (1996) Budovanie novej Európy. Cezhraničná spolupráca v strednej Európe, Projektová publikácia IEWS, Inštitút pre štúdie Východ-Západ (IEWS), Praha, s. 2-7.
- Interné materiály - NP Slovenský kras, NP Aggtelek, Karpatský Euroregión, Euroregión Kras, Euroregión Slaná - Rimava, Zväz sídiel Galyaságu, Združenie vidieckeho turizmu Zádiel, obecné úrady.

- Karstvelo – cyklotrasy Slovenského krasu a horného Gemera (2003) Slovenský cykloklub – Slovenský kras. SCK-Sk Gemerská Hôrka.
- Kol.: Jaskynný systém Domica – Baradla, Správa slovenských jaskýň a Správa NP Aggtelek v roku 2004 pod gestorstvom maďarsko-slovenskej pracovnej skupiny pre ochranu prírody a krajiny.
- Kol.: MaB – NP-biosférická rezervácia Slovenský kras, Slovenský národný komitét programu Človek a biosféra pre ŠOP SR – Správu NP a BR Slovenský kras Brzotín.
- Kulla, M., Dická, J. (2005) Hierarchizácia obcí Národného parku Slovenský kras z hľadiska predpokladov rozvoja cestovného ruchu, Zborník z konferencie: Geografie, cestovní ruch a rekreace. Univerzita Palackého v lomouci, Katedra geografie Přírodovědecké fakulty, s. 93-104.
- Marhulíková, O. (2001) Právny a inštitucionálny rámec cezhraničnej spolupráce na Slovensku. In: Obecné noviny, roč. 25, 2001, č. 6, s. 14-17.
- Rosič, M., Fogaš, A. (2005) *A Szlovák-karszt Nemzeti Park területi fejlődésének kiemelt előfeltételének kiértékelése*, Természettudományi Közlemények, Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar, Nyíregyháza 2005, s. 347-363.
- Slavík, V. (2001) Euroregions in Slovakia with specific features to Euroregion Pomoravie-Weinviertel-Jižní Morava. – In: Region and regionalism, No. 5, Łódź-Opole.
- Spišiak, P., a kol., (2005) Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989. Geo-grafika, Bratislava, 186 s.
- Tej, J., Matlovič, R., Klamár, R. (2002) Bariéry cezhraničnej spolupráce na juhu a severe Slovenska. Zborník z medzinárodnej konferencie „Stály rozvoj regiónov“ (23.-24.5. 2002), Prešov, Prešovská univerzita, Inštitút regionálneho výskumu, Obchodno-podnikateľská fakulta v Karvinej, ZMOS, ManaCon Prešov, s. 18-26.
- Zemko, I., Buček, J. (2000) Problémy cezhraničnej spolupráce a jej inštitucionálneho rámca na príklade regiónu Bratislavy. – In: Geografické spektrum, 2. Bratislava: Geografika, 2000, s. 43-54.

*Fordította: Czene Judit
Szöveggondozás: Mezei István*

Az integrált vidékfejlesztés Szlovákia kistérségeiben

Peter Spišiak

Bevezetés

A Rio de Janeiróban elfogadott Agenda 21 megfogalmazta az emberi társadalom jövőbeni fejlődésének alapelveit, amelyekben kilátásba helyezte a legnagyobb problémák megoldását, mint a rövidlátó emberi tevékenység következtében előidézett környezetromlás, nagy területek ellentmondásos társadalmi és gazdasági fejlődése, ezek társadalmi hatása, növekvő urbanizáció, összekapcsolva egyes városi területek elnéptelenedésével, mások nagy népességkoncentrációjával. Ezek a folyamatok nem tarthatók fenn és emiatt szükséges új elveket és megoldásokat megalkotni az emberi társadalom fejlődése érdekében.

Ebben a dolgozatban Szlovákia néhány városfejlődéssel kapcsolatos problémájáról lesz szó, figyelemmel a kistérségekre és a LEADER-program alkalmazási lehetőségeire a szlovák körülmények között.

A vidéki területek belsőleg integrált fejlődése

Manapság a szlovák rurális területek megújulásáról lehet beszélni az Európai Unió taggá válás hatására. Több szlovák szerző foglalkozik a megújulás problémájával, ráirányítva a figyelmet az elmaradott térségekre (Halas 2005, Hurbanek 2004), a kistérségi fejlődésre (Spišiak 1999, Klamar 2006), a vidéki települések újraéledésére (Zubriczký 2003, Spišiak at all 2005), a határ menti együttműködésekre (Fogaš 2004, Drgoňa 200, Dubcová 2002), a falusi turizmusra (Barabás, Fogaš, Rosič, 2004, Kulla, Compl'ová 2004, Kulla 2006), stb.

Az innovatív megközelítések egyike a fejlődés területi elve, amelyet többnyire belülről szerveznek, ahol a település, a kistérség, a nagyobb táj vagy szélesebb régió a cselekvések tere és ahol a területi egység természetes vezetője dönti el, mi történjen azon a területen. Azt lehet mondani, hogy az ilyen fejlesztés a következő elveket követi:

Földrajzi elv: ha a fejlesztés úgy vonatkozik egy bizonyos területre, hogy az nem azonos egy létező adminisztratív területi egységgel sem. Ha egyezik, akkor a megválasztott képviselők a vezetők és az illető területet a település költségvetésén keresztül lehet igazgatni.

Alulról szerveződés elve: a belső fejlődés azt jelenti, hogy a döntések többnyire alulról jönnek, a programozás, a tervezés, a végrehajtás döntései alul képződnek, azon emberek körében, akiknek van a megvalósításhoz és az értékeléshez, ellenőrzéshez joga. Az „alulról szerveződés elve” relatív és a terület méretétől függ. A településeken, ahol az egyes állampolgárok laknak a kistérségi testületek viselik ezt a felelősséget. A régiókban területi együttműködés van, amit a kistérségi képviselők testesítenek meg. Ez szükséges az irányításhoz, hogy mindenki egyenlő mértékben, azonos időben jusson információkhoz és egyenlő feltételekkel kapcsolódjon a folyamatokhoz. Ez az irányító szerep nem lehet tekintettel a terület méretére, de a szükséges technika használata több módon történhet.

Együttműködés. A belső fejlesztés minden résztvevője egyenlő és cselekvő partner. Négy alapvető fontosságú résztvevője van az együttműködésnek. Az önkormányzat, az állam, a fejlesztők és a kistérség képviselői, akik a terület jellege szerint változhatnak. Az együttműködés azt jelenti, hogy a döntéseket közösen hozzák, az együttműködést a saját szabályaik szerint változtatják, beleértve a költségvetést is. Az együttműködés az információk, a kapcsolatok és a pénzügyek megosztását jelentik, az eredmény arányosan sokszorozódik.

Részvétel. A részvétel a kulcsfontosságú partnerek együttműködését jelenti a döntési folyamatokban. Az alapvető együttműködés a döntés, mert a továbbiakban a közösség meggyőzése, a társadalmi aktivitás kerül előtérbe. Az igazgatás a legmagasabb együttműködési forma a fejlesztők közvetlen vagy közvetett bevonásával, ez mind erősíti a tulajdonosi érzést és a fejlesztési folyamatért érzett felelősséget.

Összefonódottság. Szükséges bevonni annyi területet, ágazatot, amennyit csak lehet. Az összefonódottság elve a források kombinációját is jelenti, azok összekapcsolását, a kettőződés megelőzését és a rendszerszerűséget. Csak egyetlen ésszerű lehetőség van a terület fejlesztésére: minden ágazat, minden szereplő összefogása.

A kölcsönösség módszere. A szakembereknek a belső fejlesztésben különféle feladatai vannak, ha a klasszikus fölülről lefelé fejlesztésre gondolunk. A szakértők megkönnyítik és lehetővé teszik a fejlesztést és a helyi állampolgári döntéseket, megoldásokat hoznak. Figyelembe kell venni, hogy bármilyen szakértői tapasztalat és szakismeret is csak a saját ismeretéig terjed, mert nem él az adott területen, hiányzik belőlük a helyi viszonyok ismerete. A kölcsönösség elve épp a külső szakértői tudás és a belső viszonyok ismeretének együttesét jelenti, amelyek egyenrangúak a fejlesztési folyamatban.

A külső és belső források összehangolása. A belső fejlesztésnek a belső erőforrásokra kellene támaszkodniuk. Ez azonban sokszor nem lehetséges és külső forrásokra van szükség. Ebben az esetben gondosan mérlegelni kell a terület anyagi forrásait, követni kell a SWOT-analízist, hogy

meg lehessen fontolni, mennyire szükséges az emberi-, az anyagi- és a pénzügyi forrásokat kívülről bevonni.

Külső (vertikális) támogatás a saját (horizontális) erő elsőbbbségével. Lehetetlen a belső fejlesztést csak saját eszközökkel megvalósítani, a támogatások, az alapok, a hitelek világában. Ezek az egyes projektek szintjén fejtik ki egyedi hatásukat, ami azt jelenti, hogy az egyedi projektek támogatását a térségben érdekelt partnerek biztosítják, azaz a kistérségi és a települési partnerek. Amennyiben együttműködésben készítik a programot, és nincs biztosítva pénz, akkor azt feltételezzük, hogy néhány képviselő hozzásegíti a programot a belső forrásokhoz. Ez azonban veszélyessé válhat. Ez az oka annak, hogy a területi irányultságú belső fejlesztéseket külső eszközökkel is támogatni kell, pénzt engednek át a program számára. Így tud hatékony lenni a LEADER program az Európai Unióban, vagy a PRODER Spanyolországban.

A belső fejlődés eszközei

A következő eszközök ismertek a belső fejlődés elősegítésére:

- A. Irányultság szerint
- Ágazati irányultság – azok a tevékenységek, amelyek egy bizonyos szakterületre vonatkoznak egy fejlesztési program megvalósításának céljával
  - Területi irányultság – azok a tevékenységek, amelyek az egész területre vonatkoznak, de egy projektszintre összpontosítanak.
- B. Források szerint
- Jogi források – törvények, normák, határozatok, amelyek mindkét irányban hatnak
  - Intézményes források – intézmények, amelyek bizonyos területen végzik tevékenységüket (pl. a fejlesztési ügynökségek), vagy az országos ügynökségek, amelyek ágazati fejlesztési programokat koordinálnak.
  - Pénzügyi források – adományok, alapok, hitelek, akár területi vagy regionális alapok, amelyek külső támogatásként működnek (Liptó-vidéki Fejlesztési Alap). A területi pénzügyi eszközök, amelyek bizonyos területek pénzügyi lehetőségeit valósítják meg program szinten, a vertikális eszközök független csoportját hozzák létre, mert ők területi vagy egyedi program szinten fejtik ki tevékenységüket.
- A következő horizontális (ágazati) eszközök alkalmazhatók projekt szinten:
- Törvények és további törvénykezési eljárások
  - Országos intézmények
  - Támogatások
  - Hitelek
  - Pénzalapok
  - Alapítványok
- A következő vertikális (területi) eszközök alkalmazhatók program-szinten:
- Regionális törvénykezés, rendeletalkotás
  - Regionális intézmények
  - Regionális pénzalapok
  - Országos források esetében program-szinten megcélózva
- A vertikális eszközök szolgálnak eszközül a program számára. A fejlődés tekintetében a fő hozzájárulásnak, eredménynek a következők tekinthetők:
- Pénzügyi támogatási forrás a program és az egyes projektek számára
  - Hozzásegíti az embereket a civil társadalom megerősödéséhez
  - Segíti a helyi erőforrások megerősítését, a közös döntések gyakorlását és a köz- és magánforrások szervezését
  - Támogatja a döntések és beruházások összehangolását

- Támogatja a fenntartható fejlődést
- C. A támogatások sokfélesége
  - A döntés mint eszköz: a program igazgatási eszközként működik
  - A humán erőforrás-fejlesztés eszközei: oktatás, műszaki támogatás, a helyi partnerség kiépítése a saját fejlesztés eszközeként
  - Eszközök a közberuházásokhoz: műszaki és kommunikációs infrastruktúra, közszolgáltatások
  - A társadalmi és gazdasági fejlődés eszközei: a vállalkozói szféra érdekében végzett beruházások, foglalkoztatást és bevételt növelő beruházások támogatása hitelek, alapok és adományok segítségével.

Ez a belső fejlesztés sorrendje a megfelelő eszközökkel. Ha a sorrend megváltozik, kockázatos lesz a fenntartható fejlesztés. Nincs helye a türelmetlenségnek vagy a rendkívüli elvárásoknak. Amennyiben az anyagi beruházások kapnak elsőbbséget az emberekkel szemben, akkor hiba, bukás lehet a következmény.

Példák az integrált belső vidékfejlesztés eszközeire: a LEADER program mint az első vertikális eszköz az Európai Unióban

LEADER – a vidékfejlesztési programok akciói között teremt kapcsolatot. Ismertté az Agenda 2000 tette, amelyben a négy közösségi kezdeményezés (URBAN, EQUAL, INTERREG és LEADER) egyike. Az európai kezdeményezés azt jelenti, hogy az általános feltételek szerint a strukturális alapokon kívül kezelik és az Európai Bizottság bizonyos összeget elkülönít a költségvetésből a közösségek támogatása céljából. Jelenleg ez az összeg a strukturális alapok 5,5%-a. A programot törvénybe is foglalták: *A Bizottság értesítése a tagállamoknak a vidékfejlesztés mint közösségi kezdeményezés tárgyában**. A LEADER program kizárólag a vidékfejlesztés támogatására összpontosít és nagysága szerint az agrártámogatások 1%-át jelenti.

A LEADER program alapvető jellemzői

- Mindig egy meghatározott területre összpontosít – ez a földrajzi elv
- Mindig aktív kapcsolatot hoznak létre a helyi lakosokkal
- A folyamatok mindig alulról indulnak és ezért a kezdeményezések, a műszaki támogatás és a képzések kezdetül fogva létfontosságú eszközök a programban
- A projekteket a helyi támogatott csoport nyújtja be, szektorok közötti együttműködésben a helyi szinttel
- Minden csoport a maga fejlesztési stratégiáját és üzleti tervét dolgozza ki
- A LEADER-csoportok a tagországokon belül hálózatot alkotnak és együttműködnek az információcserében és a közösségi programokban

A LEADER II céljai (1995-1999)

- Minden csoport együttműködik a program projektjeiben
- Újjáélesztik a helyi kultúrát
- Fejlesztik a kis- és közepes vállalkozásokat
- A helyi gazdaság sokszínűségének és a foglalkoztatottságnak a fejlesztése
- A szolgáltatások javítása
- Környezetvédelem
- A létező magántőke mozgósítása

* 2000/ C 139/05, Art. 20, 1.c of Council Reg. No1260/1999, Council Reg. No. 1257/1999.

- Innováció és többféle támogatás
- A tapasztalatok kicserélése, valamint országos és országok közötti résztvevő csoportok hálózatának létrehozása

A LEADER+ (2000-2006) kiterjeszti ezeket a célokat a nemzetközi projektekkel, amelyeknek a megvalósítását az előkészítéssel együtt két vagy több helyi csoportra bízta. Minden terület számításba jöhet, amit az Eurostat vidékinek minősít a tagállamokon belül (1. és 5b célterület).

A használók helyi résztvevő csoportok lehetnek, akik különböző társadalmi és gazdasági ágazatok közti együttműködéssel (az közigazgatási szektor részvételi aránya nem lépheti túl az 50%-ot) kidolgozzák a helyi vidékfejlesztési stratégiát. A helyi résztvevő csoportok a százezer főnél alacsonyabb népességű és 120 fő/m² népsűrűségű területek lakosai lehetnek, de legyenek többen tízezernél (példa erre Észak-Európa).

A támogatás mértéke

- A vidékfejlesztés integrált stratégiájának kísérleti jellege támogatja az alulról jövő kezdeményezés elvét és a horizontális együttműködést (ismeretátadás, technológia-használat, a vidéki területek életminőségének javítása, természeti és kulturális források használata, az Európai Unió regionális értékeinek megerősítése)
- Régiók közötti és országok közötti együttműködés támogatása
- Az EU tagállamain belül létrejött vidéki kezdeményezések hálózatának támogatása.

Végrehajtás

A tagállamok készítik a programot, ami az európai bizottság megbízásából történő pénz elosztásán alapszik. A tagállamok készítik el a programot arra a földrajzi térre, ami a legkedvezőbb az ország számára, tekintettel a meglévő közigazgatási szerkezetre, beleértve a megfelelő végrehajtást és szervezést. A tagállamok kérhetik az operatív programot vagy a nagy összegű támogatásokat. Kiválasztják a lehetséges helyi résztvevő csoportokat országos szinten, támaszkodva a regionális és az országos versenyre. A programnak nyitottnak kell lennie több lehetséges helyi résztvevő csoport előtt. Az ellenőrzést a helyi résztvevő csoportok szintjén végzik el a regionális és az országos program szerint, illetve az EU szintjén. Minden program számára külön ellenőrző bizottságot állítanak fel. Az irányító hatóságot országos szinten jelölik ki, az európai bizottság ellenőrzésével. Az Európai Unió az 1. célterületen belül az összes költség 75%-át fedezi, a többi területen pedig a költségek 50%-át.

A LEADER program alkalmazása a Bódva-völgyi Településszövetség példáján

Fejlesztési együttműködés szövetségi formában

A Bódva-völgyi Településszövetség a szepti regionális fejlesztési ügynökség hozta létre mint nem hivatalos önkormányzati intézmény és mint cselekvő szereplő a területi fejlesztésben, a Bódva-völgyi települések részvételével. Összesen 26 település tartozik hozzájuk, köztük egy város. A társulás célja a közös fejlesztés összehangolása, a feladatokat kijelölése. Fontos feladatok a kommunikációs rendszer kialakítása a tagok között, valamint az információk és a tapasztalatok kölcsönös cseréje. A 2006-os év legfontosabb feladata a kistérség fölkészítése volt a LEADER-program fogadására. Az elfogadás és a pénzügyi források biztosítása az előterjesztett projekt elfogadásától függ. Azok a tervek a sikeresek, amelyek rendelkeznek biztos intézményi háttérrel a program végrehajtásához és világos elképzeléssel a kistérség fejlesztésére. Az előkészületek a sikeres alkalmazásra a legfontosabb feladat, habár a megvalósítást csak 2007 második félévére lehet tervezni.

A társulás földrajzi jellemzői

A társulás területe egy természetes földrajzi egység a Bódva folyó völgyében, amely a Kassai völgy nyugati részéből alakult. Déli része többnyire alföld, 200 méternél magasabban a tenger szintje fölött, az északi része a Szepes-gömöri Érc-hegység lábáig nyúlik, geomorfológiailag a Mecenzéf-fennsík reprezentálja. A kistérségnek ez a része 300-400 méterrel van a tenger szintje fölött. Nyugaton a (Szlovák-) Gömör-tornai-karszthoz kapcsolódik, itt 500-800 méter a tengerszint feletti magasság. Délen a Bódva-völgyéhez kapcsolódik a kistérség, amit a magyar határ keresztez. Kelet felé nyitott a Kassai-medence és a Hernád völgye felé. Bódvavendégi mellett a Bódva kilép Szlovákiából, és a Sajó-völgyébe siet. A térség legalacsonyabb pontja 169 méterrel van a tenger szintje fölött, ott ahol a Bódva kilép az ország területéről, a legmagasabb pont pedig az észak-nyugaton található 1186 méter magas Osadnyik-hegy.

A kistérség a kőkorszak óta lakott terület, a kereskedelmi utak találkozási pontja volt a déli alföldi területek, valamint a Szepesség és Lengyelország felé. A 13. századtól 1848-ig ezek a falvak Abaúj és Torna megyéhez, később az összevont Abaúj-Torna megyéhez tartoztak. A közlekedési forgalom változása, az Osztrák-Magyar Monarchia szétesése következtében, majd a szocializmus alatt ez a régió elvesztette a fontosságát, és elszigetelődött. 1923 után ezek a települések a ma már nem létező Moldava kerülethez tartoztak, amit 1960-ban a kassai kerülethez csatoltak, 1968-ban pedig a Kassa-vidék, ma pedig a Kassa-környéke nevű körzetbe. A közigazgatás irányítói és az intézmények, amelyek jó irányban tudnák befolyásolni a terület fejlődését, a körzeten kívül találhatók. Erre válaszul a Bódva-völgyi Településszövetség Szepesi központtal alakult meg. Jelenleg a kistérség a Kassa-környékhez tartozik, és a Kassa régió része.

A LEADER-program kezdete a társulásban

2005. szeptember 16-án tartotta a társulás azt a találkozóját, amelyen kifejezték szándékukat a LEADER-programban való részvétel előkészületeire. A regionális fejlesztési ügynökséget bízták meg ezzel a feladattal. Összegyűjtötték és rendszereztek a térség statisztikai adatait, elkészítették a térséget bemutató dokumentumot. A települések számára értekezleteket tartottak. 2005 júniusától rendszeres találkozókat szerveztek kistérségi szinten, ahol a három (önkormányzati, vállalkozói, civil) szféra képviselői voltak jelen az egyes településekről. Ezeken a találkozókon a rendelkezésre álló információkat elemezték, amelyeket a megbeszélések között gyűjtöttek össze. Körülhatárolták a kistérségen belüli erős és a gyenge pontokat, valamint a lehetőségeket és a veszélyeket. A következő megállapításokat tették, amelyeknek a program szempontjából van jelentősége:

- A közigazgatási egységek és a vállalkozások feladatainak meghatározása. Nehéz azokat a fejlesztési programokat megvalósítani, amelyek a népesség érdekeit és igényeit nem veszik figyelembe. Ezért van szükség a magán- és a közérdek összehangolására. A fő feladat a települések és a kistérség fejlesztése a források összpontosításával. Az önkormányzatok és a vállalkozók együttműködnek ebben a feladatban, de nem nélkülözhetők a civil szervezetek sem, főleg azok a magasan képzett szakembereket egyesítő civil szervezetek, amelyek a települések, a kistérség fejlesztését tűzték ki célul.
- Kistérségi fejlesztési program megvalósítása. Minden programnak tartalmaznia kell a következőket:
  - Helyzetelemzés az erős- és a gyenge pontok szempontjából, a megoldás és az értékelés stratégiájával
  - Igazolni kell a megjelölt feladatokat az EU stratégiájára és az országos stratégiai tervre való tekintettel

- Teljeskörű információk az eredményekről, amelyeknek a leírása tartalmazza a konkrét és igazolható célokat, eredményeket. A jelentésnek olyannak kell lennie, hogy képes legyen mérni a program haladását, céltudatosságát és hatékonyságát.
- Két táblás rendszerű pénzügyi javaslatra van szükség. Az egyik mutatja az európai mezőgazdasági alap vidékfejlesztésre szánt támogatási összegét évenkénti bontásban, a másik az EU támogatását, az országos forrásokat, az európai mezőgazdasági alap vidékfejlesztésre eső hányadát, és a technikai támogatást.
- A tájékoztatás során el kell különíteni a köz- és a magánkiadások összegeit.
- Szükség van a nemzeti támogatás bemutatás céljából kiegészítő táblázatra.
- Az érvényes hatáskörök szerint el kell különíteni az elemeket egymástól.
- Információkat kell adni a további támogatásokról is, beleértve a közös mezőgazdasági politikát, a kohéziós politikát.
- Információk a program végrehajtásáról, a szervezés, az ellenőrzés és az értékelés rendszeréről, a bizottság tagjairól, a program propagandájáról.
- A résztvevő partnerek tevékenységének értékelése.

Ezek a tevékenységek megvalósítják a fejlesztési együttműködést a kistérség szintjén, megerősítik a települési képviselők és a szakágak képviselőinek vezetése alatt a LEADER-program végrehajtását. Öt találkozózt támogattunk kistérségi szinten, valamint egyes településeken belül egyedi megbeszéléseket folytattunk. A szakszerű elemzés, tervezés és a táblázatok készítése a regionális ügynökség érdeme. A program 2006. november végéig tartott. A zárásra 2007 elején kerül sor a társulás területén.

Összefoglalás

Szükség van az új fejlesztési program támogatására, mint a vidékfejlesztést támogató LEADER-program, nemcsak Szlovákiában, hanem egész Közép-Európában. Ez a program részleteiben és teljes egészében is fontos a hátrányos helyzetű térségek számára gazdasági, környezeti, társadalmi és környezetvédelmi szempontból egyaránt. Fontos ezt a programot megvalósítani a kistérségekben. Szlovákiában 250 kistérség van, amelyek többsége még nem dolgozta ki a természeti és a humán fejlesztés stratégiáját.

A dolgozat *VEGA 1/3063/06-* keretében készült Szlovákiában, „*Az új társadalmi és gazdasági szerkezetek jellemzői Szlovákia vidéki és városkörnyéki területein*” címmel.

Felhasznált irodalom

- Barabas, D., Fogaš, A., Rosič, M. (2002) Porovnanie návštevnosti sprístupnených jaskýň Národného parku Slovenský kras a Národného parku Aggteleki, Biosférické rezervácie na Slovensku IV. Zborník referátov zo 4. medzinárodnej konferencie "25. výročie vyhlásenia prvej slovenskej BR Slovenský kras", v Rožňave 28.-29.X.2002, TU Zvolen, pp.200-204. ISBN 80-228-1222-6
- Drgoňa, V. (2002) Euroregión cooperation on an example of Námestovo border district. – In: Proceeding of he international colloquy state border reflection by border region populatuion of V4 states. Constantine the Philosopher University in Nitra, Department of Geography. 12.-13, september 2002, Nitra, pp. 133-143, ISBN: 80-8050-536-5.
- Dubcová, A. (2002) Perception of border line by population of the Danubian euroregions the Slovak-Hungarian borderland. – In: Proceeding of he international colloquy state border reflection by border region population of V4 states. Constantine the Philosopher University

- in Nitra, Department of Geography. 12.-13, september 2002, Nitra, pp. 248-264, ISBN: 80-8050-536-5.
- Fogaš, A. (2004) Euro-stredomorské partnerstvo-história a súčasnosť. Regionálna geografia, regionálny rozvoj a Európska únia. Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Supplementum No.3, 2004, s.127-133, ISBN 80-223-2144-3, ISSN 0231-715 X
- Halás, M. (2005) Cezharaničné väzby Cezharaničná spolupráca (na príklade slovensko-českého pohraničia s dôrazom na jeho slovenskú časť. Univerzita Komenského, Bratislava 152 s., ISBN 80-223-2054-4.
- Hurbánek, P. (2004) Priestorový aspekt periférnosti v rurálno-geografickej a sídelno-geografickej interpretácii vidieka. – In Balaj, M., Jeřábek, M. (eds.): Geografický pohled na současné Česko. Acta Universitatis Purkynianae, UJEP, Ústí nad Labem, s. 49-60, ISBN 80-7044-577-7.
- Klamár, R. (2006) Stanovenie priorit rozvoja regiónov v procese strategického plánovania (na príklade vidieckeho mikroregiónu Ptava). – In: Čech, V., (exec. edit): AFSHNUP, Přírodní vedy, XLV, Folia Geographica 10, FPHV Prešov, s. 224-231. ISSN 1336-6149, ISSN 1336-6157.
- Kulla, M., Compřlová, M. (2004) Súčasný stav a perspektívy rozvoja cestovného ruchu v oblasti Gombaseckej jaskyne, Geoturizmus a geopropagácia v karpatskom euroregióne, GEOTUR 2004, TU Košice, Fakulta BERG, Katedra geopropagácie, pp. 85-91 ISBN 80-969337-3-6.
- Kulla, M. (2006) Selected aspects of tourism in Košice region. Természettudományi Közlemények 6, Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar, Nyíregyháza, pp. 217-227, ISSN 1587-7922.
- Spišiak, P. (1999) Development of Rural Area in Slovakia (Applied to the Microregion Podhorie). Geographica Slovenica, Ljubljana, pp. 217-222, 236, ISSN 0351-1731.
- Spišiak, P., a kol. (2005) Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989. Geo-grafika, Bratislava, 186 s., ISBN 80-969338-4-1.
- Zubriczký, G. (2003) Rurálna geografia. Mapa Slovakia, 1. vyd. Bratislava, 64 s, ISBN 80-89080-38-3.

Fordította: Mezei István

A regionális fejlődés és a táj teljesítő képessége a kassai területben

Dušan Barabas

A táj teljesítőképességének, a táj potenciáljának fogalmát használjuk fel a kassai terület természeti potenciáljának elemzésekor. Elsősorban a mezőgazdasági teljesítőképesség jellemzőit mutatjuk be. Ez az elemzési mód lehetővé teszi a táj tagoltságának feltárását és segít értelmezni a táj egyes részeinek hasznosítási lehetőségeit. A kassai terület regionális fejlődésének tervezésekor figyelembe kell venni a táj sokszínűségét.

Bevezetés

A terület betelepülése szorosan összefüggött, és ma is összefügg a táj felhasználásával. Arról van szó, hogy minden táj felkínál valamit az ott lakó ember számára, biztosítja az emberi élet társadalmi-szociális feltételeit. A táj kínálata az a fogalom, amelyet napjainkban módfelett használunk. Ebből indul ki a táj értékelése, amelynek célja a táj teljesértékű és hatékony felhasználása a tájrendszer stabilitásának megbontása nélkül. Az értékelés célja a természet

rendszerébe való belépés biztosítása a tájban végbemenő önszabályozás és a dinamikus homeosztázis folyamatának fenntartása mellett.

A kiinduló fogalom, amelyből mindent származtatunk, a táj potenciálja, a táj teljesítőképessége. A tájpotenciált mint fogalmat Neef definálta 1966-ban. Ezzel foglalta össze a táj tulajdonságainak összességét, amely előfeltételét képezi a gazdasági hasznosítás minden fajtájának. Mivel később több természeti képességet határoztak meg, szükségessé válik körülírni a választott területet. Dolgozatunkban természeti potenciálról, természeti teljesítőképességről lesz szó. Minden földrajzi tér természeti teljesítőképessége olyan tényező, amelyből az illető terület többi potenciálja is származik. Egy következetes elemzés a tájra történelmi szempontból is tekintettel van, és így nézve a terület többi képessége csak részhalma a természeti potenciálnak. A népesség növekedése, a természet teljesítőképességébe való beavatkozások, valamint az ökológiai katasztrófák veszélye kikényszerítette a tájpotenciál definálását. Ezt úgy értelmezzük mint a táj hasznosításának előfeltételét, mert az ember igényét fejezi ki. A fogalom meghaladja a természeti kereteket, és hatása megnyilvánul a természetben és a társadalmi-gazdasági szférában (Drdoš et al. 1979, 1980; Mazúr a Drdoš 1984). A természeti potenciálban hangsúlyosan jelenik meg a táj védelme. Ebből következik, hogy a természeti potenciált a tájra vonatkoztatva is értelmezzük, amely fogalom a tájban bekövetkezett visszafordíthatatlan változások kivételével minden más jelenség esetében használható. A természeti potenciál figyelembe vétele korlátozza a föld kihasználását, tükrözi a vizsgált terület történelmi fejlődését, sejteti a képesség egyéb fajtáját is, például a mezőgazdasági teljesítőképességet.

A dolgozat célja a kassai kerület mezőgazdasági teljesítőképességének elemzése az egyes telekkönyvi területek statisztikai adatai alapján. A 2000. év adataiból feldolgoztuk a szántóföldi adatokat, a tartós füves növényállomány, valamint a katasztrális terület összességi adatait. Az adatokat a számítógépes Kokeš- és a Microsoft Excel program segítségével dolgoztuk föl.

Eredmények

A kassai kerület földhasznosításának adatait értékelve a térkép megrajzolásakor a szántóföld méretét vizsgáltuk a települések egyenkénti kataszterében. A szántóföld és a kataszteri terület aránya tükrözi az egyre rosszabbodó feltételeket a kerület mezőgazdasági potenciáljának kihasználására. Feltételeztük, hogy a mezőgazdaságot érintő rosszabbodó feltételek a másik oldalon emelni fogják a terület teljesítőképességét a természet védelmére, ami egyúttal a rekreációs potenciál növekedését is jelentené, esetleg a víz tartalékkészletének potenciálját is. A szándékosan sematizált ábrázolás lehetővé teszi a terület jövőbeni kilátásaira való utalást, de ez torzítja a valóságot. Ezért jónak láttuk elemezni a földhasználat másik módját, a szántóföld és a tartósan füves növényállomány arányát. Ez a mutató kiegészíti a szántóföld és az egész kataszteri terület arányának mutatóját.

A szántóföld és a teljes kataszteri terület aránya alapján megállapíthatjuk, hogy az egész kerület katasztereiben kis mennyiségben képviselve van a szántóföld. Kontinuális területről van szó, amelyet nagyon egyszerű szerkezet jellemez jelentékenyebb anomália nélkül.

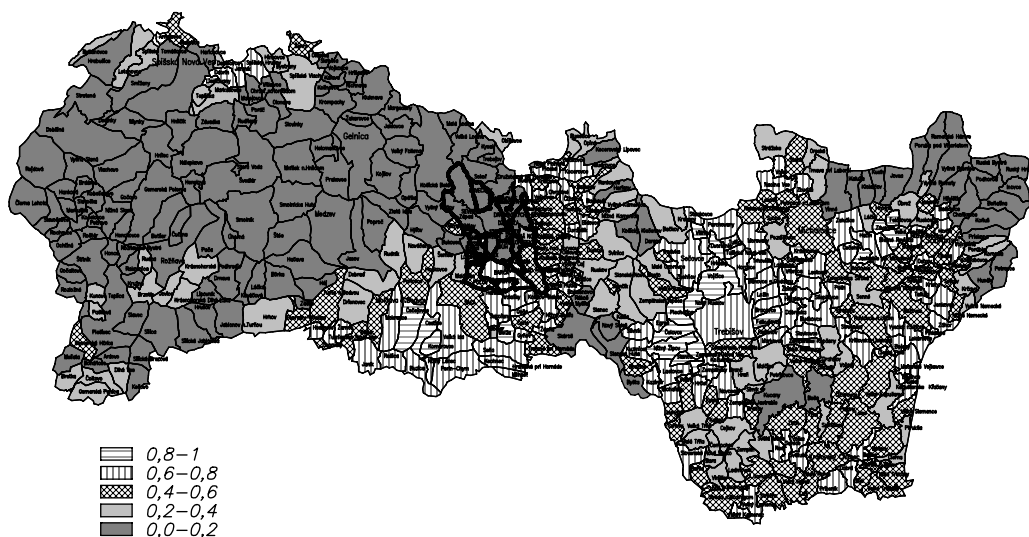
A kassai kerület *nyugati* részén, amely földtani-geomorfológiai szempontból nagyon sokszínű, jellemzően alacsony a mezőgazdasági potenciál, de igen jelentős a rekreációs potenciál. Hasonló karakterrel rendelkezik a Vihorlát- és a Szalánci hegy déli-területe is. Általában magasabb természetvédelmi fokú területekről van szó, melyek madárlakta-területeknek vannak jelölve. Bizonyos eltérés csak a mecenzéfi területen van, amelynek a karaktere teljesen más. Erre a területre hatással vannak az árvizek és az alámosások, amelyeket a talajvíz magas szintje határoz meg. A szántóföld és a összes kataszteri terület koefficiens aránya 0 és 0,4 között mozog.

A szántóföld és a teljes kataszteri terület 0,4 és 0,6 koefficiens szintje a kassai-katlan *északi* részén és a Kelet-Szlovák Alföld déli részén van jelen, amelyekre az extrém morfometrikus

paraméterek, esetleg a magasabb talajvíz-szint jellemző, és ezért itt a szántóföld kisebb mértékben van jelen. Esetleg bortermő vidékek területeiről lehet szó, amelyeket az értékelésnél nem vettünk figyelembe.

A kassai-körzet utolsó kategóriájába olyan területek tartoznak, ahol a koefficiens értékei 0,6 és 1 közé tartoznak. Olyan kategóriáról van szó, ahol képviselve van a kelet-szlovákiai dombvidék és részben a Medzev-dombvidéke is. A bemutatott értékek alapján készült az 1. ábra.

A terület természeti potenciál szerinti tagolása a térképen jól érzékelteti a táj változatosságát, és rámutat az egyes részek fejlődési lehetőségeire, lehetővé teszi a jövőképek fölrajzolását is.

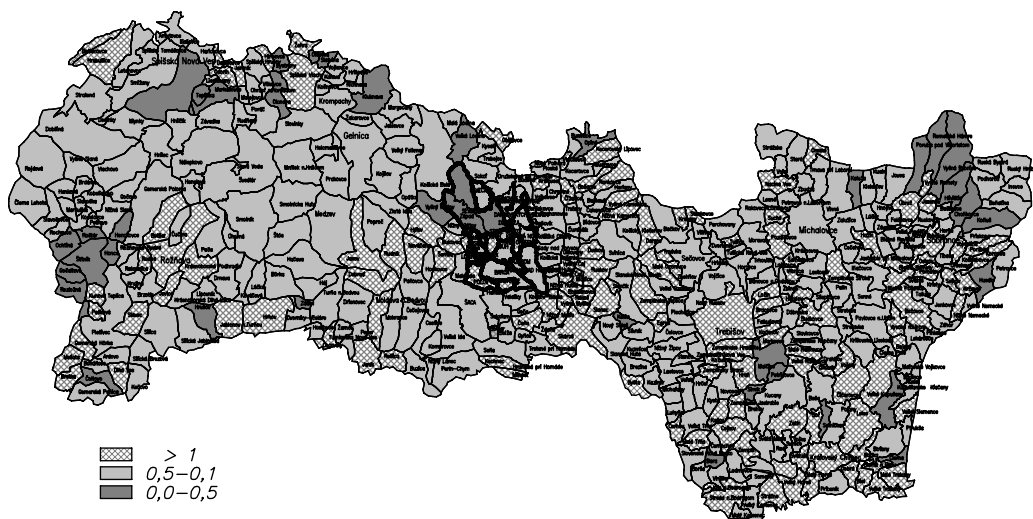

1 ábra: A termőterület aránya a kassai kerületben a telekkönyvi kataszter szerint
Forrás: Saját szerkesztés

A 2. ábra a szántóföld arányát ábrázolja a tartós füves növényállományhoz viszonyítva (továbbiakban: TFN).

A koefficiens értékét három csoportba osztottuk. Az így kapott adatok alapján megállapítható, hogy a vizsgált területen jelentős különbségek vannak. Az egyik típusba az extrém morfológiai jellemzőkkel bíró területrészek kerültek, ahol a szántóföld képviselete 0 és 0,5 között van. Ezek túlnyomórészt a kassai kerület nyugati részén fekszenek. Ennél a kategóriánál feltételezzük az idegenforgalmi jellegű hasznosítást. Ezek a koefficiens értékek arra utalnak, hogy a mezőgazdaság átalakulása hatással lehetett a táj hasznosítására, ami a szántóföld területének szűkülését eredményezte. Elsősorban a kassai kerület kevésbé fejlett peremterületeiről van szó.

A második típusba az átmeneti területrészek kerültek, ahol a szántóföld és a TFN aránya 0,5 és 1 között található. Ilyen értékkel bíró területrészeket a kassai-katlannál lehet látni. Név szerint a Vihorlátról, Kassa környékéről és Csetnekről (Štítnik) van szó. Itt a szántóföld nagyobb aránya jellemző a TFN-nel szemben. Az alacsonyabban fekvő területek hidrológiai viszonyai láthatóan deformálják a mezőgazdasági táj éghajlati potenciálját.

2. ábra: A legelők aránya a kassai kerületben a telekkönyvi kataszter szerint

Forrás: Saját szerkesztés

Végül a harmadik típusba azok a területek kerültek, ahol a szántóföld és a TFN aránya nagyobb mint 1, tehát a szántóföld van túlsúlyban, sőt néhány esetben többszörös aránnyal. Ez a kategória a természeti potenciálon túl függ a nagyobb települések közelségétől is, mert itt nagyobb az igény a szántóföldi termékekre.

Befejezés

Az eddigieket továbbgondolva azt állapíthatjuk meg, hogy a regionális fejlődés szempontjából a kassai körzetet három részre tagolható.

Az egyik a kerület nyugati része, ahol a területre az extrém morfológikus tulajdonság jellemző. Ez összefüggésben van a történelmi hagyományokkal, a fa-, valamint az ércműveléssel. Manapság a fejtióipar és a feldolgozóipar válságának, átalakulásának következménye a magas munkanélküliség. Ezen a területen az idegenforgalom különböző ágazatainak formáiról lehet szó magas potenciállal.

A második a kassai-katlan területe, ahol a legjellemzőbb az ipari ma is szakadatlan fejlődése. Ez elsősorban feldolgozóipar, és az iskolázott munkaerő meglétére támaszkodik, kihasználva a munkaerő közelségét, illetve pótlási lehetőségét Eperjes (Prešov) város környékéről.

A kassai kerület harmadik jellegzetes tájfajta a Kelet-Szlovákiai Alföld, ahol a mezőgazdasághoz kötődő gazdag hagyományokkal, és a mezőgazdaság fejlődéséhez szükséges potenciállal találkozunk. Az ország szempontjából fekvése periférikus, sőt a szomszédos Magyarország és Ukrajna határ menti területei is hasonlóképpen periférikus jellegűek, emiatt manapság nem nyújt elegendő lehetőséget nagyobb fejlődésre. A kerületnek ebben a részében a nyugat-kelet irányú közlekedési folyosó kiépítése adhat perspektívát az esteleges intenzívebb szállítás reményében.

*Fordította: Czene Judit
Szöveggondozás: Mezei István*

Felhasznált irodalom

- Drdoš, J., Mazúr, E., Urbánek, J. (1980) Landscape Syntheses and their Role in Solving the Problems of Environment. *Geografický časopis*, 32, 119-129
- Drdoš, J. (1999) Geoekológia a environmentalistika. I. časť. Vysokoškolské učebné texty. Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovská univerzita
- Kulla, M. (2006) Selected aspects of tourism in Košice region. *Természettudományi Közlemények* 6, Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar, Nyíregyháza, p. 217-227, ISSN 1587-7922.
- Kulla, M., Dická, J. (2005) Typology of settlements in National Park Slovak Karst by selected indicators of tourism development. *Természettudományi Közlemények* 5, Nyíregyháza, pp. 335-346
- Mazúr, E., Drdoš, J., (1984) Conception of Resources, or Conception of Landscape Potential in the Geographical Research? *Geografický časopis*, 36, 305-315.
- Neef, E. (1966): Zur Frage des gebietswirtschaftlichen Potentials. *Forschungen und Fortschritte*, 40, 65-96
- Rosič, M., Fogaš, A. (2005) A Szlovák-karszt Nemzeti Park területi fejlődésének kiemelt előfeltételének kiértékelése. *Természettudományi Közlemények*, Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar, Nyíregyháza 2005, pp.347-363, ISSN 1587-7922
- Fogaš, A. (2005) Jaskyne ako hlavné atraktivity cestovného ruchu v NP Slovenský kras a v Aggtelekskom národnom parku, Zmeny v štruktúre krajiny ako reflexia súčasných spoločenských zmien v strednej a východnej Európe. Zborník z III. medzinárodného geografického kolokvia, Danišovce, 9.-10.11. Ústav geografie PF UPJŠ v Košiciach, s.33-38, ISBN 80-7097-623-3
- Spišiak, P., a kol., (2005) Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989. *Geografika*, Bratislava, 186 s., ISBN 80-969338-4-1.
- Spišiak, P. (2005) Regionalization of tourism in Slovakia. *Természettudományi Közlemények* 5, Szerkesztő Dr. Kókai S., Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar, Nyíregyháza, pp. 363-370, ISSN 1587-7922.

Szakirodalmi figyelő

Baksa Sára

Dr. Kókai Sándor (szerk.): Földrajz és turizmus. Tanulmánykötet Dr. Hanusz Árpád 60. születésnapjának tiszteletére. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Főiskolai Kar Földrajz Tanszéke, 2006. 394 o.

A kötet Dr. Hanusz Árpád földrajztudós 60. születésnapja alkalmából megrendezett konferencia előadásait gyűjti egybe.

A témák sokszínűségére jellemző, hogy a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye turizmusának fejlődéséért igen sokat tevő turisztikai szakember munkásságának érdemeit bemutató kötetben helyet kaptak a megye és más magyarországi területek turizmusának elméleti és gyakorlati kérdéseit taglaló írások mellett egyéb tématerületek is, főként a tudós környezetében munkálkodó szakemberek tollából. Olvashatunk Szabolcs-Szatmár-Bereg megye növénytermesztésének útjáról, a megye helyi vezetőinek a külföldiek beköltözéséről alkotott véleményéről, valamint a magyarországi román kisebbség etnikai, földrajzi sajátosságairól. A megye szűkebb térségeit kutató tanulmányok közé tartozik a nyíregyházi településegüttes népességföldrajzi jellemzőinek, sajátosságainak vizsgálata, a Szatmár-Beregi síkság népesedési folyamataival foglalkozó írás, vagy ugyanebben a térségben a falvak turisztikai szempontú tipizálása, továbbá a mátészalkai kistérség idegenforgalmi fejlesztési koncepciójával kapcsolatos tapasztalatokat összefoglaló tanulmány.

A nagyobb tájegységeket érintő írások közé sorolható többek között az ifjúsági turizmus kutatásának és fejlesztésének lehetőségei a határ menti régiókban, vagy az Észak-kelet Magyarország energia felhasználásával és a megújuló energiaforrásokkal foglalkozó tanulmány, de érdekes írásokat olvashatunk a torzított turisztikai térképek születéséről, a kibetér, a földrajz és az ember kapcsolatáról, gasztronómiánk múltjáról, jelenéről, jövőjéről, vagy a szőlő- és bortermelés helyzetéről is.

Dr. Frisnyák Sándor – Dr. Gál András (szerk.): Szerencs, Dél-Zemplén központja. Nyíregyháza-Szerencs: Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földtudományi Intézet és a szerencsi Bocskai István Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola, 2007. 550 o.

A könyv a 2007. április 19-20-án - immár kétévente hagyományosan - Szerencsen megrendezésre kerülő, a sorban negyedik Tájföldrajzi Konferencia előadásainak tanulmányait tartalmazza a tudománytörténet, természeti környezet, társadalom és gazdaság, turizmus, valamint történeti földrajz – kulturális örökség témakörökben.

A kötetet a Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, Szerencsen illetve ezek térségében kiemelkedő kutatásokat végző tudósokra – Nyíry Istvánra, Dr. Peja Gyözőre, Dr. Hőgye Istvánra - történő emlékezés, illetve Dr. Dankó Imre eddigi munkásságának felelevenítése vezeti be. A Nyíri István geográfiai munkásságát bemutató írásban a földrajztudomány magyarországi fejlődésének, az enciklopédikus műveltség kialakulásának momentumaira is kitér annak szerzője. A kiadvány további 46 tanulmánya bepillantást nyújt Szerencs mind szűkebb, mind tágabb földrajzi térségébe. A természeti környezetet illetően pl. a természetföldrajzi tagolásról, tájfelosztásról, tájmetrikáról, zoológiáról, földtani és morfológiai fejlődéstörténetről, éghajlati

viszonyokról, domborzatról, vízhálózatról, növényzetről, tömegmozgásos folyamatokról kaphatunk egy-egy kisebb-nagyobb tájegységet vagy települést érintően képet.

A társadalom és gazdaság fejezetben a térség munkaerőutánpótlási, felkészültségi gondjai mellett a cukoripar fejlődése és jelenlegi helyzete, valamint a megújuló energiák kinyerése és hasznosítási lehetőségei kerültek napirendre több más téma mellett. A Konferenciának helyet adó, az elmúlt néhány évben külsejében és kínálatában egyaránt megújult Bocskai István Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskolában folyó képzés, gazdag és évente visszatérő programok, az itt tanulók lehetőségei is e fejezetben kerültek bemutatásra.

A turizmus fejezetben a múlt idők lovastúra-mozgalma, a falusi turizmus fejlesztése és többek között Szerencs adottságai és centrumszerepének lehetőségei foglalkoztatták a Szerzőket.

A történeti földrajz - kulturális örökség fejezetben a történelmi borvidékhez kötődő tanulmányok (szőlőtermelő területek, szőlőművelés, borászat) mellett pl. a szerencsi vár építéstörténete, ősi vásárvárosok, katonai helyőrségek, Rákóczi Zsigmond és kora Szerencsen témájú írások kerültek a konferenciát összefoglaló kötetbe.

Lukács Gergely Sándor – Nagy Zsuzsa: A Tisza kincse. Budapest: Szaktudás Kiadó Ház, 2007. 212 o.

A 2004-ben elindult Vásárhelyi terv továbbfejlesztéseként az árvízvédelem feladatainak megoldása mellett a Tisza menti települések gazdasági felemelkedését szeretnék elérni a Szerzők a 2006-ban készült térségfejlesztési tanulmányukban javasolt módszerekkel. Abból indulnak ki, hogy az ott élő emberek legnagyobb erőforrása a természeti környezet, s tartós javulást csak a környezeti, gazdasági és szociális területek egymással harmonizáló fejlesztése biztosíthat.

Ennek megvalósítása érdekében munkájukban az árvízvédelmi programhoz kapcsolódva a helyi érdekekre alapozott együttműködésre, a Tiszai Tudás Transzfer Szolgálat kialakítására és a Tisza Kincse helyi termékcsomag márka bevezetésére tesznek javaslatot a térségben működő vállalkozások versenyképességének növelése, a kohéziós erő erősítése, a tartós együttműködések megvalósítása céljából. Az igazán innovatív, szakmailag jól kiérlelt javaslatok már csak gyakorlati megvalósításra várnak.

A területfejlesztés módszertani ismereteit is felelevenítő és alkalmazó munkában számos hivatkozás utal a Szerzők alapos szakmai felkészültségére, de sajnos néhány esetben e hivatkozások az irodalomjegyzékben már nem szerepelnek.

Angol nyelvű összefoglalók / Summaries

Zoltán Bujdosó – Lóránt Dávid – Andrea Hernecky - Géza Tóth:

The indicators of connection between tourism and regional competitiveness by the example of the Mátravidék

The majority of the settlements in Mátra has to face socio-economic problems, such as negative migration balance, high unemployment rate, low number of enterprises, and low income. One possible basis for development could be tourism, however, in terms of the number of hotels per inhabitants this region is below the rural average, therefore development is necessary. We have to notice, that from the 62 settlements studied, there were only 21 with hotels operating in the year 2005. Taking the data of the year 1996 as a basis, the number of tourists stayed in hotels in the Mátra increased by 9 % in a decade. This growth is relatively low compared to the national average of 33%. The picture is a bit different in the case of guest nights. Compared to the data of 1996, by the year 2005 there was a decrease of 7% in guest nights spent in hotels, when there was a 15% growth on a national level. Both in its share and in its tendency, domestic tourism is dominant in the region, therefore the enhancement of its international marketing is essential.

Éva G.Fekete:

Appearance and role of tourism in change of function of small villages

Speaking about small villages (settlements with population below 500) and tourism usually two facts are assumed. According to the first one nothing more than village tourism can be reckoned with, while according to the second one the tourism is considered as cure-all for keeping the small villages alive. The reality is however much more complex.

On the one side the significance of tourism in small villages cannot be overestimated since they can accommodate 4,2 p.c. of the tourists on national and regional level, though merely 2,2 p.c. of the tourists take this opportunity. At the same time the tourism assures a definitive change on 10-15 p.c. of the settlements.

As beneficial change can be appreciated in these villages that opportunities are generated to complete the income of local families, the villages improve in looks, values rise to the surface thus improving self-respect and comfort-feeling of the locals, services are expanded, the guests transmit know-how, new models and innovations to the locals and accordingly solidarity gets stronger while social exclusion is diminished. All these together may contribute to keeping the population from leaving the village. This can be achieved if the development of tourism is realized with respect to the social and corporate conditions. Otherwise conflicts may arise between the tourist enterprises and locals, between the guests and locals embittering their life, making the beneficial results impossible even the social exclusion can become more pronounced.

According to the organization form as well as the relation to the village in question the significant tourism services can be divided into three different groups. In the study survey has been made of

1. peculiarities of holiday villages showing enterprising and second-home-creating spirit,
2. characteristics of classical country hospitality rich in oecological and gastronomical aspects,
3. services of wellness and active tourism appearing in small villages.

All these encourage an inevitable change of function for survival of small villages but have different impact on the local development. Up to the form of tourism at a small village the expected advantages and risks are divers and different ways of development are to be applied. A holiday village may save the real estates and maintain the local population but at the same time it may endanger the environmental aspects and curtail locals of material advantages. Locals can be drawn into tourists services thus traditions can be conserved, on the other hand we have seen unsuitable architectural and cultural solutions. Locals can be drawn also into village lodging facilities provided there is a suitable supply on labour force.

Based on the three types of products solutions have been set up, characteristics of supply and demand have been presented and proposals for development have been drafted.

Zoltán Bujdosó – Lóránt Dávid – Edit Játékos:

The role of local tourism tax revenue in the region of North Hungary

There is hardly any settlement today that does not see tourism as a great opportunity. In most of the cases, the lack of finance causes the biggest difficulty. This is especially true to one of the least developed regions of the country, Northern Hungary. Although, taking stock of its various attractions such as health and thermal spas, climatic medical resorts, world heritage sites, wine regions, historic towns, religious and historic memorial sites, national parks, mountain resorts, we find a rather diverse offer for the visitors. The missing capital for developments may possibly be drawn from the income from tourism tax. We show in our study that there is an unfortunately low number (one-fifth) of municipalities in the region which actually utilize their legally granted right to tax. Higher incomes from tourism tax are characteristic to Heves County in general, and on the level of municipalities, to those settlements which are historic towns, spas or popular mountain resorts. However, it can not be claimed in a straightforward way that this tourism tax induces development in the tourism sector. There are some settlements where significant increase in terms of certain indicators of tourism development is matched with a considerable income from tourism tax (e.g. Mezőkövesd, Uppony, Regéc, etc.). Nevertheless, there is no such significant connection in most of the cases. What can be still acknowledged is that where there has been an obvious expansion of the sector, there will be higher incomes from the tourism tax. This in turn, can possibly help the local governments invest more in tourism development.

Szerzőink

<i>Barabas, Dušan</i>	RNDr. PhD. Safarik Egyetem, Földrajz Tanszék
<i>Bujdosó Zoltán</i>	PhD., Károly Róbert Főiskola Turizmus és Területfejlesztési Tanszék, főiskolai docens
<i>Dávid Lóránt</i>	PhD., Károly Róbert Főiskola Turizmus és Területfejlesztési Tanszék, tanszékvezető főiskolai docens
<i>Fogaš, Anton</i>	RNDr. Safarik Egyetem, Földrajz Tanszék
<i>G.Fekete Éva</i>	földrajztudomány kandidátusa, MTA Regionális Kutatások Központja Észak-magyarországi Osztály, tudományos osztályvezető, Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszék, egyetemi docens
<i>Hernecky Andrea</i>	Károly Róbert Főiskola Idegennyelvi Tanszék, tanársegéd
<i>Játékos Edit</i>	Károly Róbert Főiskola Turizmus és Területfejlesztési Tanszék, adjunktus
<i>Mezei István</i>	PhD., MTA Regionális Kutatások Központja Észak-magyarországi Osztály, tudományos munkatárs
<i>Pozder Péter</i>	PhD., Eszterházy Károly Főiskola Természettudományi Főiskolai Kar Földrajz Tanszék, tanszékvezető főiskolai docens
<i>Spišiak, Peter</i>	Doc.RNDr., CSc. Safarik Egyetem, Földrajz Tanszék
<i>Timárová, Eva</i>	Safarik Egyetem, egyetemi hallgató
<i>Tóth Géza</i>	PhD., Központi Statisztikai Hivatal, tanácsos